

ТІНЬОВИЙ ЗВІТ

**АДВОКАТУРА УКРАЇНИ:
УРОКИ ПЕРШИХ РОКІВ САМОВРЯДНОСТІ**

ЛАБОРАТОРІЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ
КИЇВ, 2018

Підготовка та презентація аналітичних доповідей у форматі Shadow Report (тіньові звіти) є частиною проекту, який реалізує ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив» у рамках Програми USAID «РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво», що виконується Фондом Східна Європа.

Думки, викладені в цій публікації, не обов'язково відображають позицію Уряду США, Програми USAID «РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво» і Фонду Східна Європа.

Тіньовий звіт «Адвокатура України: уроки перших років самоврядності» підготовлено ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив» у співпраці з ГО «Адвокат майбутнього» на запит Комітету Верховної Ради України з питань правової політики і правосуддя з метою підтримки здійснення його контрольної функції.

Місією ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив» є сприяння утвердженню демократичних цінностей, розвитку політичної культури та правової свідомості громадян і політиків, розповсюдження кращих світових практик для формування ефективних державних інституцій, сприяння євроінтеграційному вектору розвитку України.

ГО «Адвокат майбутнього» у межах реалізації своєї місії розробляє та реалізує програми професійного розвитку для правників заради посилення їх лідерської ролі у реалізації реформ, зміцнення правничої спільноти та утвердження верховенства права в Україні, а також розвиває та підтримує дієву професійну мережу лідерів думок адвокатури, які сповідують цінності справедливого правосуддя, надають юридичну допомогу відповідно до найвищих етичних стандартів та є ефективними агентами суспільних змін.

КОНТАКТИ

Громадська організація «ЛАБОРАТОРІЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ»
Адреса: м. Київ, вул. Нижній Вал, 15, оф. 303,
Тел.: +380 44 531 37 68
E-mail: info@laboratory.kiev.ua
Web-page: www.parliament.org.ua

ЗМІСТ

Список скорочень	4	4.4. Доступ до професії	33
Анотація	5	4.5. Постійний професійний розвиток	37
Резюме	6	4.6. Єдиний реєстр адвокатів України	40
Вступ	7	4.7. Професійні права та обов'язки адвокатів, гарантії адвокатської діяльності	45
1. Роль адвокатури у демократичному суспільстві	9	4.8. Етичні стандарти професійної діяльності	49
2. Міжнародні зобов'язання України щодо організації та діяльності адвокатури	11	4.9. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарна практика	51
3. Цілі та завдання державної політики у сфері регулювання адвокатури та адвокатської діяльності в Україні	13	4.10. Бюджет та фінанси	54
3.1. Конституція України до 30 вересня 2016 року	15	4.11. Здійснення адвокатської діяльності в Україні адвокатами іноземних держав	60
3.2. Закон України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року	15	4.12. Дотримання прав адвокатів на окупованих територіях АРК, м. Севастополя, окремих районів Донецької та Луганської областей	61
3.3. Стратегічні документи державної політики	16	5. Проект нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	64
3.4. Конституція України (зміни щодо правосуддя)	17	5.1. Загальний огляд	64
3.5. КПК та нові процесуальні кодекси	20	5.2. Сильні сторони	74
4. Ідентифікація проблемних аспектів	23	5.3. Недоліки	76
4.1. Формування ОАС національного рівня	23	5.4. Дискусійні питання	76
4.2. Регулятивна діяльність ОАС національного рівня	24	5.5. Пропозиції щодо змін окремих положень	77
4.3. Формування та діяльність ОАС регіонального рівня	29	Висновки	78
		Список джерел	80

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ССВЕ – Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи

ІВА – Міжнародна асоціація юристів

АБ – адвокатське бюро

АО – адвокатське об'єднання

БВПД – безоплатна вторинна правова допомога

БПД – безоплатна правова допомога

ВДКА – Вища дисциплінарна комісія адвокатури

ВКДКА – Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

ВККА – Вища кваліфікаційна комісія адвокатури

ВККСУ – Вища кваліфікаційна комісія судів України

ВРУ – Верховна Рада України

ВРКА – Вища ревізійна комісія адвокатури

ВРП – Вища рада правосуддя

ВРЮ – Вища рада юстиції

ВС – Верховний Суд

ВША – Вища школа адвокатури

ГПК – Господарський процесуальний кодекс

ЕКПЛ – Європейська Конвенція з прав людини

ЕРАУ – Єдиний реєстр адвокатів України

ЕСПЛ – Європейський суд з прав людини

КАС – Кодекс адміністративного судочинства

КМУ – Кабінет Міністрів України

КДКА – кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

КДКП – Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів

ККУ – Кримінальний кодекс України

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КСУ – Конституційний Суд України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МКЮ – Міжнародна комісія юристів

НААУ – Національна асоціація адвокатів України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

ОАС – органи адвокатського самоврядування

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОРДЛО – окремі райони Донецької та Луганської областей

ПАРЕ – Парламентська асамблея Ради Європи

ПАЕ – Правила адвокатської етики

РА – рада адвокатів

РАР – рада адвокатів регіону

РАУ – Рада адвокатів України

РЕ – Рада Європи

РКАР – ревізійна комісія адвокатів регіону

РСР – Рада з питань судової реформи

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс

ЮО – юридична особа

АНОТАЦІЯ

Звіт присвячено оцінці реалізації положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прийнятого 5 липня 2012 року, що вступив в дію 15 серпня 2012 року. У звіті досліджуються роль адвокатури у демократичному суспільстві, міжнародні зобов'язання України щодо захисту статусу правничої професії та заснування професійної асоціації адвокатів, цілі та завдання державної політики у сфері регулювання адвокатури та адвокатської діяльності, проблемні аспекти правозастосування в цій сфері у період з листопада 2012 року по серпень 2018 року.

У звіті аналізуються положення проекту нової редакції Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», затвердженого Радою з питань судової реформи у червні 2018 року, щодо ефективного усунення прогалин та недоліків у регулюванні засад організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні.

ABSTRACT

The report is devoted to assessing the implementation of the Law of Ukraine «On the Bar and Practice of Law» adopted on 5 July 2012, entered into force on 15 August 2012. The report examines the role of Bar in a democratic society, Ukraine's international commitments to protect the status of the legal profession and the establishment of a professional Bar association, goals and objectives of public policy in the regulation of the Bar and practice of law, problematic aspects of the law enforcement in this area from November 2012 till August 2018.

The report analyzes the provisions of the draft Law of Ukraine «On the Bar and Practice of Law» approved by the Judicial Reform Council in June 2018. The main goal of the draft Law is to effectively address gaps and weaknesses in regulation principles of organization of the Bar and practice of law in Ukraine.

РЕЗЮМЕ

Звіт присвячено аналізу державної політики у сфері адвокатури та адвокатської діяльності, розвитку адвокатури як незалежного самоврядного суспільного інституту з моменту заснування Національної асоціації адвокатів України у 2012 році до сьогодні.

У звіті оцінюються стан виконання відповідних міжнародних зобов'язань України, ефективність державної політики у сфері адвокатури та адвокатської діяльності, проблемні питання реалізації чинного Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року, окремі законодавчі ініціативи народних депутатів України, внесені та/або прийняті у цей період.

Також беруться до уваги зміни державної політики у згаданій сфері у зв'язку зі здійсненням судової реформи, реалізацією стратегії у сфері прав людини та внесенням змін до Конституції України (щодо правосуддя). Зокрема, окремим предметом аналізу є проект нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», затверджений Радою з питань судової реформи у червні 2018 року.

У цьому зв'язку оцінюються сильні сторони, недоліки та дискусійні питання у згаданому проекті нової редакції «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», зокрема те, наскільки його положення дозволяють відповісти на сучасні виклики у функціонуванні адвокатури.

Оцінку було здійснено на основі загальноновизнаних міжнародних стандартів адвокатської діяльності, які визначені у: Основних положеннях про роль адвокатів ООН, Проекті Загальної декларації про незалежність правосуддя (декларація Сінгхві), Рекомендації Комітету Міністрів РЄ R (2000)21 про свободу здійснення професії адвоката, Хартії основних принципів європейської адвокатської професії ССВЕ, Кодексі поведінки європейських адвокатів ССВЕ.

За результатами проведеної оцінки було зроблено такі висновки:

1. Відповідно до загальноновизнаних міжнародних стандартів незалежна адвокатура є необхідною умовою утвердження верховенства права та демократії в суспільстві.
2. Реформа адвокатури є складовою судової реформи та стратегії у сфері прав людини, які не можуть бути успішними без інституціонально розвинутої незалежної адвокатури.
3. Державна політика у сфері адвокатури та адвокатської діяльності є неефективною. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року, який визначає засади її організації та діяльності, містить значні недоліки, що мають істотний негативний вплив на виконання адвокатурою її особливої соціальної ролі у суспільстві. Цей Закон вже два роки залишається неприведеним у відповідність до Конституції України після внесення змін до неї щодо правосуддя.
4. Розвиток адвокатури в Україні у 2012–2018 роках виявив низку проблем і у застосуванні Закону.
5. Незважаючи на наявність окремих недоліків та декількох дискусійних питань, Проект нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», затверджений Радою з питань судової реформи у червні 2018 року, в цілому відповідає загальноновизнаним міжнародним стандартам, суттєво вдосконалює засади організації та діяльності адвокатури, дозволить, у разі його прийняття, розв'язати більшість проблем, що виникли в діяльності адвокатури України у 2012–2018 роках, та забезпечити її прогресивний розвиток в інтересах суспільства і цілях справедливого правосуддя.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена змінами конституційного статусу та завдань адвокатури в результаті внесення змін до Конституції України в частині правосуддя, запровадженням «монополії» адвокатів на представництво в судах, внесенням змін до ГПК, КАС та ЦПК, недосконалістю чинного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність і практики його застосування, численними фактами порушення професійних прав та гарантій професійної діяльності адвокатів, необхідністю приведення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність у відповідність до змін законодавства у ході судової реформи. Актуальність звіту також зумовлена затвердженням РСР проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [62], необхідністю його якнайшвидшого розгляду та прийняття.

Відповідно до п. 14 ст. 92 Конституції України [1] засади організації та діяльності адвокатури визначаються виключно законами України.

Отже, визначення засад організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності належить до виключних повноважень ВРУ.

Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. [12] відносить адвокатуру до суміжних правових інститутів судової системи України, що існують для захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права.

Стратегія встановлює пріоритети реформування суміжних правових інститутів як складової судової влади, як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076–VI (Закон 5076) [7], адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом (ч. 1 ст. 3 Закону 5076).

Адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб (ч. 1 ст. 5 Закону 5076).

Незалежна та дієва асоціація адвокатів є невід’ємною частиною демократичного суспільства, що керується верховенством права. Як незалежність судової системи, так і незалежність юридичної професії є основоположними для справедливого та ефективного здійснення правосуддя. Адвокати та їхні асоціації, як і інші учасники судової системи, є стовпом, на якому тримається захист верховенства права та захист прав людини. Згідно з опитуванням адвокатів, проведеним ГО «Адвокат майбутнього», щоб виконувати свою роль, «адвокати повинні працювати в оточенні, що уможливає реалізацію всіх їхніх прав та свобод, а також гарантує захист від будь-якого залякування, переслідування або неналежного впливу» [99].

Держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності (ч. 2 ст. 5 Закону 5076).

Адвокатське самоврядування в Україні діє з метою:

- забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності;
- дотримання гарантій адвокатської діяльності;

- захисту професійних прав адвокатів;
- забезпечення високого професійного рівня адвокатів;
- вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні (ч. 3 ст. 3 Закону 5076).

Метою цього звіту є оцінка ефективності законодавчого регулювання засад організації та діяльності адвокатури у період 2012 – 2018 років, ефективності адвокатського самоврядування, виявлення можливих прогалин та недоліків у регулюванні та організації адвокатури з метою їх усунення.

Звіт складається зі вступу, п'яти частин, висновків, списку використаних джерел.

При складанні звіту враховані основні міжнародні документи, які визначають стандарти організації та діяльності адвокатури, Конституція України, Закон України «Про Вищу раду правосуддя», Закон України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», Статут НААУ, ПАЕ, річні звіти НААУ за 2016 та 2017 роки, звіт НААУ «5 років успіху української адвокатури», звіти РАУ та ВКДКА за 2012–2017 роки, звіти місії ССВЕ та МКЮ 2013–2014 років, Звіт по результатах оцінки потреб адвокатського самоврядування в Україні в рамках Проекту «Консолідація реформи правосуддя в Україні», що реалізується РЄ в 2017–2018 рр. [93] інші документи та інформація з відкритих джерел.

1. РОЛЬ АДВОКАТУРИ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Основними документами, які визначають міжнародні стандарти в організації та діяльності адвокатури, є:

- Основні положення про роль адвокатів ООН
- Проект Загальної декларації про незалежність правосуддя (декларація Сінгхві)
- Рекомендація Комітету Міністрів РЄ R (2000)21 про свободу здійснення професії адвоката
- Хартія основних принципів європейської адвокатської професії CCBE
- Кодекс поведінки європейських адвокатів CCBE.

В Преамбулі Основних положень про роль адвокатів ООН зазначається, що адекватне забезпечення прав людини і основних свобод, на які усі люди мають право, надається їм в економічному, соціальному, культурному, суспільному і політичному житті і вимагає, щоб усі люди мали ефективну можливість користування юридичною допомогою, здійснюваною незалежною юридичною професією [15].

Основні положення про роль адвокатів ООН встановлюють мінімальні базові стандарти, які мають поважатися усіма гілками влади, щоб забезпечити незалежність та цілісність юридичної професії. Вони визнають, що адвокати як основні агенти здійснення правосуддя зобов'язані разом із суддями та прокурорами забезпечувати та підтримувати верховенство права для досягнення цілей правосуддя та інтересів суспільства.

Виконуючи свої обов'язки, адвокати повинні завжди мати можливість діяти вільно, старанно та без страху відповідно до встановлених правил, стандартів та етики цієї професії без жодних перешкод або тиску з боку влади чи громадськості [16].

Адвокати, як і інші люди, мають право на свободу об'єднань, визнану у Загальній декларації прав людини [20] та гарантоване Міжнародним пактом про громадянські і політичні права [22] та ЄКПЛ [21], які були ратифіковані Україною. Це право включає право створювати та підтримувати незалежні самоврядні об'єднання. Кожна юрисдикція може мати одне або

більше незалежних та самоврядних об'єднань адвокатів, визнаних відповідно до закону, чия рада або інший виконавчий орган має бути обраний на вільній основі всіма членами без жодного втручання з боку будь-якого органу чи особи [16]. Такі об'єднання відіграють важливу роль у підтриманні професійних стандартів та етичних норм, захищають своїх членів від переслідувань та необґрунтованих обмежень і посягань, забезпечують юридичну допомогу для всіх, хто має у ній потребу, та кооперуються з урядом та іншими інститутами для досягнення цілей правосуддя і суспільного інтересу [15].

Самоврядні асоціації адвокатів необхідні для представництва їх інтересів, постійного навчання, перепідготовки й підтримування їх професійного рівня, вони мають кооперуватися з урядами для забезпечення права кожного на рівний та ефективний доступ до юридичної допомоги, з тим, щоб адвокати були здатні за відсутності недоречного стороннього втручання давати поради і допомагати своїм клієнтам згідно із законом та визнаними професійними стандартами й етичними правилами [15].

Культура поваги до незалежності юридичної професії та до її ключової ролі у здійсненні правосуддя та збереженні верховенства права має підтримуватися самоврядними асоціаціями адвокатів із відкритими та демократичними структурами управління й прийняття рішень, що захищають від маніпулювання виконавчою владою або іншими впливовими інтересами.

У Рекомендації Комітету Міністрів РЄ R (2000)21 про свободу здійснення професії адвоката також зазначається про необхідність створення можливостей та заохочення адвокатів для формування професійних місцевих, національних та міжнародних асоціацій та приєднання до них, на які покладено завдання зміцнення професійних стандартів та гарантування незалежності, а також інтересів адвокатів [17].

При цьому асоціації адвокатів або інші професійні об'єднання юристів повинні бути самоврядними, неза-

лежними від органів влади та громадськості органами.

Роль Асоціацій адвокатів чи інших професійних об'єднань юристів у питаннях захисту їх членів та їх незалежності від будь-яких неналежних обмежень чи порушень повинна поважатись, їх слід заохочувати, забезпечувати незалежність адвокатів, зокрема щодо:

- безстрашного відстоювання і підтримки справи правосуддя;
- захисту ролі адвокатів у суспільстві та, зокрема, обстоювання їхньої честі, гідності та доброчесності;
- сприяння найвищим стандартам компетентності адвокатів та підтримки поваги з боку адвокатів до стандартів поведінки та дисципліни [17].

Хартія основних принципів європейської адвокатської професії ССВЕ визначає 10 основних принципів адвокатської професії у ЄС, до яких, зокрема, належать:

- a) незалежність адвоката і свобода адвоката щодо ведення справи клієнта;
- b) право та обов'язок адвоката зберігати конфіденційність справ клієнта і дотримуватися професійної таємниці;
- c) уникнення конфлікту інтересів як між різними клієнтами, так і між клієнтом і адвокатом;
- d) честь та гідність адвокатської професії, доброчесність та бездоганна репутація окремого адвоката;
- e) лояльність до клієнта;
- f) справедливе ставлення до клієнтів у питаннях гонорару;
- g) професійна компетентність адвоката;
- h) повага до колег по професії;
- i) повага до верховенства права та справедливого здійснення правосуддя;
- j) саморегулювання адвокатської професії [18].

В офіційному коментарі до Хартії зазначається, що однією з характерних рис нерозвинутих демократій є намагання держави, відкрито або приховано, контролювати професію адвоката і діяльність адвокатів [18].

Більшість європейських юридичних професій поєднують у собі державне регулювання і саморегулювання.

У багатьох випадках держава, визнаючи важливість основних принципів, використовує законодавство для їх підсилення, наприклад, шляхом закріплення у законі принципу конфіденційності або шляхом надання асоціаціям адвокатів повноважень ухвалювати правила професійної етики.

ССВЕ переконана, що лише сильне професійне саморегулювання може гарантувати професійну незалежність адвокатів від держави, і без гарантій незалежності адвокати не зможуть виконувати свою професійну і юридичну роль [18].

Преамбула Хартії розпочинається з цитати п. 1.1 Кодексу поведінки європейських адвокатів ССВЕ про те, що «у суспільстві, заснованому на повазі до верховенства права, адвокат виконує особливу роль. Обов'язки адвоката не починаються і не закінчуються сумлінним виконанням своїх повноважень, покладених на нього/неї відповідно до закону. Адвокат повинен служити інтересам правосуддя, а також тих, чії права та свободи він уповноважений відстоювати і захищати, і до обов'язків адвоката входить не лише відстоювати інтереси клієнта, але й бути радником клієнта. Повага до професійної функції адвоката є необхідною умовою верховенства права й демократії в суспільстві» [19].

Отже, роль адвокатури в демократичному суспільстві полягає у:

- наданні правничої допомоги для забезпечення прав людини і основних свобод;
- забезпеченні досягнення цілей правосуддя і суспільного інтересу, разом з урядом та іншими інститутами.

Для цього адвокатура як самоврядний інститут має:

- підтримувати професійні стандарти та етичні норми адвокатської професії;
- захищати професійні права, представляти інтереси та здійснювати постійне навчання, перепідготовку та підтримання професійного рівня адвокатів.

Таким чином, незалежна адвокатура є необхідною умовою верховенства права та демократії в суспільстві.

2. МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

При вступі до РЕ Україна прийняла на себе зобов'язання щодо забезпечення на законодавчому рівні захисту статусу правничої професії та заснування професійної асоціації адвокатів (пп. ix пункту 11 Висновку № 190(1995) ПАРЕ щодо вступу України до РЕ від 26 вересня 1995 року [90]; п. 10 Резолюції 1346 (2003) ПАРЕ «Виконання Україною своїх обов'язків та зобов'язань» від 29 вересня 2003 року [88]; п.п. 7.3.6 п. 7.3 Резолюції 1755 (2010) ПАРЕ «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 4 жовтня 2010 року [89]).

У результаті, на законодавчому рівні адвокатура України була визначена як недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання своєї організації та діяльності. Всі адвокати України, незалежно від їх волевиявлення, були об'єднані у НААУ – недержавну некомерційну професійну організацію, яка відповідно до Закону [7], була утворена з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

ДАТА	ПОДІЯ	ЗНАЧЕННЯ
19 грудня 1992 року	Прийняття Закону України «Про адвокатуру»	Скасовано монополію радянських колегій адвокатів на надання юридичної допомоги
1 січня 1993 року	Набуття чинності Закону України «Про адвокатуру»	
26 вересня 1995 року	Вступ України до РЕ	Україною прийнято зобов'язання щодо забезпечення на законодавчому рівні захисту статусу правничої професії та заснування професійної асоціації адвокатів
28 червня 1996 року	Прийняття Конституції України	Адвокатура в Україні діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги в судах та інших державних органах (ч. 2 ст. 59)

ДАТА	ПОДІЯ	ЗНАЧЕННЯ
5 липня 2012 року	Прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	Адвокатуру України конституційовано як недержавний самоврядний інститут
15 серпня 2012 року	Набуття чинності Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	
20 листопада 2012 року	Набуття чинності нового КПК	Тільки адвокат може бути захисником у кримінальному провадженні
19 листопада 2012 року	Реєстрація НААУ	Розпочала діяльність недержавна некомерційна професійна організація, яка об'єднує всіх адвокатів України
2 червня 2016 року	Внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)	Запроваджено монополію адвокатів на представництво в судах
30 вересня 2016 року	Набуття чинності змін до Конституції України (щодо правосуддя)	
15 грудня 2016 року	Набуття чинності змін до ГПК, КАС та ЦПК	Тільки адвокат може представляти інших осіб в суді, крім випадків, встановлених законом

Таким чином, із прийняттям та набранням чинності Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7], реєстрацією НААУ та початком її діяльності, Україна формально виконала свої зобов'язання перед РЕ щодо забезпечення на законодавчому рівні захисту статусу правничої професії та заснування професійної асоціації адвокатів.

3. ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТУРИ ТА АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Державна політика у сфері регулювання адвокатури та адвокатської діяльності реалізується через норми Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», інші закони України, стратегічні документи державної політики та процесуальні кодекси.

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

41 873
АДВОКАТІВ

НААУ (ЮО) – БЮДЖЕТ

19 078 529
2017 РІК

З'їзд АДВОКАТІВ УКРАЇНИ ОБИРАЄ (ПРИЗНАЧАЄ):

- ✓ 2 члена ВРП
(ст. 5, 11 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»)
- ✓ 2 члена ВККС (п. 3 ч. 2 ст. 94. Ч. 16 ст. 95 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»)
- ✓ 1 член КДКП
(п. 3 ч. 1 ст. 74 Закону України «Про прокуратуру»)

РАУ ВКДКА (ЮО) ВРКА 27 РАР (ЮО):

- ✓ визначає представників адвокатури до складу конкурсної комісії з відбору адвокатів для надання БВПД
(п. 6 ч. 4 ст. 48 Закону 5076);
- ✓ утворює комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БВПД
(п. 10 ч. 4 ст. 48 Закону 5076);

27 КДКА (ЮО) 27 РКАР

Всього: 56 ЮО

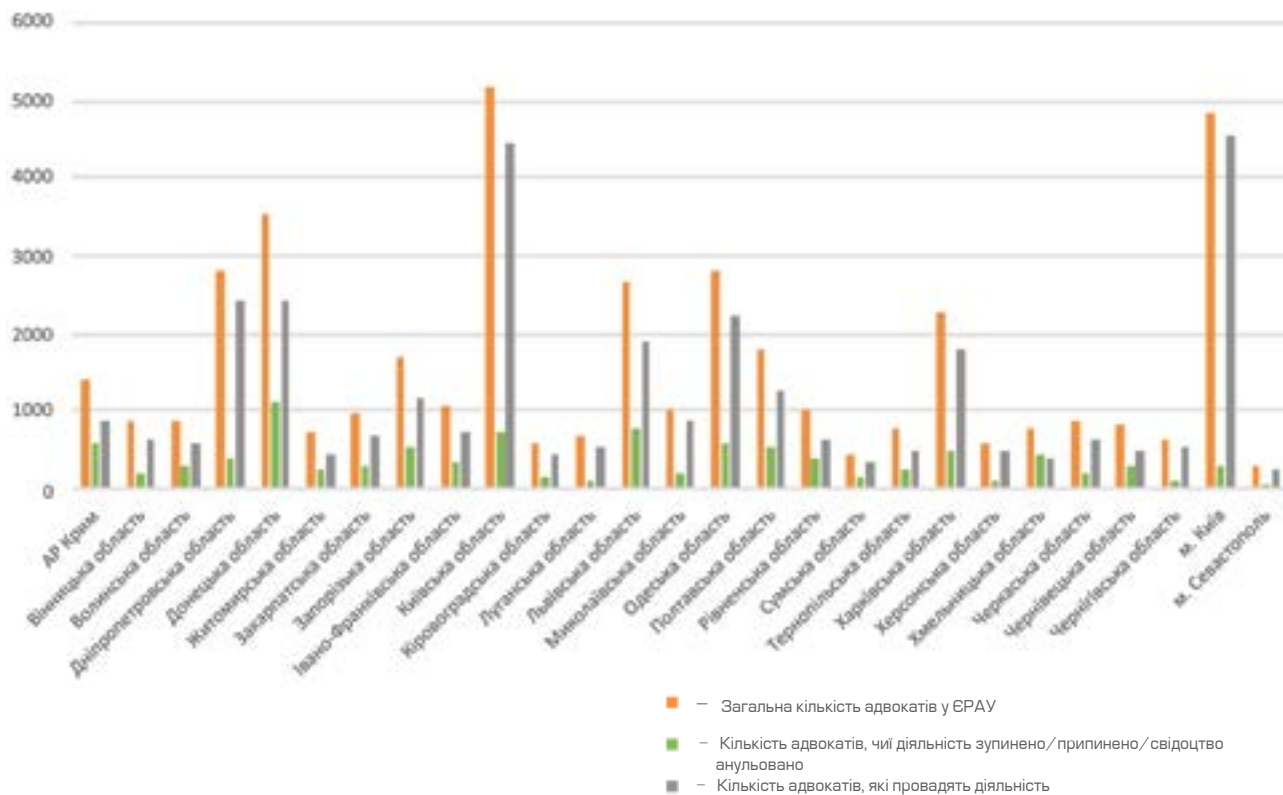
Малюнок 1.

Загальна кількість адвокатів у ЄРАУ, осіб

Малюнок 2.

Загальна кількість адвокатів у ЄРАУ за областями, осіб

3.1. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (ДО 30 ВЕРЕСНЯ 2016 РОКУ)

До 30 вересня 2016 року конституційний статус та завдання адвокатури в Україні визначались, насамперед, ст. 59, яка передбачала:

- право кожного на правову допомогу;
- надання такої допомоги безоплатно, у передбачених законом випадках;
- право кожного на вільний вибір захисника своїх прав (ч. 1 ст. 59).

Адвокатура в Україні діяла:

- для забезпечення права на захист від обвинувачення;
- надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах (ч. 2 ст. 59).

Передбачалось право заарештованого чи затриманого користуватись правовою допомогою захисника (ч. 4 ст. 29). Основи організації та діяльності адвокатури визначались виключно законами України (п. 14 ст. 92). З'їзд адвокатів призначав трьох членів ВРЮ (ч. 2 ст. 131).

Право на вільний вибір захисника своїх прав та право на правову допомогу були предметом тлумачення КСУ в справах про право вільного вибору захисника за конституційним зверненням громадянина Солдато́ва Геннадія Івановича [68] та про право на правову допомогу за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича [67].

3.2. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

З 15 серпня 2012 року набув чинності Закон 5076, основними нововведеннями якого є:

- визначення термінів «адвокат», «адвокатська діяльність», «адвокатське самоврядування», «договор про надання правової допомоги», «захист», «інші види правової допомоги», «клієнт», «конфлікт інтересів», «представництво»;
- визначення адвокатури як недержавного самоврядного інституту, що забезпечує надання правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання своєї організації і діяльності;
- підвищення рівня вимог до осіб, які мають намір здійснювати адвокатську діяльність;
- більш детальне врегулювання порядку набуття права на заняття адвокатською діяльністю;
- віднесення адвокатської діяльності до незалежної професійної діяльності,
- визначення адвоката, що здійснює адвокатську діяльність індивідуально, як самозайнятої особи;
- врегулювання такої форми адвокатської діяльності як адвокатське бюро;
- врегулювання права адвоката на адвокатський запит, відповідальності за ненадання відповіді на адвокатський запит;
- посилення ролі правил адвокатської етики;
- запровадження системи органів адвокатського самоврядування;
- створення НААУ – недержавної некомерційної професійної організації, яка об'єднує всіх адвокатів;
- незалежність адвокатури від органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

- визначення особливостей статусу адвоката іноземної держави, який має право здійснювати адвокатську діяльність в Україні;
- створення ЄРАУ.

Отже, Закон 5076:

- забезпечив виконання міжнародних зобов'язань України щодо забезпечення на законодавчому рівні захисту статусу правничої професії та заснування професійної асоціації адвокатів;
- створив цілісну систему адвокатського самоврядування в Україні;
- суттєво розширив та вдосконалив основи організації та діяльності адвокатури.

своїх функцій; недостатній рівень професійної підготовки адвокатів;

- неефективність дисциплінарного контролю та етичних стандартів в адвокатській діяльності;
- недосконалість бюджетного та фінансового управління в системі адвокатського самоврядування [12].

Одним з напрямів реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів є посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності, що, зокрема, передбачає:

- у короткостроковій перспективі визначення видів правової допомоги, які можуть здійснюватися лише адвокатом, що дасть змогу підвищити якість надання правової допомоги та якість здійснення правосуддя в цілому, не обмежуючи при цьому учасників судового процесу у праві на доступ до правосуддя;
- зміцнення на інституційному рівні НААУ для забезпечення належної професійної діяльності адвокатури, управління юридичними професіями та представництва колективних інтересів адвокатів;
- забезпечення балансу повноважень ОАС, у тому числі КДКА; удосконалення системи підзвітності ОАС, посилення відповідальності їх членів;
- підвищення вимог до здійснення адвокатської діяльності, зокрема посилення професійних та морально-етичних вимог до осіб, які мають намір отримати статус адвоката, та дисциплінарного контролю професії; уточнення підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, удосконалення правил дисциплінарного провадження щодо адвоката, диференціювання видів санкцій, які можуть бути застосовані до адвоката;
- удосконалення процедур складання кваліфікаційного іспиту, проходження стажування; удосконалення інституту помічника адвоката;
- удосконалення порядку підвищення кваліфікації адвокатів;

3.3. СТРАТЕГІЧНІ ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Поточний стан інституту адвокатури у суспільстві не є задовільним та потребує розвитку та вдосконалення. Це визначено у двох стратегічних документах, прийнятих в Україні в останні роки: Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 [12], та Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України 25 серпня 2015 року № 501/2015 [13].

Наявні системи правової допомоги також засвідчили свою недостатню функціональну спроможність, зокрема:

- невідповідність формального статусу адвоката фактичним умовам здійснення адвокатської діяльності, в тому числі недосконалість практичного забезпечення прав адвоката і гарантій адвокатської діяльності;
- недосконала система формування органів адвокатського самоврядування та їх взаємодії, гарантій незалежності та належного виконання ними

- удосконалення правового регулювання професійних прав та обов'язків адвокатів, гарантій здійснення адвокатської діяльності; упровадження ефективних механізмів притягнення до відповідальності посадових осіб за порушення гарантій незалежності адвокатів; посилення гарантій захисту адвокатської таємниці;
- удосконалення соціально-економічних, фінансових та оперативних умов здійснення правової діяльності завдяки впровадженню системи страхування професійної цивільної відповідальності адвокатів, а також надання адвокатам права застосовувати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності;
- посилення управління інформаційними системами для більшої участі адвокатів у наданні послуг «електронного правосуддя» [12].

Забезпечення гарантій професійної діяльності адвокатів передбачено також Національною стратегією у сфері прав людини.

Зокрема, п. 23 Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядження КМУ від 23 листопада 2015 року № 1393-р, передбачено проведення моніторингу ефективності оподаткування доходів від адвокатської діяльності та розроблення відповідних рекомендацій щодо зменшення оподаткування доходів від адвокатської діяльності для зменшення вартості адвокатських послуг [30].

Таким чином:

- поточний стан інституту адвокатури у суспільстві не є задовільним та потребує розвитку та вдосконалення;
- адвокатура є складовою системи правосуддя (суміжним правовим інститутом);
- реформа адвокатури є складовою судової реформи та стратегії у сфері прав людини, реалізація яких таким чином не може бути вдалою без успішного реформування адвокатури.

3.4. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (ЗМІНИ ЩОДО ПРАВОСУДДЯ)

Законом про внесення змін до Конституції (щодо правосуддя) № 1401-VIII від 2 червня 2016 року норми, які стосувались адвокатури, зазнали істотних змін:

1. У ч. 4 ст. 29 словосполучення «правовою допомогою» змінено на словосполучення «правничою допомогою», у ч. 4 ст. 55 словосполучення «правового захисту» змінено на словосполучення «юридичного захисту», у ч. 1 ст. 59 словосполучення «правову допомогу» змінено на словосполучення «професійну правничу допомогу».
2. Ч. 2 ст. 59 виключено, а основні норми, які визначають конституційний статус та завдання адвокатури, з Розділу II Конституції «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» переміщено до Розділу VIII «Правосуддя».
3. У п. 14 ст. 92 словосполучення «основи організації та діяльності адвокатури» змінено на словосполучення «засади організації та діяльності адвокатури».
4. Ч. 2 ст. 131 викладена у новій редакції: «Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких ... двох – обирає з'їзд адвокатів України, ...» (ч. 2 ст. 131).

Розділ VIII «Правосуддя» доповнено статтею 131-2 наступного змісту:

«Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.

Незалежність адвокатури гарантується.

Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Розділ XV «Перехідні положення» доповнено положеннями про те, що: *«представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 1311 та статті 1312 цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року.*

Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року.

Представництво в суді у провадженні, розпочатих до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню» [1].

Такі зміни, очевидно, покликані забезпечити інституційну та ціннісну єдність правничої спільноти, підвищити професійні та етичні стандарти правничої професії та якість правової (професійної правничої) допомоги. Проте, на думку авторів, поруч із потенційним прогресивним впливом вони несуть в собі і деякі ризики, які варто було б враховувати при подальшому розвитку та імплементації законодавства:

- законодавець повністю відмовився від усталеного конституційного терміну «правова допомога», який двічі був предметом тлумачення КСУ (рішення в справах про право вільного вибору захисника 16 листопада 2000 року [69] та про право на правову допомогу 30 вересня 2009 року [68]), на користь невизначеного та незвичного терміну «професійна правнича допомога». Таким чином звужено зміст та обсяг раніше гарантованого конституційного права кожного на правову допомогу, тобто допо-
- могу з питань права, до права кожного на професійну правничу допомогу, тобто допомогу, що надається професійним правником;
- ускладнюється доступ громадян та юридичних осіб до правової допомоги та правосуддя, зокрема, через звуження права кожного на вибір захисника своїх прав з числа осіб, які не є адвокатами, та ймовірного збільшення витрат на правову (професійну правничу) допомогу;
- скасовується здатність юридичних осіб на особисте здійснення процесуальних прав через представництво в судах їх штатними юрисконсультами, натомість їм нав'язується договірне представництво адвокатів;
- істотно підвищуються корупційні ризики при доступі до професії адвоката через підвищення попиту на отримання статусу адвоката у великій кількості юристів.
- на юрисконсультів, працівників юридичних служб державних органів та органів місцевого самоврядування (їх роботодавців) покладено тягар, пов'язаний із необхідністю значних витрат часу та коштів для набуття статусу адвоката та подальшим його підтриманням (складання кваліфікаційних іспитів, забезпечення адвокатського самоврядування із сплатою щорічних внесків, підвищення кваліфікації тощо) навіть без наміру здійснення адвокатської діяльності у майбутньому. Крім того, такий підхід ставить значну частину державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування у залежність від НААУ та ОАС, що може негативно позначитися на якості державного управління.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЗІ ЗМІНАМИ, ВНЕСЕНИМИ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ (ЩОДО ПРАВОСУДДЯ)»

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника (ч. 4 ст. 29).

Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» (ч. 4 ст. 55).

Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (ч. 1 ст. 59).
Виключно законами України визначаються: ... 14) ... засади організації та діяльності адвокатури (п. 14 ст. 92).

Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких ... двох – обирає з'їзд адвокатів України, ... (ч. 2 ст. 131).
Стаття 131–2.

Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.
Незалежність адвокатури гарантується.

Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (ст. 1312).

...11) представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 1311 та статті 1312 цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року.

Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року.

Представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню (п.п. 11 п. 16 Розділу XVI перехідні положення).

Отже, відповідно до змін внесених до Конституції України щодо правосуддя:

- адвокатура в Україні є складовою системи правосуддя;
- засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності визначаються законом;
- адвокатура діє для надання професійної правничої допомоги;
- виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення;
- винятки щодо представництва адвокатів в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена можуть бути визначені законом;
- виключне право адвокатів на представництво інших осіб в судах касаційної, апеляційної та першої інстанцій запроваджується з 1 січня 2017 року по 1 січня 2019 року;
- представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року.
- представництво в суді у провадженнях, розпочатих до 30 вересня 2016 року, здійснюється за правилами, які діяли до 30 вересня 2016 року, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.

3.5. КПК ТА НОВІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ КОДЕКСИ

Відповідно до ч. 1 ст. 45 КПК, який прийнятий 13 квітня 2012 року та вступив в силу 20 листопада 2012 року [2], захисником є адвокат, який здійснює захист:

- підозрюваного,
- обвинуваченого,
- засудженого,
- виправданого,
- особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування,
- особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Адвокат в кримінальному провадженні також:

- є представником: потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача (крім юридичних осіб) (ст. 58,63 КПК);
- може бути представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження та третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт (ст. 64–1 та 6–1 та 64–2);
- надає правову допомогу свідку під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій (п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК) [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 271 КУпАП України [5] у розгляді справи про адміністративне правопорушення можуть брати участь адвокат, інший фахівець у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Відповідно до ч. 1 ст. 58 ГПК України [3], ч. 1 ст. 57 КАС України [4], ч. 1 ст. 60 ЦПК України [6] представником у суді може бути адвокат або законний представник (крім малозначних спорів).

Таким чином, КПК, КУпАП, ГПК, КАС та ЦПК передбачають:

- повну монополію адвокатів на здійснення захисту підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) та наданні правової допомоги свідку в кримінальному провадженні;
- часткову монополію адвокатів на здійснення представництва в адміністративному, господарському, кримінальному та цивільному судочинстві.

Відповідно до Звіту «Ефективне застосування та модернізація КПК у світлі принципу змагальності та права на захист» був складений АПУ за фінансування проекту РЕ «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» у 2017–2018 роках, застосування діючого КПК України в частині принципу змагальності та права на захист потребує вдосконалення та модернізації [19].

Таке вдосконалення, на думку авторів, могло б відбутись шляхом:

- визначення терміну «захисник» серед основних термінів, визначених у ст. 3 КПК, поряд з термінами, «прокурор», «слідчий», «керівник органу досудового розслідування», «керівник органу прокуратури», «суддя», «слідчий суддя», тощо;
- розширення змісту поняття права на захист та кола суб'єктів кримінального провадження, на яких поширюється це право у ст. 20 КПК, зокрема:
 - права підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, на яких поширюється це право, будь-якими не забороненими КПК засобами, захищати свої права, свободи і інтереси особисто або користуватись професійною правничою допомогою захисника;
 - обов'язку слідчого, прокурора, слідчого судді, суду надавати вказаним особам можливість за-

хищатися будь-якими не забороненими законом засобами та забезпечити охорону їх особистих і майнових прав;

- віднесення матеріальних та процесуальних наслідків порушення права на захист до істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, які є підставою для скасування або зміни вироку;
- вилучення норми про те, що захисником в кримінальному провадженні може бути лише адвокат, відомості про якого внесені до ЄРАУ (ч. 2 ст. 45 КПК), з метою унеможливлення зловживань із не внесенням, неправомірним вилученням / «за-темненням» інформації про адвоката в ЄРАУ;
- посилення процесуальних прав сторони захисту шляхом:
 - розширення прав підозрюваного, обвинуваченого у ст. 42 та 43 КПК через надання їм права будь-якими не забороненими КПК засобами захищати свої права, свободи і інтереси від порушень і протиправних посягань (як це передбачено у ст. 55 Конституції України) та права залучати необмежену кількість захисників;
 - вдосконалення механізму залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії з метою унеможливлення зловживань цією нормою з боку сторони обвинувачення (ст. 53 КПК);
 - надання стороні захисту права поставити питання експерту для дослідження в ході експертизи, при залученні експерта стороною обвинувачення (ч. 1 ст. 243 КПК);
 - встановлення обов'язкової участі захисника у разі укладення угоди про примирення, з моменту ініціювання укладення такої угоди, та обов'язкову участь захисника в судовому провадженні при розгляді угоди про визнання винуватості (ст. 52 КПК);
- розширення повноважень захисника шляхом:
 - визначення моменту набуття адвокатом процесуального статусу захисника (ч. 1 ст. 45 КПК);

- зазначення, що вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці тягне юридичну відповідальність, встановлену законом;
- детального визначення процесуальних прав захисника, окремо від процесуальних прав підозрюваного обвинуваченого, з урахуванням прав адвоката, передбачених ст. 20 Закону 5076;
- розширення можливості захисника зі збирання доказів шляхом ініціювання перед слідчим суддею проведення слідчих та інших процесуальних дій, в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, наділення захисника правом проводити допити підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, експерта за їх згодою, складати протокол допиту, вимагати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових осіб та фізичних осіб (за їх згодою) надання для огляду речей та документів, які можуть бути використані для огляду, складати протокол огляду, одержувати висновки експертів;
- закріплення права захисника без дозволу слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, іншої уповноваженої службової особи користуватися будь-якими технічними засобами, незабороненими законом, в тому числі під час зустрічей з підозрюваним, обвинуваченим та для копіювання матеріалів справи;
- закріплення права безперешкодного доступу захисника до його підзахисного у будь-який час та у будь-якому місці;
- закріплення права захисника брати участь у будь-яких слідчих діях, участь в яких бере підзахисний або які проводяться відносно підзахисного незалежно від стадії їх проведення;
- закріплення процесуальної самостійності захисника за аналогією з процесуальною самостійністю прокурора (ч. 1 ст. 36 КПК) та слідчого (ч. 5 ст. 40 КПК) та заборони втручання в його діяльність або перешкоджання його діяльності в будь-який спосіб;
- закріплення процесуальних прав адвоката, який надає правову допомогу свідку;
- закріплення правового статусу та процесуальних прав помічника адвоката;
- посилення процесуальних прав представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт майна (ч. 5 ст. 45, ч. 4 ст. 58, ч. 4 ст. 63, ч. 6 ст. 64–1 КПК) за рахунок прав адвоката передбачених Законом 5076;
- визначення єдиним документом для підтвердження повноважень захисника ордеру або доручення центру БВПД (ч.1 ст.50 КПК);
- посилення гарантій адвокатської діяльності в кримінальному провадженні, зокрема шляхом:
 - встановлення спеціальної підслідності кримінальних проваджень відносно адвокатів ДБР;
 - встановлення особливого порядку проведення допиту та виїмки в приміщенні, де здійснює професійну діяльність адвокат, що унеможлиблює розкриття адвокатської таємниці (з урахуванням новітньої практики ЄСПЛ);
- визначення процесуальних прав представника РАР в кримінальному провадженні;
- віднесення будь-яких інших речей та документів, які містять інформацію, що є адвокатською таємницею, у тому числі електронних носіїв інформації до речей та документів, до яких заборонено доступ (ст. 161 КПК).

4. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ

4.1. ФОРМУВАННЯ ОАС НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Відповідно до абз. 1 та 10 п. 5 Розділу X «Перехідні положення» Закону 5076:

- не пізніше 60 днів з дня набрання чинності цим Законом в АРК, областях, м. Києві, м. Севастополі проводяться установчі конференції адвокатів регіону.
- не пізніше 100 днів з дня набрання чинності цим Законом проводиться установчий з'їзд адвокатів України, в якому беруть участь делегати, обрані установчими конференціями адвокатів регіону.

Відповідно до абз. 3 та 11 обов'язок щодо організаційно-технічного забезпечення проведення:

- установчих конференцій адвокатів регіону покладається на КДКА в АРК, областях, м. Києві та м. Севастополі, що сформовані до набрання чинності цим Законом;
- установчого з'їзду адвокатів України покладається на ВККА при КМУ.

Відповідно до абз. 7 п. 5 Розділу X «Перехідні положення» Закону 5076 [7] установча конференція адвокатів регіону:

- визначає кількість та обирає голову та членів РАР;
- обирає делегатів на установчий з'їзд адвокатів України за квотою один делегат від 100 адвокатів, які одержали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю за рішенням створеної до набрання чинності цим Законом КДКА відповідного регіону, але не менше 5 делегатів від кожного регіону;
- обирає представника адвокатів регіону до складу РАУ;
- обирає представника адвокатів регіону до складу ВКДКА;

- обирає голову та членів КДКА;
- визначає кількість та обирає голову і членів РКАР.

Відповідно до абз. 2 п. 5 Розділу X «Перехідні положення» Закону 5076 [7] участь в установчій конференції адвокатів регіону беруть адвокати, які одержали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю за рішенням КДКА відповідного регіону, створеної до набрання чинності цим Законом.

Проте, всупереч абз. 2 п. 5 Розділу X «Перехідні положення» Закону 5076 [7], в декількох областях (Закарпатській, Донецькій, Київській, Харківській) регіональними КДКА були встановлені квоти для участі в установчих конференціях адвокатів регіону з метою недопущення до участі в конференції частини адвокатів. У Закарпатській та Харківській областях адвокати, недопущені до участі в установчих конференціях адвокатів регіону, провели «альтернативні» конференції, на яких також обрали делегатів для участі в установчому з'їзді адвокатів України.

На виконання абзаців 10, 15 п. 5 Розділу X «Перехідні положення» Закону 5076 та згідно з рішенням ВККА при КМУ від 11 вересня 2012 року № VI/18-897 [47], 17 листопада 2012 року у готельному комплексі «Русь» на вулиці Госпітальній, 4 у м. Києві відбувся Установчий з'їзд адвокатів України.

Оскільки частину делегатів з'їзду, обраних на установчих конференціях адвокатів регіонів, Голову ВККА при КМУ, технічних працівників ВККА при КМУ, групу реєстрації та запрошених гостей, зокрема, представника ССВЕ, не було допущено до участі в установчому з'їзді, вони перемістилися до кінотеатру «Кінопанорама» по вулиці Шота Руставелі, 19 у м. Києві, де відбувся паралельний установчий з'їзд адвокатів України [50; 105; 106; 107].

Обидва установчих з'їзди:

- заснували НААУ та затвердили її Статут;
- затвердили положення про РАУ, ВКДКА, ВРКА;

- обрали:
 - Голову РАУ, НААУ та двох заступників;
 - Голову ВКДКА та двох заступників;
 - Голову та склад ВРКА
- затвердили ПАЕ.

Окрім того, установчий з'їзд адвокатів, який відбувся у готелі «Русь», припинив повноваження члена ВРЮ – колишнього Голову ВККА при КМУ Володимира Висоцького та призначив членом ВРЮ Голову ВАСУ Ігоря Темкіжева.

Ухвалою ОАС м. Києва від 15 квітня 2013 року [73] установчий з'їзд адвокатів України, який відбувся 17 листопада 2012 року у готельному комплексі «Русь» у місті Києві, було визнано таким, що проведено на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені положеннями Закону, а прийняті на ньому рішення – обов'язковими до виконання всіма адвокатами та такими, що набрали чинності із дня їх прийняття, тобто законними.

Разом з цим, протокол установчого з'їзду адвокатів України, який відбувся 17 листопада 2012 року в готелі «Русь», ніколи не оприлюднювався.

Відомо, що частина адвокатів, обраних до складу РАУ та ВКДКА з регіонів, делегації яких не брали участь в установчому з'їзді адвокатів України, що відбувся 17 листопада 2012 року в готелі «Русь», тривалий час відмовлялись брати участь у роботі цих органів, не визнаючи їх легітимності. Через це засідання РАУ та ВКДКА не могли бути правомочними через відсутність необхідного кворуму. Проти РАУ та ВКДКА були подані адміністративні позови з вимогою визнати бездіяльність незаконною та зобов'язати їх вчинити певні дії щодо адвокатів – членів РАУ та ВКДКА, які не беруть участь в роботі цих органів. Докладніше про це дивись статтю «Кворум для проведення ...» [108].

Обставини проведення установчого з'їзду адвокатів були предметом вивчення міжнародних експертів, висновки яких висвітлені у Доповіді за результатами візиту делегації ССВЕ з метою перевірки фактів 10–12

липня 2013 року [86; 87] та Доповіді Міжнародної комісії юристів за результатами візиту 20–22 червня 2014 року [85].

Висновки міжнародних експертів свідчать, що формування органів адвокатського самоврядування на регіональному рівні (в деяких областях) та національному рівні, під час проведення установчого з'їзду адвокатів України, відбувалось не завжди демократичним шляхом, супроводжувалось конфліктами та порушеннями гарантованого Законом права адвокатів на участь в адвокатському самоврядуванні, що, на думку міжнародних експертів, ставить під сумнів легітимність системи самоврядування адвокатури, яку було створено.

4.2. РЕГУЛЯТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОАС НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Регулятивна діяльність ОАС національного рівня відбувається через прийняття рішень З'їзду адвокатів України та РАУ.

У період від серпня 2012 по серпень 2018 року відбулося 4 з'їзди адвокатів України:

1. Установчий – 17 листопада 2012 року;
2. Позачерговий – 26–27 квітня 2014 року;
3. III (4 етапи) – 20 листопада 2014 року, 24–25 квітня 2015 року, 12 червня 2015 року, 3 липня 2015 року (тривав майже 8 місяців);
4. Звітно-виборний – 9 червня 2017 року.

Позачерговий з'їзд адвокатів України 26–27 квітня 2014 року. За результатами проведення позачергового З'їзду адвокатів України ухвалено такі рішення регулятивного характеру: про затвердження змін до Статуту НААУ; про затвердження змін до Положення про РАУ; про затвердження змін до Положення про ВКДКА; про затвердження змін до Положення про ВРКА; про збільшення кількості членів ВРКА; про затвердження ви-

плати винагороди членам ВРКА.

III з'їзд адвокатів України:

I етап – 20 листопада 2014 року,

II етап – 24–25 квітня 2015 року,

III етап – 12 червня 2015 року,

IV етап – 3 липня 2015 року.

За результатами роботи III З'їзду адвокатів України (4 етапів) ухвалено такі рішення регулятивного характеру: про внесення змін до Положення про ВРКА; про розмежування юрисдикції органів адвокатського самоврядування м. Києва та Київської області; про відповідальність адвокатів за невиконання рішень органів адвокатського самоврядування щодо несплати щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування; про затвердження змін до Статуту НААУ.

Звітно-виборний з'їзд адвокатів України – 9 червня 2017 року. За результатами Звітно-виборного з'їзду адвокатів України ухвалено такі регулятивні рішення: про внесення змін до статуту НААУ, Положень про РАУ, ВКДКА, про внесення змін до ПАЕ [23].

З відкритих джерел відомо про численні порушення при проведенні з'їздів адвокатів України та прийнятті ними рішень, зокрема щодо:

- недопущення до участі в з'їзді окремих делегатів та цілих делегацій;
- кооптування, а не обрання делегатів конференціями адвокатів регіонів;
- прийняття рішень з питань, не включених до порядку денного;
- прийняття рішень за відсутності встановленого Законом кворуму.

Докладніше про перебіг з'їздів адвокатів України: [110; 111; 112; 113].

Відповідно до Звіту РАУ 2012–2017 [83] та Звіту НААУ за 2017 рік [80] станом на кінець 2017 року РАУ прийнято 1220 рішень, більшість яких має регулятивний характер, зокрема, з таких питань:

- про затвердження роз'яснень з питань, пов'язаних із адвокатською діяльністю;
- про затвердження регуляторних актів (внесення до них змін);
- з питань організації діяльності ОАС;
- про затвердження порядків висування та обрання делегатів конференцій адвокатів регіонів, регламентів конференцій адвокатів регіонів та визначення квот представництв;
- про затвердження Положень про органи адвокатського самоврядування (внесення змін);
- про розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність рад адвокатів регіонів, їх голів; про скасування рішень РАУ.

Перелік ключових рішень РАУ міститься у Звіті РАУ 2012–2017.

На думку авторів, значна частина рішень РАУ прямо суперечить положенням Закону 5074 та/або прийнята з перевищенням повноважень, встановлених Законом. Всі вони потребують детальнішого аналізу на предмет відповідності Конституції України та законам України, порушення прав людини, порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

**ОКРЕМІ РІШЕННЯ З'ЇЗДУ АДВОКАТІВ ТА РАУ,
ЯКІ, НА ДУМКУ АВТОРІВ, СУПЕРЕЧАТЬ ЗАКОНУ**

ОАС	Дата	№	Назва документу	Суть порушення
Установчий З'їзд адвокатів України	17 листопада 2012 року	б/н	ПАЕ	Безпідставно змінює підвідомчість розгляду дисциплінарних справ, визначену Законом (ч. 3 ст. 33 Закону 5076)
РАУ	17 грудня 2012 року	24	Про затвердження Положення про встановлення розміру та порядку сплати щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування	Встановлено щорічний внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування у розмірі 1 мінімальної заробітної плати без затвердження Установчим з'їздом адвокатів кошторисів РАУ та ВКДКА (ч. 3 ст. 28 Закону 5076)
РАУ	17 грудня 2012 року	26	Порядок ведення ЄРАУ	Безпідставно розширює перелік відомостей, які підлягають внесенню до ЄРАУ, передбачає внесення до ЄРАУ відомостей, які не передбачені Законом (ч. 2 ст. 17 Закону 5076), встановлює плату за внесення відомостей, не передбачених Законом, необґрунтовано ускладнений доступ до професії адвоката, зокрема, шляхом встановлення обов'язкового платного навчання для претендентів на отримання права на зайняття адвокатською діяльністю у ВША
РАУ	17 грудня 2012 року	36	Положення про ордер адвоката та порядок ведення реєстру ордерів	АБ та АО позбавлені можливості мати бланки ордерів із своїм найменуванням (ч. 3 ст. 14, ч. 3 ст. 15 Закону 5076)
РАУ	16 лютого 2013 року	72	Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція)	Встановлює не передбачену Законом підставу притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, не передбачені Законом підстави застосування дисциплінарних стягнень у виді зупинення та позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (ч. 2 ст. 31, ч. 2 ст. 32, ч. 1 ст. 33 Закону 5076)

ОАС	Дата	№	Назва документу	Суть порушення
РАУ	16 лютого 2013 року	103	Про розмежування юрисдикції КДКА та РА Києва та Київської області	Всупереч Конституції України і Закону (ч. 2 ст. 17, ч. 3 ст. 33, ч. ст. 47 Закону 5076) поширено юрисдикцію КДКА та РА Київської області на адвокатів, які станом на 19 листопада 2012 року (на день реєстрації НААУ) отримали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в КДКА Київської області та адреса робочого місця яких знаходиться в м. Києві
РАУ	1 червня 2013 року	156	Про встановлення для адвокатів іноземних держав розміру одноразового внеску на організаційно-технічне забезпечення	Встановлено не передбачений Законом 5076 одноразовий внесок адвокатів іноземних держав на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в частині організаційно-технічного забезпечення КДКА та ВКДКА – у розмірі 10 мінімальних заробітних плат
РАУ	1 червня 2013 року	157	Про встановлення для адвокатів іноземних держав щорічного внеску на адвокатське самоврядування	Встановлено не передбачений Законом 5076 та дискримінаційний за суттю та розміром щорічний внесок адвокатів іноземних держав на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування України у розмірі 20 мінімальних заробітних плат
РАУ	4–5 липня 2014 року	71	Про надання роз'яснень практичних питань реалізації Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо організаційних форм адвокатської діяльності	Надано роз'яснення про можливість здійснювати адвокатську діяльність у кількох визначених Законом організаційно-правових формах (прямо суперечить ч. 3 ст. 4 та п. 3 ч. 2 ст. 17 Закону 5076)
РАУ	30 серпня 2014 року	120	Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність	Розширює законодавчо визначений перелік підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності (ч. 2 ст. 34 Закону 5076) та безпідставно змінює підвідомчість розгляду дисциплінарних справ, визначену Законом (ч. 3 ст. 33 Закону 5076).
РАУ	25 вересня 2015 року	113	Положення про помічника адвоката	Встановлено не передбачений Законом 5076 внесок за доповнення даних у ЄРАУ про помічника адвоката у розмірі 50% однієї мінімальної заробітної плати

ОАС	Дата	№	Назва документу	Суть порушення
РАУ	16 грудня 2016 року	292	Питання забезпечення організаційних заходів проходження стажування	Встановлено не передбачений Законом 5076 внесок за проходження стажування у розмірі не менше 12 мінімальних місячних заробітних плат (станом на день його сплати)
Звітно-виборний з'їзд адвокатів України	9 червня 2017 року		ПАЕ (нова редакція)	Встановлено заборону адвокату з системи БВПД на укладання договору на надання професійної правничої (правової) допомоги цьому ж клієнту у цьому провадженні, а також за цих самих чи пов'язаних з ними обставин, за якими адвоката було залучено для надання БВПД (суперечить ч. 1 ст. 59 Конституції України). Визначено можливості встановлення додаткових професійних обов'язків адвоката рішеннями з'їзду та РАУ (суперечить ст. 21, ч. 7. ст. 54 та ч. 4 ст. 55 Закону)
РАУ	22 вересня 2017 року	191	Питання організаційного забезпечення ведення ЄРАУ	Встановлено не передбачену Законом 5076 щорічну плату (внесок) за опрацювання, внесення та розміщення додаткової інформації у профайлі адвоката (за його бажанням) в базі даних ЄРАУ на офіційному веб-сайті НААУ у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати за кожен з 3 позицій
РАУ	22 вересня 2017 року	194	Питання організаційно-технічного забезпечення процесу акредитації заходів з підвищення кваліфікації адвокатів та їх організаторів	Встановлено не передбачений Законом 5076 внесок за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв про акредитацію заходів з підвищення кваліфікації адвокатів та їх організаторів у розмірі 3 мінімальних заробітних плат
РАУ	23 вересня 2017 року	203	Про встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) до КДКА регіону та ВКДКА	Встановлено не передбачену Законом 5076 плату за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, скарг на рішення дисциплінарних палат КДКА, скарг на дії чи бездіяльність КДКА у розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб

З відкритих джерел [109] відомі випадки прийняття рішень ОАС національного рівня з порушенням процедури, встановленої Законом. Зокрема, йдеться про затвердження нової редакції ПАЕ Звітно-виборним з'їздом адвокатів України без необхідного кворуму (ч. 8 ст. 54 Закону 5076).

На думку авторів, існує проблема визначення моменту набрання чинності рішень ОАС національного рівня у зв'язку з невизначеним порядком їх оприлюднення. Так, наприклад:

- ПАЕ, затвержені Установчим з'їздом адвокатів 17 листопада 2012 року [24] – оприлюднені на офіційному сайті ВКДКА 18 січня 2013 року.
- Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджений рішенням РАУ від 16 лютого 2013 року №85 [41] – оприлюднений на сайті НААУ 1 червня 2013 року;
- Нова редакція ПАЕ, затверджена 9 червня 2017 року Звітно-виборним з'їздом адвокатів України [23] – оприлюднена на офіційному веб-сайті НААУ 18 липня 2017 року;
- Рішення РАУ від 1 червня 2018 року №65 «Про результати розгляду звернень адвокатів Колошин В.П., Волинської В.І., Костіна І.П. щодо роз'яснення пов'язаних із представництвом адвокатом України інтересів клієнтів, права яких порушені на тимчасово окупованих територіях, та інших пов'язаних питань» [51] – відсутнє на офіційному веб-сайті НААУ.

На думку авторів, рішення РАУ приймаються непрозоро, їх проекти готуються без проведення необхідних консультацій з адвокатами та регіональними ОАС. При тому, що рішення ОАС за законом є обов'язковими до виконання адвокатами, прийняті рішення часто оприлюднюються із затримкою або не оприлюднюються взагалі. Відсутня прозора система зберігання контрольних примірників (оригіналів) рішень ОАС, система кодифікації рішень з урахуванням внесених до них змін та втратою чинності, зручна для адвокатів пошукова система рішень ОАС.

Отже, на думку авторів, регулятивна діяльність ОАС національного рівня, насамперед РАУ, включає систе-

матичне прийняття рішень, що суперечать Конституції України та законам України, порушують права людини, права адвокатів та гарантії адвокатської діяльності, зокрема, спрямовані на обмеження незалежності адвокатської діяльності, отримання незаконних, необґрунтованих та несправедливих платежів з адвокатів та інших осіб, у тому числі окремих категорій соціально незахищених громадян. Рішення ОАС національного рівня, які приймаються всупереч вимогам законодавства, призводять до конфліктів в адвокатській спільноті, підривають авторитет адвокатури в суспільстві, не дають змоги досягти цілей, зазначених у статуті НААУ.

4.3. ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОАС РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Діяльність ОАС регіонального рівня (ч. 2 ст. 46 Закону 5076) [7] здійснюється через діяльність конференцій адвокатів регіону та РАР (АРК, області, м. Києва, м. Севастополя), які є організаційними формами адвокатського самоврядування регіонального рівня (ч. 1 ст. 46 Закону 5076), КДКА та РКАР (АРК, області, м. Києва, м. Севастополя).

Вищим ОАС в АРК, областях, містах Києві та Севастополі є конференція адвокатів регіону, адреса робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні та відомості про які включено до ЄРАУ (ч. 1 ст. 47 Закону 5076), до повноважень якої належать:

- обрання голови та членів РАР, дострокове відкликання їх з посад;
- обрання делегатів на з'їзд адвокатів України;
- обрання представника адвокатів регіону до складу РАУ та ВКДКА, дострокове відкликання їх з посад;
- визначення кількості членів кваліфікаційної і дисциплінарної КДКА, обрання голови та членів КДКА, дострокове відкликання їх з посад;
- обрання голови та членів РКАР, дострокове відкликання їх з посад;
- затвердження штатного розпису і кошторису РАР,

КДКА;

- розгляд та затвердження звіту РАР, КДКА, висновків РКАР, представників адвокатів регіону у складі ВКДКА і РАУ;
- прийняття інших рішень відповідно до цього Закону (ч. 5 ст. 47 Закону 5076) [7].

Конференція адвокатів регіону скликається РАР не рідше 1 разу на рік. Конференцію може бути скликано також за пропозицією не менш як однієї десятої від загальної кількості адвокатів регіону, адреса робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні, або РАУ (ч. 2 ст. 47 Закону) [7].

Відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 47 Закону 5076 [7] квота представництва, порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів регіону затверджуються Радою адвокатів України.

Отже, для скликання конференції адвокатів РАР повинна мати квоту представництва, порядок висування та обрання делегатів, регламент конференції адвокатів регіону, затверджені РАУ. Саме так РАУ тлумачить абз. 2 ч. 1 ст. 47 Закону 5076 [7].

У разі коли РАР не скликає конференцію протягом 30 днів з дня надходження пропозиції про її скликання, адвокати, які підписали таку пропозицію, або РАУ приймають рішення про утворення організаційного бюро зі скликання конференції адвокатів регіону. Організаційне бюро має права РАР щодо скликання і забезпечення проведення конференції та визначає особу, яка головує на засіданні конференції.

Про день, час і місце початку роботи конференції адвокатів регіону та питання, що вносяться на її обговорення, адвокати повідомляються не пізніше як за п'ятнадцять днів до дня початку роботи конференції (ч. 3 ст. 47 Закону 5076).

Конференція адвокатів регіону вважається повноважною, якщо в її роботі бере участь більше половини делегатів конференції (ч. 4 ст. 47 Закону 5076).

Відповідно до Закону 5076 РАУ:

- визначає квоту представництва, порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів регіонів (п. 2 ч. 4 ст. 55);
- затверджує регламент конференції адвокатів регіону, положення про РАР, КДКА та РКАР (ч. 5 ч. 4 ст. 55);
- сприяє діяльності РАР, координує їх діяльність (ч. 8 ч. 4 ст. 55);
- розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність РАР, їх голів, скасовує рішення РАР (п. 11 ч. 4 ст. 55).

У Звіті ССВЕ від 26 лютого 2014 року [87] аналізуються події навколо скликання та проведення конференцій адвокатів Хмельницької та Чернігівської областей у 2013 році.

У Звіті, зокрема, йдеться про те, що:

- Рішенням РАУ від 27 липня 2013 року №166 «Про скликання конференції адвокатів Чернігівської області» (відсутнє на сайті НААУ) через невнесення ЄРАУ лише 117 з 482 адвокатів були допущені до участі в конференції адвокатів Чернігівської області та формуванні РАУ та КДКА регіону у 2013 році.
- Рішенням РАУ від 27 вересня 2013 року №208 «Про скликання конференції адвокатів Хмельницької області» (відсутнє на сайті НААУ) 664 з 843 адвокатів Хмельницької області через переведення у стан неактивних та невидимих у ЄРАУ були недопущені до участі в конференції адвокатів Хмельницької області та формування РАУ і КДКА регіону у 2013 році. У цьому рішенні РАУ вирішила, що участь у конференції адвокатів регіону та формуванні РАР та КДКА можуть брати лише 179 адвокатів Хмельницької області.

Питання переведення даних про 664 адвокатів Хмельницької області в стан неактивних та невидимих для користувачів офіційного веб-сайту НААУ у 2013 році з метою недопущення їх до участі в конференції адвокатів регіону було предметом розгляду судів різних ін-

станцій. Ухвалою ВАСУ від 22 квітня 2015 року у справі № 822/4689/13-а Постанову Хмельницького окружного адміністративного суду від 13 січня 2014 року та ухвалу Вінницького апеляційного адміністративного суду від 26 березня 2014 року, якими було відмовлено у задоволенні позову, було скасовано, а справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Рішенням РАУ від 11 червня 2016 року № 155 «Про скликання позачергової конференції адвокатів міста Києва, затвердження Порядку висування та обрання делегатів конференції адвокатів міста Києва, Регламенту Конференції адвокатів міста Києва та встановлення квоти представництва»:

- скликано конференцію адвокатів м. Києва з відповідним порядком денним;
- утворено організаційний комітет з проведення конференції адвокатів м. Києва у кількості 7 осіб, членів якого призначено делегатами конференції;
- організаційний комітет зобов'язано забезпечити проведення конференції адвокатів міста Києва;
- Голові РАУ доручено, у випадку необхідності, доповнювати склад організаційного комітету.

Підставою для скликання позачергової конференції стало Рішення РАУ від 11 червня 2016 року № 153 [52], яким затверджено Висновок спеціальної тимчасової комісії з перевірки діяльності ОАС м. Києва на предмет дотримання ними приписів Закону 5076 та рішень вищих ОАС (Висновок). Відповідно до Висновку, протягом всього часу чинності Закону 5076 в м. Києві діяла громадська організація Київська міська КДКА, заснована її членами, яка в незаконний спосіб здійснювала функції КДКА міста Києва, зокрема: організувала та проводила кваліфікаційні іспити, приймала рішення щодо видачі свідоцтв про складення кваліфікаційних іспитів, приймала рішення про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю, здійснювала дисциплінарні провадження стосовно адвокатів, приймала і зараховувала плату за складення кваліфікаційних іспитів, вирішувала інші питання, віднесені до виключних повноважень КДКА.

Розпорядженням Голови РАУ від 13 липня 2016 року № 61 склад організаційного комітету з проведення конференції доповнено 22 особами, яких рішенням, без обрання на зборах адвокатів, було наділено статусом делегатів конференції адвокатів м. Києва.

Порядком висування та обрання делегатів конференції адвокатів м. Києва (додаток до Рішення РАУ від 11 червня 2016 № 155) передбачено обрання зборами адвокатів районів м. Києва 195 делегатів конференції адвокатів м. Києва. Організаційним комітетом, без обрання адвокатами, були призначені головуєчі та секретарі зборів адвокатів вищезазначених районів м. Києва.

23 липня 2016 року зборами адвокатів, які відбулися у кожному з районів м. Києва, обрано 195 делегатів на конференцію адвокатів м. Києва. У подальшому, збори адвокатів у Подільському, Солом'янському та Шевченківському районах м. Києва організаційним комітетом були визнані такими, що не відбулися, через нібито порушення процедури їх проведення.

6 серпня 2016 року делегати конференції прибули у місце проведення конференції, але до реєстрації в участі у проведенні конференції делегати конференції, обрані на зборах адвокатів у Подільському, Солом'янському та Шевченківському районах м. Києва (всього 81 осіб), не були допущені невідомими особами, із застосуванням фізичної сили та погроз та з блокуванням входу до приміщення.

Одночасно у місці, визначеному для проведення конференції адвокатів м. Києва, під головуванням адвоката Юрія Михальського, відбулося зібрання, що окремими особами іменується як «Конференція адвокатів м. Києва».

8 жовтня 2016 року, після невдалих спроб 6 серпня та 10 вересня, Зібранням були прийняті рішення:

- про відкликання голови та членів РА м. Києва;
- про відкликання голови та членів КДКА м. Києва;
- про обрання голови РА м. Києва інших осіб;
- про обрання голови та членів КДКА м. Києва;

- про відкликання члена РАУ від м. Києва та обрання нового члена РАУ від м. Києва;
- про відкликання члена ВКДКА від м. Києва та обрання нового члена ВКДКА від м. Києва.

При цьому у Зібранні нібито взяли участь делегати (всього 25 осіб), обрані на повторних зборах адвокатів у Подільському, Солом'янському та Шевченківському районах м. Києва. При цьому дата, час, місце проведення повторних зборів адвокатів у цих районах, а також спосіб повідомлення адвокатів про їх проведення, залишаються невідомими.

Протокол Зібрання від 8 жовтня 2016 року ніколи не оприлюднювався, отже, повний персональний склад адвокатів, які взяли у ньому участь, залишається невідомим дотепер.

На сторінці НААУ у мережі Facebook та офіційному сайті НААУ було розміщене повідомлення про сформування нового складу ОАС м. Києва, а Зібрання 6 серпня – 8 жовтня 2016 року названо конференцією адвокатів м. Києва.

18 жовтня 2016 року на офіційному сайті НААУ з'явилась інформація про оновлене самоврядування ОАС м. Києва на підставі рішень Зібрання від 10 вересня та 8 жовтня 2016 року. 15 листопада 2016 року на офіційному сайті НААУ з'явилась інформація про створення сайту РА м. Києва та КДКА м. Києва [94].

З 11 червня 2016 року НААУ не вносяться до ЄРАУ відомості щодо адвокатів, яким РА м. Києва, яка зареєстрована по вул. Білоруська, 30 у м. Києві, видані свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю.

11 червня 2016 року Голова НААУ склала та підписала рішення про створення нової юридичної особи, а саме «Положення про КДКА м. Києва», на підставі якого зареєстровано нову юридичну особу з назвою «Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури м. Києва».

За фактами проведення Зібрання, складання протоколу Зібрання від 6 серпня–08 жовтня 2016 року, здійсненнями відповідних реєстраційних дій щодо зміни керівника РА м. Києва за заявами РА м. Києва внесені

відповідні відомості до ЄРДР, розпочато досудове розслідування у кількох кримінальних провадженнях.

Протягом 2016–2017 років РАУ прийняло низку рішень, якими Рішення конференцій адвокатів м. Києва від 5 листопада 2016 року, 28 січня 2017 року, 27 квітня 2017 року визнала такими, що не мають юридичної сили.

У будь-яких офіційних документах, зверненнях до судів, правоохоронних органів Голова НААУ наголошує на тому, що єдиними повноважними органами адвокатського самоврядування м. Києва є органи у складі осіб, що були обрані Зібранням 6 серпня–08 жовтня 2016 року.

Альтернативна РА м. Києва, утворена Зібранням, другий рік поспіль не скликає конференцію адвокатів м. Києва, РАУ не затверджує квоту представництва, порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів м. Києва.

Отже, в результаті ситуації, що склалася в ОАС м. Києва, майже 2 роки у м. Києві функціонують паралельні ОАС – 2 РА м. Києва та 2 КДКА м. Києва, які здійснюють однакові функції РАУ та КДКА, передбачені Законом (ч. 4 ст. 48 та ч. 5 ст. 50 Закону 5076), при цьому взаємно не визнають одні інших.

Відомими є також події навколо проведення позачергової конференції адвокатів Київської області 10 вересня 2016 року, яка не була визнана РАУ. (Рішення РАУ від 13 вересня 2016 року № 179 «Щодо питань, які виникли у зв'язку з проведенням Конференції адвокатів Київської області 10.09.2016») [61].

На думку авторів, проблемні питання у формуванні та діяльності ОАС національного та регіонального рівня у 2012 – 2018 роках потребують окремого дослідження.

Докладніше про події у ОАС регіонального рівня викладено у публікаціях в пресі, зокрема, в Юридичній газеті, Українській правді та у щомісячному фаховому журналі «Адвокат» [103].

4.4. ДОСТУП ДО ПРОФЕСІЇ

Уряди, професійні асоціації адвокатів та навчальні інститути мають забезпечити отримання адвокатами відповідної освіти, підготовки і знань як ідеалів та етичних обов'язків адвокатів, так і прав людини та основоположних свобод, визнаних національним і міжнародним правом (п. 9 Основних положень про роль адвокатів ООН) [15].

Для набуття статусу адвоката в Україні необхідно:

- мати повну вищу юридичну освіту,
- володіти державною мовою,
- мати стаж роботи в галузі права не менше двох років,
- скласти кваліфікаційний іспит,
- пройти стажування протягом 6 місяців (крім випадків, встановлених Законом),
- скласти присягу адвоката України,
- отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю (ч. 1 ст. 6 Закону 5076).

Не може бути адвокатом особа, яка:

- має непогашену чи незняту судимість у визначених Законом випадках;
- визнана недієздатною чи обмежено дієздатною;
- позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, – протягом 2-х років з дня прийняття відповідного рішення;
- звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом 3-х років з дня такого звільнення (ч. 2 ст. 6 Закону 5076).

Допуск до складання кваліфікаційного іспиту та оцінювання його результатів здійснюється відповідно до

Порядку допуску до складання кваліфікаційного іспиту, порядку складання кваліфікаційного іспиту та методиці оцінювання результатів складання кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затверджених рішенням РАУ від 17 грудня 2013 року № 270 [39].

Складення кваліфікаційного іспиту відбувається відповідно до Програми складання кваліфікаційного іспиту, затвердженої рішенням РАУ від 26 лютого 2016 року № 68 [44].

За складення кваліфікаційного іспиту встановлена плата, розмір якої не може перевищувати 3-х прожиткових мінімумів для працездатних осіб, установлених законом на день подання особою заяви про допуск до складання кваліфікаційного іспиту (п. 1 ч. 1, абз. 1 ч. 2 ст. 58 Закону 5076) [7].

Стажування здійснюється відповідно до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням РАУ від 1 червня 2018 року № 80 [33].

Рішенням РАУ від 16 грудня 2016 року № 292 було встановлено не передбачений Законом 5076 внесок за проходження стажування у розмірі не менше 12 мінімальних місячних заробітних плат (станом на день його сплати) [29].

Законом України від 20 грудня 2016 року № 1791-VIII [8] встановлено обмеження розміру внеску на проходження стажування, який не може перевищувати 3-х мінімальних заробітних плат станом на день подання особою заяви про призначення стажування (абз. 2 ч. 4 ст. 10 Закону 5076).

У разі продовження стажування, за рішенням РАУ, розмір додаткового внеску не може перевищувати 0,5 мінімальної заробітної плати, встановленої станом на день прийняття зазначеного рішення, за кожний місяць додаткового стажування (ч. 9 ст. 10 Закону 5076).

Проектом Закону «Про внесення змін до статті 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо забезпечення рівного доступу на здобуття професії) від 16 травня 2017 року № 6451 [65], вне-

сеним н.д. Русланом Сольваром, пропонується внести зміни до ч. 5 ст. 10 Закону 5076, якими звільнити від проходження стажування осіб, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки, а також осіб, які мають стаж роботи на посадах судді, прокурора, слідчого, детектива НАБУ не менше 5 років.

Як впливає з Пояснювальної записки до законопроекту, пропонувані у ньому зміни обумовлені тим, що чинна редакція ч. 5 ст. 10 Закону 5076, згідно з якою від проходження стажування звільняються лише особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки, має дискримінаційний характер, зокрема, щодо осіб, які працювали або працюють на посадах судді, прокурора, слідчого, детектива НАБУ та які вирішили змінити сферу професійної діяльності і набути статус адвоката.

Відповідно до Висновку Головного науково-експертного управління ВР від 30 жовтня 2017 року, запропоновані у проекті зміни не повністю усувають дискримінаційну складову, оскільки стосуються лише суддів, прокурорів, слідчих та детективів НАБУ, які мають відповідний стаж, та не розповсюджуються на інших осіб, які мають повну вищу юридичну освіту та відповідний стаж роботи в галузі права (співробітників юридичних підрозділів органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших юридичних осіб публічного та приватного права, наукових та науково-педагогічних працівників тощо).

Враховуючи наведене, Головне науково-експертне управління ВР вважає, що зміни, передбачені у законопроекті, або мають стосуватися всіх осіб, які мають повну вищу юридичну освіту та на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають п'ятирічний стаж роботи в галузі права, або ж ч. 5 ст. 10 Закону 5076 слід залишити без змін.

Запровадження «монополії» адвокатів на представництво в судах істотно вплинуло на збільшення кількості осіб, які мають намір стати адвокатом, у зв'язку з чим період очікування на складення кваліфікаційного іспиту, у більшості КДКА, становить від 6 до 18 місяців.

Результати опитування «Корупційні ризики в системі ОАС» свідчать про наявність найвищих корупційних ризиків в системі ОАС під час набуття статусу адвоката [100]. Зокрема, 47,3 % опитаних адвокатів зазначили, що їм відомі випадки про корупційні пропозиції від осіб, які виявили бажання стати адвокатом органам адвокатського самоврядування під час проходження процедури отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (Див. Малюнок 3). При цьому 37,6 % респондентів зазначили, що їм відомо про корупційні пропозиції від органів адвокатського самоврядування (їх членів) особам, які виявили бажання стати адвокатом під час проходження процедури отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (Див. Малюнок 4).

Законом 5076 встановлено обставини, несумісні з діяльністю адвоката (ч. 1 ст. 7).

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону 5076 несумісною з діяльністю адвоката є робота на посадах осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який втратив чинність 1 вересня 2016 року.

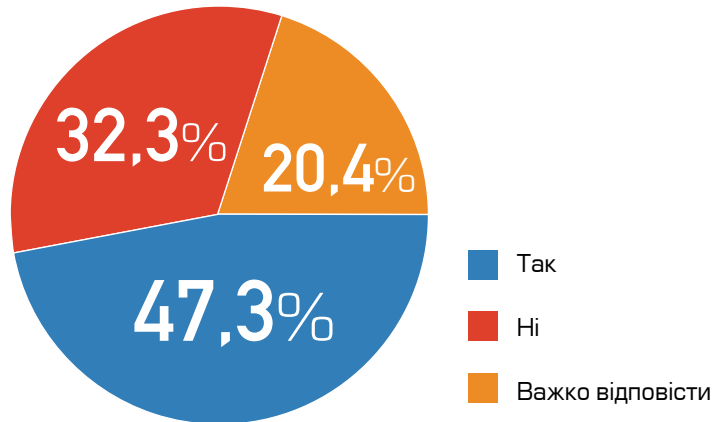
Отже, п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону 5076 містить посилання на Закон, який не є діючим близько 2-х років, у зв'язку з чим сформувалась негативна практика допуску до складення кваліфікаційного іспиту та проходження стажування осіб, які мають статус прокурора, у тому числі, керівників місцевих та регіональних прокуратур.

Також, враховуючи вищевказану прогалину у Законі 5076, на отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю можуть претендувати високопосадовці, працівники правоохоронних органів, судді та інші публічні службовці.

З метою врегулювання вищевказаної прогалини проектом Закону про внесення змін до п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону 5076, щодо вимог несумісності від 13 грудня 2017 року № 7392, внесеним н.д. Олександром Сугоняко, пропонується внести зміни до п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону 5076 відповідно до яких зробити посилання на п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних

Малюнок 3.

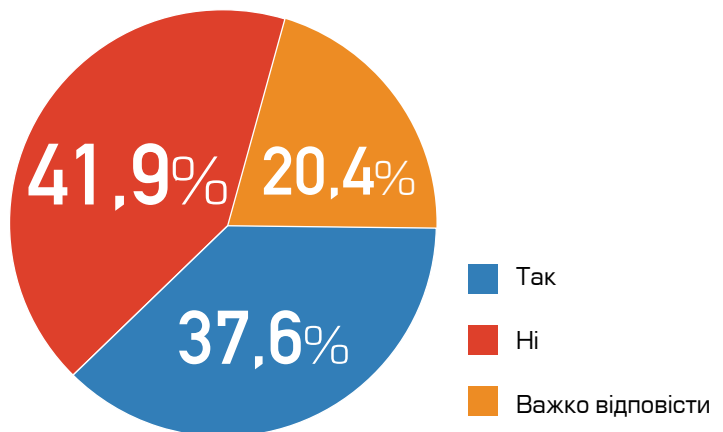
Випадки корупційних пропозицій від осіб, які виявили бажання стати адвокатом, органам адвокатського самоврядування

Джерело: Результати опитування «Корупційні ризики в системі ОАС» ГО «Адвокат майбутнього»

Малюнок 4.

Випадки корупційних пропозицій від органів адвокатського самоврядування (їх членів) особам, які виявили бажання стати адвокатом

Джерело: Результати опитування «Корупційні ризики в системі ОАС» ГО «Адвокат майбутнього»

механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, при цьому, п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» майже дублює п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Рішенням РАУ від 1 червня 2018 року №80 «Про внесення і затвердження змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю» на стажистів покладено не передбаче-

не Законом 5076 зобов'язання прослухати, вочевидь платний, «адаптаційний курс в професію адвоката» у ВШJA НААУ (п. 5.16. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю). При цьому, відповідно до внесених змін, факт проходження стажистом «адаптаційного курсу в професію адвоката» у ВШJA НААУ має перевірятись РАР при оцінюванні результатів стажування п.п. 11.6.5. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на

зайняття адвокатською діяльністю.

Рішенням РАУ від 1 червня 2018 року №81 до Положення про помічника адвоката, затвердженого рішенням РАУ від 25 вересня 2015 року № 113 (із змінами та доповненнями) [36], внесено зміни, які передбачають не передбачену Законом 5076 додаткову умову набуття статусу помічника адвоката – прослуховування, вочевидь платного, спеціального курсу–інструктажу «введення в професію помічника адвоката». у ВША НААУ. Підтвердження від ВША НААУ про проходження курсу–інструктажу «введення в професію помічника адвоката» зроблено однією з умов не передбаченого Законом 5076 внесення даних про помічника адвоката до ЄРАУ та видачі посвідчення помічника адвоката.

На думку авторів, порядок доступу до професії адвоката має низку суттєвих недоліків, зокрема:

- відсутність визначених Законом морально–етичних вимог до осіб, які мають намір стати адвокатом (наприклад, щодо добросовісності);
- тривалий процес очікування перед складанням кваліфікаційного іспиту;
- недосконала модель проходження стажування, проходження стажування після складення кваліфікаційного іспиту, а не до його складення, як у більшості країн ЄС;
- надто короткий строк проходження стажування порівняно із більшістю країн ЄС (в середньому 3 роки)
- необґрунтоване ускладнення доступу до професії адвоката шляхом встановлення додаткових, не передбачених Законом 5076, вимог та обмежень, наприклад, проходження навчання у ВША НААУ для стажистів та помічників адвокатів.

Відповідно до Концепції реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю, затвердженої рішенням РАУ від 30 березня 2018 року № 25, з 1 вересня 2018 року, складення кваліфікаційного іспиту має відбуватись за новою процедурою, яка, на думку авторів, в частині права звернення не до КДКА за місцем проживання, складення іспиту не за місцем проживання за умови одночасного перерахування плати за складення кваліфікаційного іспиту у дві КДКА не відповідає ст. 8 та 9 Закону 5076 та потребує внесення до нього змін.

В межах реалізації Стратегії реформування судуострою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. [12] передбачається:

- підвищення вимог до здійснення адвокатської діяльності, зокрема посилення професійних та морально–етичних вимог до осіб, які мають намір отримати статус адвоката,
- удосконалення процедур складення кваліфікаційного іспиту, проходження стажування; удосконалення інституту помічника адвоката (абз. 4, 5 п. 5.6 Стратегії).

4.5. ПОСТІЙНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК

Постійний професійний розвиток є одним з основних міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатури в демократичних країнах.

Адвокатам має бути надано право формувати самоврядні асоціації для представництва їх інтересів, постійного навчання, перепідготовки й підтримання їх професійного рівня (п. 24 Основних положень про роль адвокатів ООН).

Професійна компетентність адвоката є одним з 10 основних принципів адвокатської професії у країнах ЄС:

- адвокат не може ефективно надавати поради або представляти інтереси клієнта без належної професійної освіти та тренування;
- післядипломна підготовка (постійний професійний розвиток) отримує все більшу увагу з огляду на швидкі темпи змін у законодавстві та практиці його застосування, а також у зв'язку з бурхливим розвитком технологій та економічних відносин (принцип g Хартії основних принципів європейської адвокатської професії).

Відповідно до Рекомендації Комітету Міністрів PE R (2000)21 про свободу здійснення професії адвоката:

- слід вжити всіх необхідних заходів для забезпечення високого рівня правової підготовки ..., а також для забезпечення постійного навчання адвокатів (п. 2 Принципу II);
- юридична освіта, включаючи програми постійного навчання, має зміцнювати юридичні навички, забезпечувати краще розуміння питань етики і прав людини та вчити адвокатів поважати, захищати і відстоювати права та інтереси їхніх клієнтів і підтримувати належне відправлення правосуддя (п. 3 Принципу II);

Керівні принципи для постійного професійного розвитку ІВА передбачають, що:

- навчання протягом усього життя є обов'язковим для юридичної професії (п. 1);
- обов'язок щодо постійного навчання покладається на професійні об'єднання адвокатів (ст. 2);
- професійне об'єднання адвокатів повинно мати стратегію постійного навчання (ст. 3);
- необхідно, щоб у наявності були різноманітні форми підготовки (ст. 4):
 - високоякісна підготовка з усіх галузей права, в яких практикують адвокати, має бути частиною постійного навчання (ст. 4 а.);
 - викладатись повинні також м'які навички (техніка ведення переговорів, ораторське мистецтво, навички роботи на комп'ютері тощо)(ст. 4 б);
 - наукова та викладацька діяльність повинні розглядатись як частина постійного навчання (4 с);

- підготовці та освіті з етичних питань повинна приділятися особлива увага (ст. 4 d);
- постійне навчання повинно бути обов'язком кожного представника професії та мати свій вимір (ст. 5)
 - постійне навчання повинно вимірюватись з регулярними інтервалами (ст. 5 а);
 - постійне навчання повинно складатись із правильного поєднання вивчення права, м'яких навичок та етичних питань (5 b);
 - наслідком недотримання обов'язку щодо постійного навчання може бути дисциплінарна відповідальність (ст. 5 с).
- система акредитації повинна бути визначена професійним об'єднанням (ст. 6);
- професійні об'єднання у різних країнах повинні взаємно визнавати навчання один одного (ст. 7);
- професійні об'єднання несуть відповідальність за доступність постійного навчання для всіх адвокатів (ст. 8).

Законодавчі засади постійного професійного розвитку адвокатів в Україні визначені Законом 5076, який передбачає, що:

- підвищення професійного рівня є професійним обов'язком адвоката (п. 4 ч.1 ст. 21);
- невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків є дисциплінарним проступком (п. 5 ч. 2 ст. 34);
- повторне протягом року вчинення дисциплінарного проступку є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (п. 1 ч. 2 ст.31);
- підтримання високого професійного рівня адвокатів є завданням адвокатського самоврядування (п. 2 ч. 1 ст. 44);
- забезпечення високого професійного рівня адвокатів України є функцією НААУ (п. 3 ч. 2 ст. 45);
- сприяння підвищенню кваліфікації адвокатів є функцією РАУ (п. 4 ч. 4 ст. 48);
- навчально-методичні заходи проводяться КДКА, ВККА, РАУ, РАУ та НААУ (ч. 1 ст. 61).

Відповідно до ПАЕ адвокат має постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію, володіти достатньою інформацією про зміни у чинному законодавстві (ч. 3) [23].

Постійний професійний розвиток адвокатів в Україні здійснюється відповідно до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженому рішенням РАУ від 16 лютого 2013 року зі змінами та доповненнями (в редакції, затвердженій рішенням РАУ від 1 червня 2018 року № 82).

Вказаний Порядок (ППКА) в цілому відповідає прийнятним в демократичних країнах системам постійного професійного розвитку, зокрема:

- поширюється на адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність у формах, визначених Законом 5076, а також помічників адвокатів;
- передбачає вільний вибір підвищення кваліфікації адвокатів з–поміж 15 видів:
 - навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації адвокатів ВША НААУ, а також у вищих навчальних закладах III та IV рівня акредитації,
 - участь у конференціях, семінарах, круглих столах, тренінгах, програмах тощо, за участі ОАС або згідно з програмами, які акредитовані Експертною радою з питань акредитації та сертифікації НААУ;
 - навчання у Школах адвокатської майстерності та центрах підвищення кваліфікації при ВША адвокатури;
 - публікації наукових або науково–практичних статей у друкованих або електронних фахових та інших професійних виданнях;
 - видання монографій, підручників, посібників, тощо;
- встановлює період оцінювання тривалістю у 3 роки;
- бере за основу оцінювання підвищення кваліфікації адвокатів систему залікових балів;
- визначає мінімальну кількість балів протягом періоду оцінювання – 30 та протягом року – 10;
- встановлює необхідність отримання не менш ніж 6 залікових балів за навчання з питань етики та стандартів професійної діяльності протягом періоду оцінювання;
- передбачає можливість перенесення частини надлишкових балів на наступний період оцінювання;
- передбачає можливість повного або часткового звільнення від підвищення кваліфікації в разі тривалої втрати працездатності або з інших поважних причин;

- встановлює самостійний облік балів адвокатами;
- передбачає можливість контролю з боку КДКА;
- встановлює можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в разі порушення обов'язку щодо постійного професійного розвитку.

Разом з цим, ППКА містить низку істотних недоліків, які ускладнюють доступність постійного навчання для всіх адвокатів та обмежують участь у процесі навчання адвокатів потенційних провайдерів підвищення кваліфікації. Зокрема, ППКА:

- передбачає складний та непрозорий порядок акредитації професійних програм підвищення кваліфікації та сертифікації осіб, які допускаються до організації та/або проведення заходів з підвищення кваліфікації адвокатів Експертною радою з питань акредитації та сертифікації НААУ, зокрема:
 - необхідність отримання сертифікату (свідоцтва) про допуск до організації та/або проведення заходів;
 - звернення не пізніше, як за місяць;
 - надання великого обсягу інформації та документів, тощо;
- встановлює надто формалізований та незручний порядок обліку та звітності в процесі постійного професійного навчання адвокатів:
 - необхідність отримання сертифікату заходу,
 - необхідність отримання свідоцтва про підвищення кваліфікації щорічно,
 - надання документів виключно у паперовій формі, тощо.

Рішенням РАУ від 22 вересня 2017 року № 194 [57] встановлено не передбачений Законом 5076 внесок за організаційно–технічне забезпечення розгляду заяв про акредитацію заходів з підвищення кваліфікації адвокатів та їх організаторів. Виходячи з тексту рішення РАУ, зміни запроваджені як для збільшення ефективності розгляду документів, які скеровують організатори заходів для адвокатів, так і для підвищення рівня та якості таких заходів. Внесок встановлено у розмірі 3 мінімальних заробітних плат станом на день подання організатором заходу відповідного звернення.

На офіційному сайті НААУ відсутні документи, які відповідно до ППКА затверджуються Експертною радою з питань акредитації та сертифікації НААУ, зокрема:

- критерії (умови) акредитації професійних програм підвищення кваліфікації адвокатами та сертифікації осіб, які допускаються до організації та/або проведення заходів з підвищення кваліфікації;
- положення про акредитацію професійних програм підвищення кваліфікації адвокатів та сертифікації осіб, які допускаються до організації та/або проведення заходів з підвищення кваліфікації;
- порядок акредитації професійних програм підвищення кваліфікації адвокатів та сертифікації осіб, які допускаються до організації та/або проведення заходів з підвищення кваліфікації адвокатів.

Станом на 20 серпня 2018 року до Списку сертифікованих експертів НААУ входять 1843 особи. Разом з цим у зазначеному документі, окрім П.І.Б. особи та сертифікованої теми/тем відсутня будь-яка інформація про зазначених осіб, як-от наявність свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та дату його отримання, контактних даних, даних про освіту, вчене звання та науковий ступінь (за наявності), професійний досвід, в т.ч. поточну посаду чи вид діяльності, список публікацій (за наявності, дані про досвід викладання в вищих навчальних закладах або участь у наукових та/або практичних заходах, зокрема, з теми, яка сертифікована), та інші дані, які підтверджують високу кваліфікацію сертифікованого експерта, наявність у нього теоретичних та практичних знань, умінь та навичок із сертифікованої теми.

На сайті НААУ відсутня інформація про діяльність Експертної радою з питань акредитації та сертифікації НААУ, графік її засідань та прийняті нею рішення.

В межах реалізації Стратегії реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 [12] роки передбачається удосконалення порядку підвищення кваліфікації адвокатів (п.п. 5.6 п. 5 Стратегії).

4.6. ЄДИНИЙ РЕЄСТР АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону 5076 РАУ забезпечує ведення ЄРАУ з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до цього Закону набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності. Внесення відомостей до ЄРАУ здійснюється РАР та РАУ.

Відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону 5076 до ЄРАУ вносяться:

1. П.І.Б. адвоката;
2. номер і дата видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, номер і дата прийняття рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (номер і дата прийняття рішення про включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ);
3. найменування і місцезнаходження організаційної форми адвокатської діяльності, номери засобів зв'язку;
4. адреса робочого місця адвоката, номери засобів зв'язку;
5. інформація про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
6. інші відомості, передбачені цим Законом.

Отже, відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 17 Закону 5076 до ЄРАУ вносяться лише відомості, передбачені цим Законом.

Відповідно до ч. 4 ст. 17 Закону інформація, внесена до ЄРАУ, є відкритою на офіційному веб-сайті НААУ. РАУ і відповідні РАР надають витяги з ЄРАУ за зверненням адвоката або іншої особи.

Відповідно до ст. 45 КПК України захисником не може

бути адвокат, відомості про якого не внесено до ЄРАУ або стосовно якого у ЄРАУ містяться відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Порядок ведення ЄРАУ, відповідно до ч. 6 ст. 17 Закону 5076, затверджено Рішенням РАУ від 17 грудня 2012 року № 26 (із змінами та доповненнями) [38]. Рішенням РАУ від 25 липня 2018 року Порядок ведення ЄРАУ затверджено у новій редакції.

Значна частина положень Порядку ведення ЄРАУ прямо суперечать Закону 5076. Зокрема, всупереч Закону 5076 до ЄРАУ вносяться:

- найменування і місцезнаходження декількох організаційних форм адвокатської діяльності (п.п. 3.1.3 Порядку)
- адреси декількох робочих місць адвоката (із зазначенням основної та/або додаткових адрес робочого місця) (п.п. 3.1.4 Порядку);
- відомості за рішеннями РАУ, відмітки про сплату внесків, електронна адреса, електронний варіант фотокартки адвоката, інформація про підвищення кваліфікації (п.п. 3.1.6 Порядку);
- відомості про помічників адвоката (п.п. 3.8 – 3.11);
- відомості про стажистів адвоката (п.п. 3.13–3.15).

Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону 5076 адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності), отже у ЄРАУ не можуть бути внесені одночасно місцезнаходження декількох організаційних форм адвокатської діяльності, як це передбачено п. 3.1.3 Порядку ведення ЄРАУ.

Положення п.п. 3.1.4 Порядку ведення ЄРАУ щодо внесення до ЄРАУ адрес декількох робочих місць адвоката прямо суперечить абз. 2 ч. 2 ст. 17 Закону 5076 та п. 3.3. цього Порядку, які передбачають внесення до ЄРАУ лише однієї адреси робочого місця адвоката. Адреса робочого місця адвоката, зазначена у ЄРАУ,

має важливе значення для захисту професійних прав адвоката, дотримання гарантій адвокатської діяльності, притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.

Закон 5076 (п. 6, ч. 2, ст. 17) не передбачає внесення до ЄРАУ додаткових адрес робочих місць; помічників/стажистів адвоката; загального стажу адвокатської діяльності; займаної посади в органах адвокатського самоврядування; категорій ведення справ; нагород (почесних звань, відзнак тощо); адрес офіційних сторінок в соціальних мережах; моделі та серійного номеру комп'ютерної техніки, що використовує адвокат; характеристик та відповідних серійних номерів носіїв інформації, які використовує адвокат в своїй діяльності; транспорту, який використовує адвокат; логотипу та/або найменування веб-сайту АО, АБ, в якому адвокат здійснює адвокатську діяльність тощо (п.п. 3.1.7).

Законом 5076 не передбачено стягнення будь-якої плати за внесення відомостей до ЄРАУ, водночас п. 5.1, 5.3 Порядку ведення ЄРАУ встановлено можливість встановлення плати за первинне внесення відомостей до ЄРАУ, підтвердження, внесення змін до ЄРАУ за рішенням РАУ.

Положенням про помічника адвоката, затвердженим рішенням РАУ від 25 вересня 2015 року № 113 (із змінами та доповненнями), передбачено сплату внеску за доповнення даних у ЄРАУ про помічника адвоката у розмірі 50% однієї мінімальної заробітної плати, встановленої законом на день такої оплати (п.п. 3.5.13, п. 4.3).

Рішенням РАУ від 22 вересня 2017 року № 191 «Питання організаційного забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України» встановлено щорічну плату (внесок) за опрацювання, внесення та розміщення додаткової інформації у профайлі адвоката (за його бажанням) в базі даних ЄРАУ на офіційному веб-сайті НААУ у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати станом на день подання до ради адвокатів регіону таких відомостей (за кожну з 3 позицій).

Враховуючи, що забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність та забезпечення ведення ЄРАУ є одними з основних завдань ад-

вокатського самоврядування в Україні, а забезпечення доступу та відкритість інформації стосовно адвокатів України є функцією НААУ (п. 5, 6 ч. 1 ст. 44, п. 4 ч. 2 ст. 45 Закону 5076), оскільки інформація, внесена до ЄРАУ, є відкритою на офіційному веб-сайті НААУ (ч. 4 ст. 17 Закону 5076), така інформація є такою, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією). Отже, відповідно до п. 4 ч. 2, ч. 4 ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (Закон 2939), НААУ, як розпорядник інформації, при вирішенні питань щодо доступу до інформації, має керуватися цим Законом.

Відповідно до позиції, яка висловлена Великою Палатою ВС в постанові від 29 березня 2018 року у справі № 640/12325/15-ц, суспільний інтерес та публічно-правовий характер правовідносин, у яких беруть участь адвокати, впливають з повноти реалізації функцій адвокатури із захисту прав невизначеного кола осіб [69].

Відповідно до п. 2 Постанови КМУ від 21 жовтня 2015 року № 835 розпорядники інформації, визначені Законом «Про доступ до публічної інформації» № 2939 [14], мали протягом 6 місяців (тобто до 25 квітня 2016 року) забезпечити оприлюднення та подальше оновлення на своїх офіційних веб-сайтах наборів даних згідно з Положенням про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого цією

постановою.

За даними авторів, інформація ЄРАУ була розміщена на приватному ресурсі <https://www.imena.ua> без застосування обов'язкового переліку набору відкритих даних, який забезпечує послідовну стабільність інформаційних даних.

У існуючому вигляді ЄРАУ дає можливість отримати інформацію лише про окремого адвоката згідно з його даними або обрати необхідного адвоката зі списку запропонованих (знайдених). Діючий ЄРАУ не дає можливості у відкритому доступі отримати достовірну інформацію, зокрема, про:

- чисельність і персональний склад всіх адвокатів України;
- чисельність адвокатів кожного регіону;
- чисельність та персональний склад адвокатів іноземних держав, які набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні;
- обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності та їх кількісний склад.

«Затемнення» відомостей у ЄРАУ

1. 4–5 липня 2014 року на засіданні РАУ у м. Мукачево прийняті:

- Рішення РАУ № 75 «Про внесення змін до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування» [59];
- Рішення РАУ № 76 «Про внесення змін до Порядку ведення ЄРАУ» [41].

Рішенням РАУ № 75 «Про внесення змін до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування» п. 2 Положення, після підпункту 2.20., доповнено новим підпунктом 2.22. такого змісту: «2.22. Наслідком несплати адвокатом у встановлений строк щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування – джерела фінансування ведення ЄРАУ, є перехід відомостей про нього в стан неактивних та невидимих для користувачів офіційного веб-сайту НААУ, обробка і підтримка яких адміністратором ЄРАУ не здійснюється. Такий адвокат не має права

брати участь в діяльності (роботі) органів адвокатського самоврядування, у зв'язку із відсутністю даних про нього в ЄРАУ» (п. 8).

Рішенням РАУ від 4–5 липня 2014 року №76 «Про внесення змін до Порядку ведення ЄРАУ»:

– викладено п. 4.12. Порядку у такій редакції: «4.12. Внесення відомостей до ЄРАУ та будь-яких змін до них, надання адвокату трансферного витягу відбувається виключно за умови сплати адвокатом щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, у тому числі на умовах розстрочення. У випадку несплати адвокатом щорічного внеску на реалізацію адвокатського самоврядування, внесення відомостей про нього до ЄРАУ та будь-яких змін до них не здійснюється, а раніше внесені дані стають неактивними та невидимими до моменту сплати заборгованості. При цьому, такий адвокат не має права приймати участь в діяльності (роботі) органів адвокатського самоврядування, у зв'язку із відсутністю даних про нього в ЄРАУ».

Отже, у разі: 1) несплати адвокатом у встановлений строк щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, 2) неперерахування, або неповного перерахування РАУ отриманих від адвоката внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування на рахунок НААУ у встановленому розмірі; 3) неповернення РАУ акту звірки між НААУ та відповідною РАУ щодо сплати адвокатами щорічних внесків, відомості про таких адвокатів, які містяться в ЄРАУ, переходять в стан неактивних та невидимих для користувачів офіційного веб-сайту НААУ, тобто фактично адвокати виключаються з ЄРАУ.

26 жовтня 2014 року внаслідок застосування вищевказаних змін Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування та Порядку ведення ЄРАУ у ЄРАУ залишилися персональні дані про 801 адвоката м. Києва, інформація більше ніж відносно 3500 адвокатів м. Києва була видалена з публічного доступу.

При цьому, станом на 24 жовтня 2014 року до РАУ було надано інформацію для включення до ЄРАУ відносно 6 194 осіб.

Переведення відомостей про частину адвокатів, які містяться в ЄРАУ, в стан неактивних та невидимих фактично позбавило таких адвокатів права брати участь у діяльності (роботі) органів адвокатського самоврядування, в тому числі конференціях та з'їзді адвокатів, нівелювало облік та надання відкритої і достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України, а також створило таким адвокатам перешкоди у здійсненні адвокатської діяльності, зокрема в частині виконання функцій захисника у кримінальному процесі.

Крім того, такі дії мали ознаки дисциплінарного стягнення (як поєднання зупинення права на заняття адвокатською діяльністю та виключення з ЄРАУ), що застосовувалось поза процедурою дисциплінарного провадження, передбаченої Законом.

Водночас відповідно до ч. ст. 54 Закону 5076 прийняття рішень про сплату щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, визначення напрямів їх використання, також відповідальність за несплату внесків належить до виключних повноважень з'їзду адвокатів України.

24 жовтня 2014 року РАУ призначено проведення з'їзду адвокатів України на 20–21 листопада 2014 року у місті Мукачево Закарпатської області для обрання своїх представників до складу ВРЮ та КДКП.

25 жовтня 2014 року РАУ прийняла рішення № 166 РАУ у п.п. 2, 3 вказаного рішення визначила, що брати участь у конференції мають право адвокати, відомості про яких включені до ЄРАУ, відповідно до затвердженого РАУ Порядку ведення ЄРАУ, із урахуванням передбаченого його пунктом акту звірки між НААУ і РАУ та відомостей станом на день прийняття РАУ цього рішення та згідно доданим списком.

Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 7 листопада 2014 року за позовом Ради адвокатів м. Києва до РАУ в особі НААУ, рішення РАУ від 4–5 липня 2014 року № 75 «Про внесення змін до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування» в частині доповнення пункту 2 Положення, після підпункту 2.20., новим підпунктом 2.22., рішення РАУ від 4–5 липня 2014 року № 76 «Про внесення змін до Порядку ведення ЄРАУ» в частині: викладення пункту 4.12. Порядку у новій редакції, доповнення Порядку пунктами 4.13 та 4.14, доповнення Порядку пунктом 4.17 в частині останнього речення цього пункту та доповнення пункту 6.2. статті 6 Порядку, визнано протиправними та такими, що підлягають скасуванню [78; 72].

Отже, призначаючи конференцію та визначаючи її склад, РАУ керувалась положеннями Порядку ведення ЄРАУ, які передбачали переведення відомостей про адвокатів в ЄРАУ в стан неактивних та невидимих, та, відповідно, недостовірними та неповними відомостями ЄРАУ, чим порушила гарантоване Законом право адвокатів м. Києва на участь в адвокатському самоврядуванні, зокрема, при обранні делегатів з'їзду адвокатів, який відбувся у м. Мукачево та м. Києві з 20 листопада 2014 року по 16 червня 2015 року та якими обрано діючих членів ВРП та КДКП.

Таким чином, п. п. 2, 3 рішення РАУ від 24 жовтня 2014 року № 166 в частині участі у конференції адвокатів, відомості про яких включені до ЄРАУ, відповідно до затвердженого РАУ Порядку ведення ЄРАУ, із урахуванням передбаченого його пунктом акту звірки між НААУ і РА м. Києва та відомостей станом на день прийняття РАУ цього рішення згідно з доданим списком, визнані Окружним адміністративним судом м. Києва протиправними та такими, що підлягають скасуванню.

На виконання рішення Окружного адміністративного суду м. Києва 12 листопада 2014 року всі «неактивні та невидимі» адвокати України знову включені до ЄРАУ.

Докладніше про проблеми з ЄРАУ див. статтю у Юри-
дичній газеті «ЄРАУ відновлено, однак напруження
триває» [101].

Таким чином:

- Порядком ведення ЄРАУ [38], затвердженим РАУ, передбачено внесення до ЄРАУ та оприлюднення інформації, яка не передбачена Законом 5076;
- за внесення до ЄРАУ інформації, не передбаченої Законом 5076, встановлено плату, також не передбачену Законом 5076;
- судовими рішеннями, які набрали законної сили, встановлені неодноразові випадки втручання у роботу ЄРАУ з метою переведення в стан неактивних та невидимих відомостей про окремих адвокатів [69];
- НААУ як розпорядником інформації, що міститься у ЄРАУ, всупереч п. 2 Постанови КМУ від 21 жовтня 2015 року № 835 [14], не забезпечено оприлюднення та подальше оновлення на офіційному веб-сайті НААУ набору даних згідно з Положенням про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого цією постановою.

4.7. ПРОФЕСІЙНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ, ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійні права адвоката визначені ст. 20 Закону 5076, яка передбачає, що під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, ПАЕ та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору, зокрема:

- звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, ЮО, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);
- ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;
- доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;
- бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;
- збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;
- застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;
- одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань;
- користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та іншими законами.

Разом з цим, застосування Закону 5076 показало недостатність цих професійних прав, зокрема:

- право на адвокатський запит істотно обмежується неможливістю отримати інформацію та документи з обмеженим доступом, до яких відносяться різноманітні таємниці, які охороняються законами, а також низьким рівнем відповідальності за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит;
- адвокати, на відміну від своїх процесуальних опонентів, не мають права доступу до більшості державних реєстрів;
- адвокати часто не мають доступу до приміщень судів, органів прокуратури, поліції, органів внутрішніх справ, інших правоохоронних органів, установ для попереднього ув'язнення та виконання покарань, органів державної влади, коли в цих приміщеннях перебуває клієнт;
- право на застосування технічних засобів істотно обмежується необхідністю отримання дозволу відповідної посадової особи, судді або суду на застосування таких технічних засобів тощо.

Проектом Закону про внесення змін до статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») від 17 грудня 2017 року №7393 [66], внесеного н.д. Олександром Сугоняко, передбачено істотне збільшення розміру штрафу для посадових осіб за вчинення вказаних порушень згідно з ч. 5 ст. 212-3.

Основні положення про роль адвокатів ООН передбачають, що:

Уряди мають забезпечити адвокатам:

а) можливість здійснювати їх професійні обов'язки без залякування, перешкод, завдання турботи й недоречного втручання;

б) можливість вільно пересуватися і консультувати клієнта у своїй країні та за кордоном;

в) виключення можливості піддавати покаранню або погрожувати його застосуванням та можливості обвинувачення, адміністративних, економічних та інших санкцій за дії, здійснювані відповідно до визнаних професійних обов'язків, стандартів та етичних норм (п. 16).

Там, де безпека адвокатів перебуває під загрозою у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, вони мають бути адекватно захищені владою (п. 17).

Адвокати не повинні ідентифікуватися з клієнтами та їх справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків (п. 18).

Суд або адміністративний орган не повинен відмовляти у праві адвоката, що має допуск до практики, представляти інтереси свого клієнта, якщо він не був дискваліфікований відповідно до національного права і практики його застосування й даних Положень (п. 19).

Адвокат повинен мати кримінальний і цивільний імунітет від переслідувань за заяви, що стосуються справи, зроблені у письмовій або усній формі при сумлінному виконанні свого обов'язку й здійсненні професійних обов'язків в суді, трибуналі або іншому юридичному або адміністративному органі (п. 20).

Обов'язком компетентних органів влади є забезпечення адвокату можливості своєчасно знайомитися з інформацією, документами і матеріалами справи, а у кримінальному процесі – не пізніше закінчення розслідування – до судового розгляду (п. 21).

Уряди повинні визнавати і дотримуватись конфіденційності комунікацій і консультацій між адвокатом і клієнтом в рамках відносин, пов'язаних з виконанням адвокатом своїх професійних обов'язків (п. 22).

Законом 5076 передбачено, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами (ч. 1 ст. 23), зокрема:

- забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;
 - забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;
 - проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора АРК, області, м. Києва та м. Севастополя;
 - забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності;
 - адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;
 - життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їхнє майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;
 - адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;
 - забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;
 - забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;
 - забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;
 - забороняється втручання у правову позицію адвоката;
 - орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну РАР;
 - повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором АРК, області, м. Києва та м. Севастополя;
 - забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;
 - не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;
 - забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;
 - дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.
- Особливості проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката визначаються ч. 2 ст. 23 Закону 5076.
- Разом з цим, механізми реалізації зазначених положень законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність потребують удосконалення.

Відповідно до Звіту про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні 2013–2018, оприлюдненого НААУ 31 серпня 2018 року [81], серед основних порушень гарантій адвокатської діяльності:

- вбивства та посягання на життя адвокатів;
 - кримінальне переслідування адвокатів;
 - фізична розправа з адвокатами;
 - погрози адвокатам у зв'язку з професійною діяльністю;
 - знищення та пошкодження майна адвокатів;
 - обшуки у приміщеннях адвокатів та негласні слідчі дії;
 - протиправні допити як свідків у справах, де адвокати є захисниками;
 - втручання в правову позицію адвоката у справі;
 - ототожнення адвоката з клієнтом.
- погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо захисника чи представника особи, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 398);
 - умисне знищення або пошкодження майна, що належить захиснику чи представнику особи або їх близьким родичам, у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 399);
 - посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400).

Проте, на думку авторів, диспозиції ст. 397–400 ККУ потребують уточнення з метою поширення їх дії на будь-яку професійну діяльність адвоката, а не лише здійснення захисту чи представництва.

В межах реалізації Стратегії реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [12] передбачається удосконалення правового регулювання професійних прав та обов'язків адвокатів, гарантій здійснення адвокатської діяльності; упровадження ефективних механізмів притягнення до відповідальності посадових осіб за порушення гарантій незалежності адвокатів; посилення гарантій захисту адвокатської таємниці (абз. 7 п. 5.6 п. 5 Стратегії).

Відповідно до висновків, викладених у Звіті, держава повинна забезпечити реалізацію права людини на правову допомогу та створити необхідні умови для реалізації державних гарантій адвокатської діяльності.

ККУ передбачено кримінальну відповідальність за:

- порушення права на захист через недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист, вчинене слідчим, прокурором або суддею (ст. 374);
- втручання в діяльність захисника чи представника особи через вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці (ст. 397);

4.8. ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наявність та дотримання адвокатами етичних норм професійної поведінки є одним із загальновизнаних міжнародних стандартів адвокатської діяльності.

Відповідно до Основних положень про роль адвокатів ООН:

- професійні асоціації адвокатів відіграють важливу роль у підтримці професійних стандартів та етичних норм (преамбула);
- уряди, професійні асоціації адвокатів та навчальні інститути мають забезпечити адвокатам знання етичних обов'язків (п. 9);
- уряди мають забезпечити адвокатам виключення можливості піддавати покаранню або погрожувати його застосуванням та можливості обвинувачення, адміністративних, економічних й інших санкцій за дії, вчинені відповідно до етичних норм (пп. «в» п. 16);
- при здійсненні своїх прав на свободу висловлювань та об'єднань в асоціації адвокати повинні керуватися законом, визнаними професійними стандартами та етичними правилами (п. 23);
- професійні асоціації мають кооперуватися з урядами для забезпечення права кожного на рівний та ефективний доступ до юридичної допомоги, щоб адвокати, за відсутності недоречного стороннього втручання, були здатні давати поради й допомагати своїм клієнтам згідно із законом, визнаними професійними стандартами та етичними правилами (п. 25);
- всі дисциплінарні процедури повинні бути визначені відповідно до кодексу професійної поведінки, іншими визнаними стандартами та етичними нормами юридичної професії (п. 29).

ПАЕ в Законі України:

- дотримання ПАЕ є одним з основних професійних обов'язків адвоката (п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону);
 - порушення ПАЕ є дисциплінарним проступком та підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону);
 - систематичне або грубе одноразове порушення ПАЕ (оціночне поняття) є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у виді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від 1 місяця до 1 року (п. 3 ч. 2 ст. 31 Закону);
 - систематичне або грубе одноразове порушення ПАЕ, що підриває авторитет адвокатури України (оціночне поняття) є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у виді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.
- ПАЕ, затверджені установчим з'їздом адвокатів 17 листопада 2012 року [24]:
- є скороченою та дещо зміненою версією ПАЕ, схвалених ВККА при КМУ 1 жовтня 1999 року [25] (вилучено 14 статей):
 - з принципів адвокатської етики вилучено принципи чесності і порядності та культури поведінки;
 - суттєво скорочено вимоги щодо рекламування адвокатської діяльності;
 - вилучено перелік факторів, що повинні братись до уваги при визначенні обґрунтованого розміру гонорару тощо;
 - вперше були оприлюднені на офіційному сайті ВКДКА 18 січня 2013 р. (через більш ніж 2 місяці після їх затвердження),
 - наслідком тривалої затримки оприлюднення ПАЕ 2012 року стала поява нових положень та додаткової статті, яких не було у тексті проекту ПАЕ, що вносився на голосування на Установчому з'їзді адвокатів, зокрема, щодо:

- критики діяльності, рішень, порядку формування, членів ОАС (ч. 3 ст. 12);
- покладення на адвокатів, яких обрано до ОАС, обов'язку брати участь в роботі ОАС, до яких їх обрано, не допускати дій чи бездіяльності, що завдають шкоди адвокатурі в цілому або блокують роботу окремих ОАС (ч. 3 ст. 65);
- застосування заходів дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому рішеннями з'їзду, актами РАУ, НААУ, визначення органу, який здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката-члена ОАС та за скаргами адвокатів-членів ОАС (ч. 1 та 2 ст. 66);
- ПАЕ тлумачаться з'їздом адвокатів України та РАУ (ст. 5), а не ВКДКА, як мало б бути, оскільки саме ВКДКА відповідно до п. 2 ч. 4 ст. 52 Закону узгалянює дисциплінарну практику КДКА.

Нова редакція ПАЕ від 9 червня 2017 року [23]:

- відсутність транспарентності в розробці ПАЕ в редакції 2017 року (робоча група з 7 осіб, без широкого обговорення з адвокатами та науковцями, без узгодження концепції змін, мети і засобів їх втілення, без оприлюднення проекту, вручення делегатам з'їзду в день його голосування);
- сумнівна легітимність ПАЕ в редакції 2017 року через відсутність кворуму під час голосування (112 голосів з необхідних 143);
- оприлюднення нової редакції ПАЕ 18 липня 2017 року (на 40-й день після прийняття) на тлі відповідей, що текст не готовий, на запити адвокатів протягом цього часу щодо отримання тексту ПАЕ;
- вилучення з преамбули положення про те, що ПАЕ закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката у дисциплінарному провадженні КДКА;
- вилучення з принципу незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності (ст. 6) положень:
 - ч. 3 про те, що «Адвокат зобов'язаний не допуска-

ти в своїй професійній діяльності компромісів, що впливали б на його незалежність, з метою догодити суду, іншим державним органам, третім особам або клієнту, якщо такі компроміси розходяться з законними інтересами клієнта та перешкоджають належному здійсненню адвокатської діяльності»;

– ч. 4 про те, що «Адвокат не повинен займатися іншою діяльністю, яка ставила б його в будь-яку залежність від інших осіб чи підпорядкувала б його вказівкам або правилам, які можуть увійти в суперечність з нормами чинного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність і цими Правилами, або можуть іншим чином перешкоджати вільному й незалежному здійсненню ним адвокатської діяльності»;

– ч. 5 про те, що «Адвокат не повинен ділити гонорар, отриманий від клієнта, з іншими особами, окрім адвоката, що раніше виконував це доручення, та спадкоємців померлого адвоката, частково виконане доручення якого він прийняв» та встановлення протилежної норми, згідно з якою «Адвокат може ділити свій гонорар з іншими особами, якщо це не заборонено актами законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність».

- зміна ролі НААУ у забезпеченні незалежності адвоката (ч. 5 ст. 6);
- перейменування принципу домінантності інтересів клієнта на пріоритетність інтересів клієнта (ст. 8);
- формулювання принципу неприпустимості конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 9) не у відповідності з загальновизнаними міжнародними стандартами;
- вилучення з тексту ст. 31 «Обмеження щодо майнових угод адвоката з клієнтом»;
- встановлення заборони адвокату з системи БВПД на укладення договору на надання професійної правничої (правової) допомоги цьому ж клієнту у цьому провадженні, а також з цих самих чи пов'язаних з ними обставинах, по яких адвоката було залучено для надання БВПД;
- вилучення низки положень щодо відносин з су-

дом та особливостей поведінки адвоката в ході судового розгляду справи (ст. 42), заміна їх відсилочною нормою до процесуального законодавства, законодавства про судоустрій та адвокатуру, які не містять етичних норм професійної поведінки;

- вилучення засади колегіальності у відносинах між адвокатами (ч. 1 ст. 50);
- наділення РАУ, НААУ правом встановлювати засади адвокатської діяльності (ч. 1 ст. 50) всупереч п. 14 ст. 92 та ч. 3 ст. 131–2 Конституції України;
- ускладнення порядку реагування адвоката на не-законні або неетичні дії колеги, встановлення обов'язку звернення до РАУ до реагування в порядку звернення до КДКА (ч. 3, 4 ст. 52);
- доповнення новим розділом про дотримання ПАЕ в мережі Інтернет, положення якого передбачають:
 - істотне обмеження адвоката у свободі висловлювань у соціальних мережах та при поширенні інформації у мережі Інтернет;
 - визначення допустимості участі адвоката у соціальних мережах суцільно на основі оціночних понять та у залежності від розсуду органів наділених правом офіційного тлумачення ПАЕ та дисциплінарними повноваженнями (ч. 1 ст. 57);
 - визначення можливості встановлення додаткових професійних обов'язків адвоката рішеннями з'їзду та РАУ (ч. 2 ст. 57) всупереч ст. 21, ч. 7. ст. 54 та ч. 4 ст. 55 Закону;
 - запровадження десяти принципів використання адвокатом соціальних мереж, інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет, які у переважній більшості не відповідають принципам ПАЕ, яких адвокат має дотримуватись у реальному житті та інших відносинах (ч. 3 ст. 57).
- ч. 2, 3, 4 ст. 70 ПАЕ, які розкривають поняття конституційного принципу презумпції невинуватості, охоплюється ч. 7 ст. 70 ПАЕ.

Отже, розроблення та затвердження ПАЕ 17 листопада 2012 року та нової редакції ПАЕ 9 червня 2017 року відбувались без широкого обговорення з адвокатами та науковцями, без узгодження концепції змін, мети і засобів їх втілення. Вилучення та зміна частини норм ПАЕ проведена без належних обґрунтувань та роз'яснень необхідності таких змін адвокатській спільноті. Доповнення тексту ПАЕ після затвердження установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року та затвердження нової редакції ПАЕ Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року без встановленого Законом 5076 кворуму можуть істотно вплинути на легітимність ПАЕ та наслідки їх застосування в дисциплінарній та судовій практиці.

Нова редакція ПАЕ, на думку авторів, потребує більш детального аналізу на відповідність загальноновизнаним міжнародним стандартам адвокатської діяльності.

4.9. ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ПРАКТИКА

Притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності регулюється розділом VI Закону 5076, який містить низку недоліків, зокрема:

- відсутність у Законі визначення дисциплінарного проступку;
- існування такого виду дисциплінарного проступку як порушення присяги адвоката як універсальної підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (п. 1 ч. 2 ст. 32, п. 2 ч. 2 ст. 34 Закону 5076);
- невизначене коло осіб, які можуть звернутись із (заявою) скаргою на дії адвоката;
- відсутність законодавчо визначених вимог до форми та змісту заяви (скарги), яка може мати наслідком дисциплінарну відповідальність адвоката;
- вузький перелік дисциплінарних стягнень (ч. 1 ст. 35 Закону 5076), який не дозволяє забезпечити дотримання принципу пропорційності при обранні виду дисциплінарного стягнення;

- наявність такого дисциплінарного стягнення, як зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року (п. 2 ч. 1 ст. 35 Закону 5076), застосування якого суттєво впливає на порушення прав клієнтів адвоката;
- строк притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності рахується з моменту вчинення дисциплінарного проступку та не враховує момент його виявлення (ч. 2 ст. 35 Закону 5076);
- наявність оціночних суджень, таких як «порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України» як підстави для застосування найсуворішого дисциплінарного стягнення (п. 4 ч. 2 ст. 34 Закону 5076);
- неповний перелік стадій дисциплінарного провадження (ч. 1 ст. 37 Закону 5076);
- відсутність положення про те, що під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно адвоката враховуються характер проступку, його наслідки, особа адвоката, ступінь його вини, наявність непогашених дисциплінарних стягнень, обставини, що впливають на можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності;
- наявність положення про те, що оскарження рішення в дисциплінарній справі не зупиняє його дії (ч. 1 ст. 42 Закону 5076);
- відсутність механізму погашення та дострокового зняття дисциплінарних стягнень;
- відсутність у ВКДКА права офіційного тлумачення правил адвокатської етики (ч. 4 ст. 52 Закону 5076).

Окрім зазначених недоліків Закону 5076, небезпеку порушення прав адвокатів становить намагання РАУ розширити законодавчо визначений перелік підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності (ч. 2 ст. 34 Закону 5076) та безпідставно змінити підвідомчість розгляду дисциплінарних справ визначену Законом (ч. 3 ст. 33 Закону 5076).

Відповідно до п. 2.16 Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція), затвердженого рішенням РАУ від 16 лютого 2013 року № 72 року [31], із змінами та доповненнями (Положення про внески), порушення адвокатом порядку та строків сплати щорічних внесків вважається невиконанням рішення ОАС та відповідно вважається дисциплінарним проступком.

Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року може застосовуватися виключно у разі наявності підстав, визначених ч. 2 ст. 31 Закону 5076. Проте відповідно до п. 2.18. Положення про внески у випадку порушення адвокатом порядку сплати щорічних внесків, а також/чи прострочення встановлених цим Положенням строків їх сплати понад три місяці, до нього за поданням РАУ або ради адвокатів регіону застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року. Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 32 Закону 5076.

Відповідно до п. 2.20 Положення про внески, якщо після закінчення строку дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, адвокатом протягом одного року буде вчинено повторно порушення строків та/чи порядку сплати щорічних внесків, до такого адвоката може бути застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з ЄРАУ.

Вочевидь п. 2.18. та 2.20 Положення про внески суперечать нормам ч. 2 ст. 31 та ч. 2 ст. 32 Закону, у яких ідеться про застосування дисциплінарних стягнень у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року та позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю виключно в разі вчинення дисциплінарних проступків, перелічених у вищевказаних статтях Закону 5076.

Висновок про те, що порядок притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності встановлено Законом, викладено зокрема в Ухвалі Апеляційного суду Тернопільської області від 12 серпня 2016 року в справі № 607/3128/16-ц [69].

Відповідно до п. 2.19 Положення про внески, належним надсиланням, повідомленням адвоката про порушення дисциплінарної справи з підстав порушення порядку сплати (несплати, сплати не у повному розмірі, прострочення сплати) щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, про її розгляд та про прийняття рішення щодо порушеної дисциплінарної справи є також надсилання такої інформації адвокату на зазначену в ЄРАУ електронну пошту чи розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті НААУ, що, вочевидь, порушує норми ч. 2 ст. 39, ч. 2 ст. 40 та ч. 3 ст. 41 Закону 5076.

Притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності також регулюється Положенням про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженим Рішенням РАУ від 30 серпня 2014 року № 120 зі змінами та доповненнями [37]. Частина норм вказаного Положення (п. 22 та 23) прямо суперечить ч. 3 ст. 33 Закону 5076 щодо визначення КДКА, яка здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката.

Проектом Закону «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо приведення визначення понять, що вживаються у законі, до вимог чинного законодавства та щодо призупинення набрання законної сили рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури про накладення дисциплінарних стягнень на адвокатів у результаті їх оскарження) від 24 травня 2017 року № 6495 [63], внесеним н.д. Олегом Ляшком, Тетяною Юзьковою, Олегом Купрієнком, пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 42 Закону 5076, що оскарження рішення в дисциплінарній справі зупиняє його дію.

У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що аналіз положень статей 35, 41, 42 Закону 5076 дає підстави стверджувати, що рішення КДКА про накладення на адвоката дисциплінарного стягнен-

ня у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на певний строк чи позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, яке вступає в дію одразу після прийняття, суперечить вимогам статей 8, 55, 59, 1312 Конституції України.

Дисциплінарна практика КДКА та ВКДКА була предметом вивчення міжнародних експертів, висновки яких висвітлені у Доповіді за результатами візиту делегації ССВЕ з метою перевірки фактів 10–12 липня 2013 року [86] та Доповіді Міжнародної комісії юристів за результатами візиту 20–22 червня 2014 року [87].

Зокрема, у вказаних доповідях міжнародні експерти відмічали, що проти адвокатів були застосовані дисциплінарні санкції, включаючи позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю за дії, не пов'язані зі здійсненням ними адвокатської діяльності.

Відомою є практика притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів:

- за участь або неучасть в роботі ОАС, до яких їх було обрано;
- за критику діяльності ОАС,
- за діяльність, не пов'язану з адвокатською діяльністю тощо.

Широкий резонанс у професійному середовищі отримала справа адвоката Андрія Вишневського, якого у 2015 році КДКА Київської області за скаргою Голови НААУ, РАУ Лідії Ізвітової було позбавлено права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з ЄРАУ за критичні висловлювання щодо негативних явищ в адвокатурі, зроблені ним під час публічного виступу на конференції, організованій РСР 15 червня 2015 року у приміщенні ВСУ із доповіддю «Адвокатура та безоплатна правова допомога: шляхи реформування». Зокрема, підставою для позбавлення права на професію стало таке висловлювання Андрія Вишневського: «якщо адвокатура якнайшвидше не буде реформована у відповідності із принципами та стандартами РЕ, вона може стати гальмом для імплементації судової реформи».

Постановою Касаційного адміністративного суду у складі ВС від 14 березня 2018 року [70] рішенням КДКА Київської області щодо притягнення адвоката Андрія Вишневського до дисциплінарної відповідальності у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю визнано протиправним та скасовано.

Дисциплінарні провадження стосовно окремих адвокатів здійснюються КДКА не за адресою робочого місця, зазначеного у ЄРАУ, як передбачено ч. 3 ст. 33 Закону.

Рішенням РАУ від 23 вересня 2017 року №203 [42] встановлено плату за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, скарг на рішення дисциплінарних палат КДКА, скарг на дії чи бездіяльність КДКА у розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на день подання заяви (скарги), що на думку авторів, істотно обмежило осіб, яким відомі факти неналежної поведінки адвоката у доступі до дисциплінарного провадження. Також, вказане рішення вкрай негативно сприйняте експертами РЕ, що відображено у Звіті по результатах оцінки потреб адвокатського самоврядування в Україні в рамках Проекту «Консолідація реформ правосуддя в Україні», що реалізується РЕ в 2017–2018 рр [93].

Звіт ВКДКА (2012–2017) [84] не дає можливості у повній мірі скласти уяву про тенденції дисциплінарної практики КДКА та ВКДКА. На сайті ВКДКА також відсутні узагальнення дисциплінарної практики КДКА (п. 2 ч. 4 ст. 52 Закону 5076). З питань притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності важливими є рішення ВКДКА:

- Застосування строків притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності при здійсненні дисциплінарного провадження від 28 жовтня 2016 року [46]
- Про практику застосування КДКА дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю від 1 березня 2018 р. [45].

На думку авторів, проблему становить закритість дисциплінарної практики від суспільства, зокрема:

- оприлюднення рішень дисциплінарних органів у знеособленому вигляді;
- відсутність системи пошуку рішень у дисциплінарних справах на офіційних сайтах КДКА та ВКДКА;
- відсутність регулярного аналізу та узагальнень дисциплінарної практики КДКА та ВКДКА з метою удосконалення адвокатської діяльності.

У межах реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки передбачається уточнення підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, удосконалення правил дисциплінарного провадження щодо адвоката, диференціювання видів санкцій, які можуть бути застосовані до адвоката (абз. 4 п. 5.6 п. 5 Стратегії).

4.10. БЮДЖЕТ ТА ФІНАНСИ

Відповідно до Закону 5076 фінансове забезпечення ОАС здійснюється за рахунок:

- плати за складання кваліфікаційного іспиту;
- щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування;
- відрахувань КДКА на забезпечення діяльності ВККА;
- добровільних внесків адвокатів, АБ, АО;
- добровільних внесків фізичних і юридичних осіб;
- інших не заборонених законом джерел (ч. 1 ст. 58).

Малюнок 5.

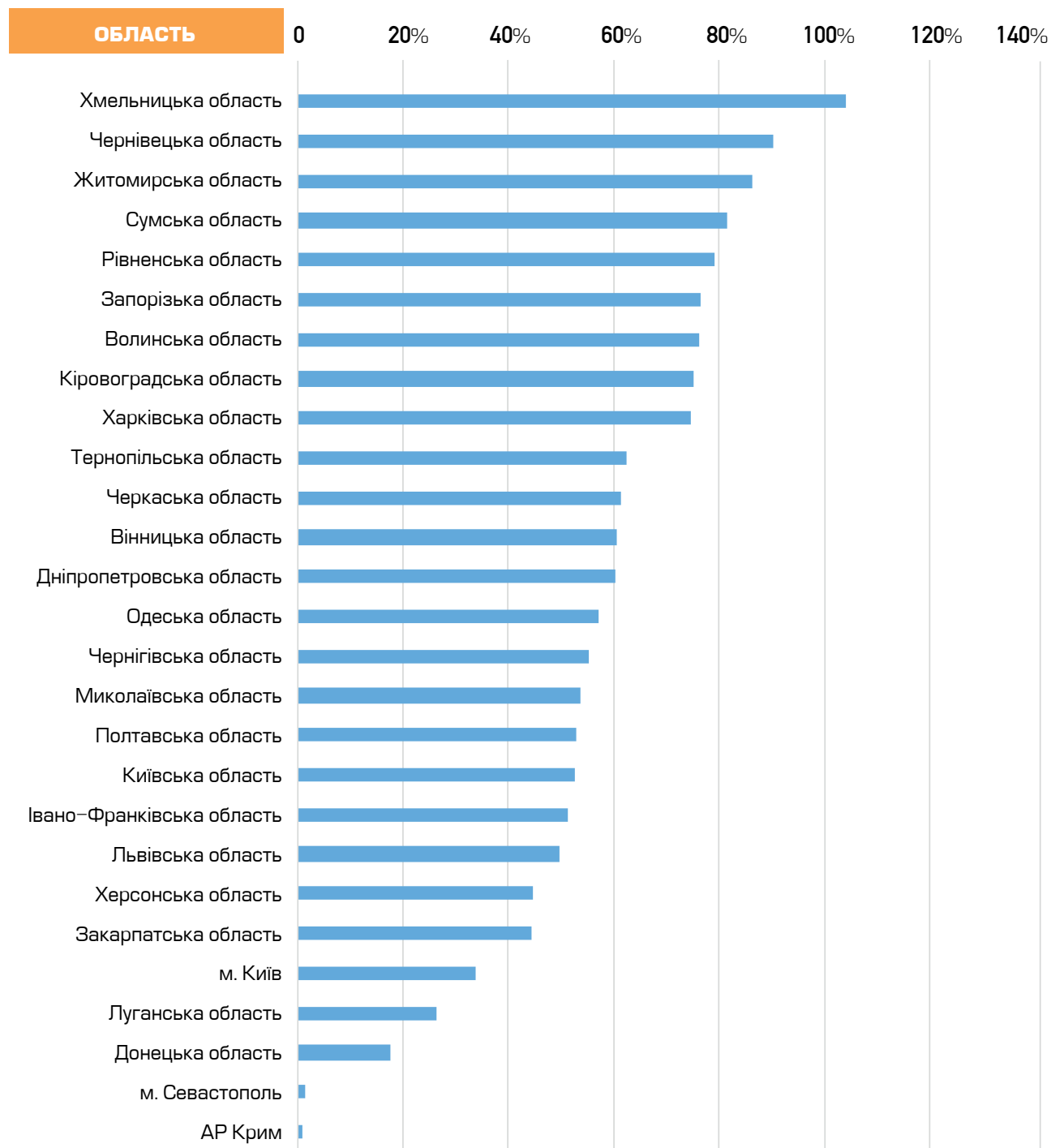
СПЛАТА ВНЕСКІВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Назва області	Загальна кількість адвокатів у ЄРАУ	Кількість зупинених/припинених/анульованих	Кількість адвокатів у ЄРАУ (без зупинених/припинених/анульованих)	Наповнення відмітками про сплату на НААУ внеску за 2018 рік		Наповнення відмітками про сплату на РАР внеску за 2018 рік	
				чол	%	чол	%
АР Крим	1414	563	851	7	0.8%	0	0%
Вінницька область	858	207	651	395	60.7%	57	8.8%
Волинська область	868	293	575	438	76.2%	497	86.4%
Дніпропетровська область	2815	386	2429	1464	60.3%	1504	61.9%
Донецька область	3529	1112	2417	428	17.7%	595	24.6%
Житомирська область	707	257	450	388	86.2%	99	22.0%
Закарпатська область	967	303	664	295	44.4%	332	50.0%
Запорізька область	1711	547	1164	890	76.5%	1141	98.0%
Івано-Франківська область	1075	353	722	371	51.4%	384	53.2%
Київська область	5173	721	4452	2340	52.6%	0	0.0%
Кіровоградська область	578	150	428	322	75.2%	400	93.5%
Луганська область	659	107	552	145	26.3%	34	6.2%
Львівська область	2646	771	1875	933	49.8%	1020	54.4%
Миколаївська область	1026	178	848	455	53.7%	88	10.4%
Одеська область	2802	578	2224	1270	57.1%	0	0.0%
Полтавська область	1804	551	1253	664	53.0%	924	73.7%
Рівненська область	1000	394	606	480	79.2%	476	78.5%
Сумська область	459	134	325	265	81.5%	331	101.8%
Тернопільська область	756	249	507	317	62.5%	402	79.3%
Харківська область	2275	475	1800	1344	74.7%	1303	72.4%
Херсонська область	575	86	489	218	44.6%	263	53.8%
Хмельницька область	790	421	369	384	104.1%	460	124.7%
Черкаська область	847	214	633	388	61.3%	523	82.6%
Чернівецька область	805	311	494	446	90.3%	514	104.0%
Чернігівська область	633	120	513	284	55.4%	41	8.0%
м. Київ	4821	299	4522	1528	33.8%	0	0.0%
м. Севастополь	280	45	235	3	1.3%	0	0.0%
Всього/середнє значення	41873	9825	32048	16462	51.37%	11388	35.53%

Джерело: Документ, розповсюджений на засіданні РАУ 1–2 червня 2018 року (з виправленими арифметичними помилками).

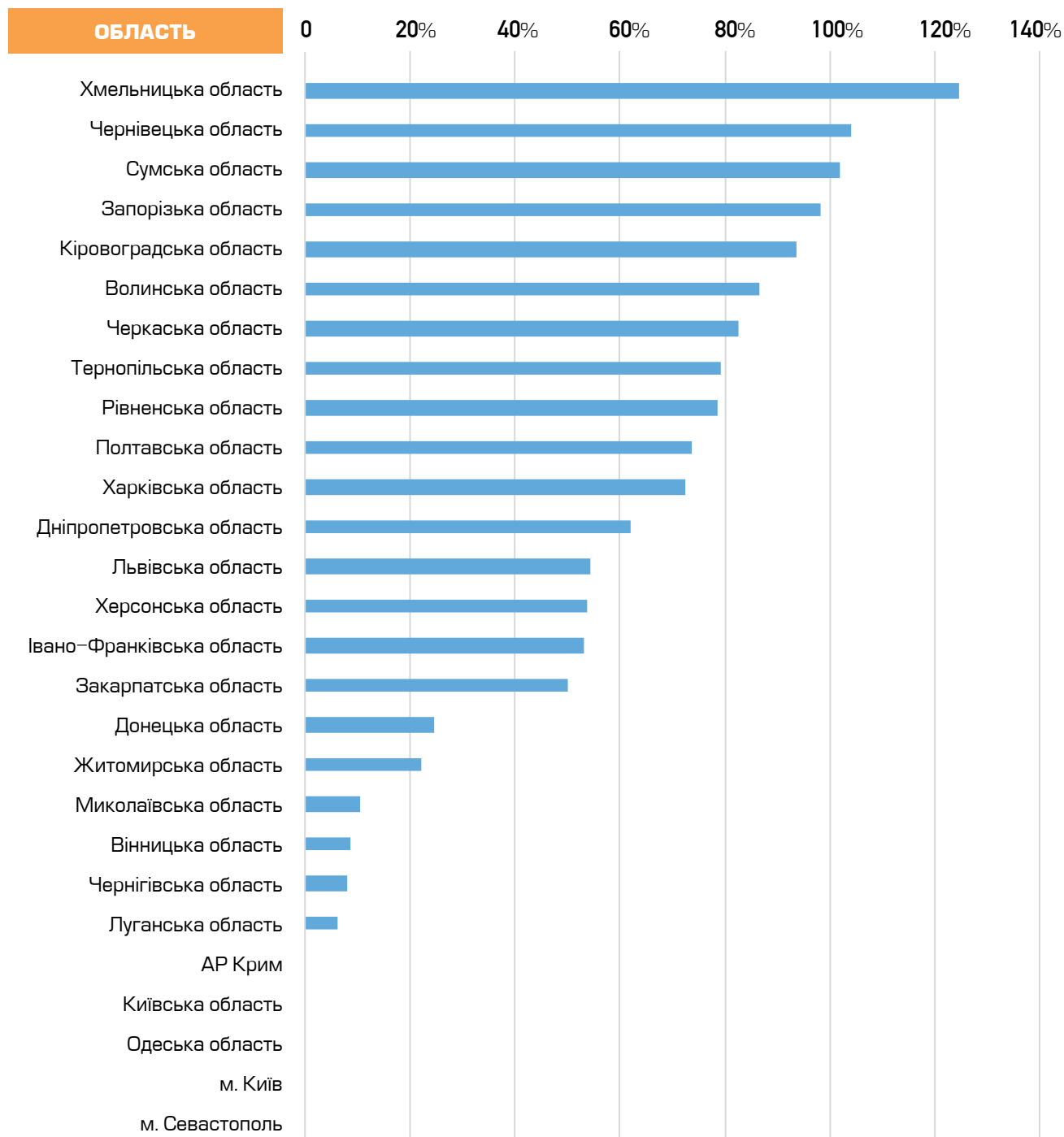
Малюнок 6.

Наповнення відмітками про сплату на НААУ внеску за 2018 рік

Малюнок 7.

Наповнення відмітками про сплату на РАР внеску за 2018 рік

Законом 5076 в редакції від 5 липня 2012 року передбачено, що розмір щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування визначається з урахуванням потреби покриття витрат на забезпечення діяльності РАР, РАУ, ВРКА та ведення ЄРАУ (ч. 2 ст. 58).

Фінансування ОАС, розпорядження їхніми коштами та майном здійснюється відповідно до кошторисів, що затверджуються конференціями адвокатів регіонів та з'їздом адвокатів України (ч. 3 ст. 58 Закону 5076 від 5 липня 2012 року).

Відповідно до Закону 5076 встановлення розміру та порядок сплати щорічних внесків належить до повноважень РАУ (п. 6 ч. 4 ст. 55).

Рішенням РАУ від 17 грудня 2012 року № 24 [111] встановлено щорічний внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування у розмірі 1 мінімальної заробітної плати. При цьому, Установчий з'їзд адвокатів не затверджував кошторисів РАУ та ВКДКА, не враховував потреб покриття витрат на забезпечення діяльності РАР, РАУ, ВРКА. Отже, рішення РАУ від 17 грудня 2012 року № 24 було прийнято без будь-якого обґрунтування, з грубим порушенням ч. 2 та 3 ст. 58 Закону 5076.

Відповідно до Звіту НААУ за 2017 рік [80] щорічні внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування у 2017 році не сплатили 37% адвокатів України. Аналогічний показник несплати щорічних внесків (37%) зазначений у Звіті НААУ за 2016 рік. Станом 29 травня 2018 року щорічні внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування до НААУ не сплатили більше 49% адвокатів України (Див. Малюнки 6–7). Несплата щорічних внесків значною частиною адвокатів України, на думку авторів, може свідчити про низьку довіру адвокатів до НААУ та ОАС, незадовільне виконання НААУ та ОАС сервісних функцій із захисту професійних прав адвокатів, гарантій адвокатської діяльності, представництва їх інтересів, здійснення постійного навчання та підтримання професійного рівня адвокатів.

Закон 5076 не передбачає повноважень З'їзду адвокатів України, РАУ або інших ОАС щодо встановлення будь-яких додаткових внесків чи платежів. Разом з

цим, повноважень з перевищенням, встановленим у Законі 5076 та всупереч статусу НААУ як неприбуткової організації, рішеннями РАУ встановлено:

- одноразовий внесок адвокатів іноземних держав на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в частині організаційно-технічного забезпечення КДКА та ВКДКА у розмірі 10 мінімальних заробітних плат (рішенням РАУ від 1 червня 2013 року № 156) [49];
- щорічний внесок адвокатів іноземних держав на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування України у розмірі 20 мінімальних заробітних плат відповідно (рішенням РАУ від 1 червня 2013 року № 157);
- внесок за доповнення даних у ЄРАУ про помічника адвоката у розмірі 50% однієї мінімальної заробітної плати (п.п. 3.5.13, п. 4.3. Положення про помічника адвоката, затверджене рішенням РАУ від 25 вересня 2015 року № 113 (із змінами та доповненнями) [36];
- внесок за проходження стажування у розмірі не менше 12 мінімальних місячних заробітних плат (Рішення РАУ від 16 грудня 2016 року № 292) [29];
- щорічну плату (внесок) за опрацювання, внесення та розміщення додаткової інформації у профайлі адвоката (за його бажанням) в базі даних ЄРАУ на офіційному веб-сайті НААУ (Рішення РАУ від 22 вересня 2017 року № 191 «Питання організаційного забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України» [56]);
 - логотипу та/або найменування веб-сайту АО, АБ, в якому адвокат здійснює адвокатську діяльність у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати, станом на день подання до РАР;
 - категорій справ, які веде адвокат (не більше 10 категорій) – у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати станом на день подання до РАР таких відомостей;
 - нагород, почесних звань, відзнак тощо – у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати ста-

ном на день подання до РАР таких відомостей;

- внесок за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв про акредитацію заходів з підвищення кваліфікації адвокатів та їх організаторів у розмірі 3 мінімальних заробітних плат (Рішенням РАУ від 22 вересня 2017 року №194 [57]);
- плату за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, скарг на рішення дисциплінарних палат КДКА, скарг на дії чи бездіяльність КДКА у розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб (Рішенням РАУ від 23 вересня 2017 року №203 [42]).

Законом України від 20 грудня 2016 року №1791-VIII [17] встановлено обмеження розміру:

- внесків на проходження стажування – не більше 3-х мінімальних заробітних плат станом на день подання особою заяви про призначення стажування (абз. 2 ч. 4 ст. 10 Закону 5076) та додаткового внеску не більше 0,5 мінімальної заробітної плати у разі продовження стажування, за рішенням РАР (ч. 9 ст. 10 Закону 5076);
- плати за складання кваліфікаційного іспиту – не більше 3-х прожиткових мінімумів для працездатних осіб, установлених законом на день подання особою заяви про допуск до складання кваліфікаційного іспиту (абз. 1 ч. 2 ст. 58 Закону);
- щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування – не більше 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого станом на 1 січня відповідного календарного року (абз. 2 ч. 2 ст. 58).

Встановлюючи єдиним джерелом фінансування КДКА та ВКДКА плату за складання кваліфікаційного іспиту, Закон 5076 не передбачає фінансової стабільності функціонування КДКА та ВКДКА, ставлячи їх у потенційну залежність від РАУ та РАР, що не відповідає міжнародним стандартам. Фінансова звітність ОАС щорічно оприлюднюється у порядку, затвердженому РАУ (ч.

4 ст. 58).

Порядок оприлюднення фінансової звітності органів адвокатського самоврядування затверджено рішенням РАУ від 17 грудня 2013 року №253 [40]. Достовірність річної фінансової звітності національних ОАС має щорічно підтверджуватися незалежним аудитором.

Проте, на думку, авторів фінансова звітність ОАС потребує більшої деталізації та має відображати:

- структуру доходів і витрат з їх постатейним відображенням;
- предмет, мету, сторони, стан виконання кожного укладеного договору на суму, яка перевищує розмір граничної суми, встановленої З'їздом адвокатів України або контрагента, із яким протягом звітного року укладено договори на суму, яка перевищує розмір;
- кількість найманих працівників із зазначенням їх посад, посадових окладів та розміру нарахованої та виплаченої заробітної плати.

Достовірність річної фінансової звітності національних ОАС, на думку адвокатів, має щорічно підтверджуватися незалежним аудитором.

Таким чином:

- всупереч повноваженням, які встановлені Законом 5076, та неприбутковому статусу НААУ РАУ своїми рішеннями постійно встановлює нові й нові обов'язкові внески та платежі, які цим Законом не передбачені і які фактично є платою за надання послуг;
- фінансова звітність ОАС потребує більшої прозорості та підтвердження достовірності незалежним аудитором.

4.11. ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ АДВОКАТАМИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Система допуску адвокатів іноземних держав до здійснення адвокатської діяльності на території України запроваджена на виконання рекомендацій європейських експертів Спільної програми ЄС та РЕ «Прозорість та ефективність судової системи України» (Експертний висновок щодо проекту Закону України «Про адвокатуру» від 13 жовтня 2009 року), а також Венеціанської комісії та Директорату з питань правосуддя та людської гідності у складі Генерального директорату з прав людини та верховенства права РЕ (Спільний висновок щодо проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 632/2011 від 18 жовтня 2011 року).

Відповідно до ст. ст. 59–61 Закону, адвокат іноземної держави в Україні:

- подає до КДКА заяву про включення до ЄРАУ та документи відповідно до переліку затвердженого НААУ;
- при здійсненні адвокатської діяльності має професійні права, обов'язки та гарантії адвокатської діяльності адвоката України;
- здійснює адвокатську діяльність в організаційних формах, передбачених Законом;
- несе дисциплінарну відповідальність у вигляді попередження або виключення з ЄРАУ в разі вчинення дисциплінарного проступку;
- не бере участі у роботі ОАС та не може бути обраний до їх складу;
- може звертатися до ОАС за захистом своїх професійних прав та обов'язків, брати участь у навчально-методичних заходах, що проводяться КДКА, ВКДКА, РАР, РАУ та НААУ.

Щодо здійснення адвокатської діяльності в Україні адвокатами іноземних держав Закон:

- оперує громіздким терміном – адвокат іноземної держави, зміст якого Законом не розкривається;

- не встановлює жодних обмежень стосовно видів адвокатської діяльності, які можуть здійснюватися адвокатом іноземної держави в Україні;
- не встановлює до адвокатів іноземних держав вимог щодо володіння державною мовою та знання законодавства України для здійснення адвокатської діяльності в Україні;
- не передбачає будь-яких платежів за включення та перебування в ЄРАУ.

Внесення відомостей про адвоката іноземної держави до ЄРАУ здійснюється на підставі Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ, затвердженого рішенням РАУ від 1 червня 2013 року № 155 [35]. Частина норм вказаного Положення щодо прав та обов'язків адвоката іноземної держави не відповідає діючому Закону, зокрема щодо:

- права надавати правові послуги на території України лише з питань міжнародного права та законодавства країни, в якій він отримав право на заняття адвокатською діяльністю;
- права представляти клієнтів в українських судах всіх рівнів лише спільно з адвокатом України;
- обов'язку сплати на рахунок відповідної КДКА одноразового внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в частині організаційно-технічного забезпечення КДКА та ВКДКА у розмірі, встановленому рішенням РАУ;
- обов'язку сплати на рахунок відповідної РАР щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування України у розмірі, встановленому рішенням РАУ.
- обов'язку оплати такого щорічного внеску вперше протягом 3 днів з дня включення відомостей щодо нього до ЄРАУ.

Рішеннями РАУ від 1 червня 2013 року № 156 [49] та 157 [50] відповідно для адвокатів іноземних держав встановлено:

- одноразовий внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в частині організаційно-технічного забезпечення КДКА та ВКДКА у розмірі 10 мінімальних заробітних плат;
- щорічний внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування України у розмірі 20 мінімальних заробітних плат.

Інформація про чисельність та персональний склад адвокатів іноземних держав, які набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, в загальному доступі у ЄРАУ недоступна.

4.12. ДОТРИМАННЯ ПРАВ АДВОКАТІВ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ АРК, М. СЕВАСТОПОЛЯ ТА ОКРЕМИХ РАЙОНІВ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ (ОРДЛО)

АРК, м. Севастополь

Порушення прав адвокатів України на території АРК пов'язані з примусовим наділенням громадянства РФ та незаконним поширенням російського законодавства на територію АРК та м. Севастополя. У 2014–2015 роках російська окупаційна влада запровадила систему перереєстрації адвокатів у Криму, що означало отримання статусу адвоката за законодавством РФ. Був сформований список адвокатів «Республіки Крим», котрі бажають продовжити професійну діяльність відповідно до законодавства РФ. При цьому адвокатів, які відмовилися від проходження кваліфікаційного іспиту за законодавством РФ, фактично було позбавлено права на заняття адвокатською діяльністю на території АРК та м. Севастополя. 18 квітня 2014 року були проведені установчі збори у м. Севастополі, а 19 квітня 2014 року – установчі збори на території АРК, в результаті яких були утворені «адвокатські палати» м. Севастополя та так званої «Республіки Крим».

Станом на 29 травня 2018 року у ЄРАУ, в АРК та м. Севастополі знаходяться відомості про 1414 та 280 адвокатів відповідно. При цьому стосовно 851 адвоката АРК та 235 адвокатів м. Севастополя в ЄРАУ відсутні відмітки про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю. Станом на 1 травня 2018 року в створених в умовах окупації органах ад-

вокатури Криму зареєстровано 918 адвокатів та 263 адвокатів (Крим та Севастополь відповідно) з урахуванням адвокатів, які приїхали до АРК з РФ.

За весь період окупації НААУ не було зроблено жодних заяв про захист професійних прав та гарантій адвокатської діяльності адвокатів АРК та м. Севастополя. Також НААУ не було дано оцінки дій окремих українських адвокатів, які активно брали участь у створенні так званих «органів адвокатського самоврядування» так званої «Республіки Крим» та м. Севастополь.

До теперішнього часу не відбулось відновлення роботи ОАС АРК та м. Севастополь на підконтрольній Україні території України. В зв'язку з цим кримські адвокати, які прибули на материкову частину України та не зареєстровані в ОАС інших регіонів, позбавлені можливості здійснювати адвокатську діяльність та брати участь у роботі ОАС АРК та м. Севастополя. При цьому адресою реєстрації РА АРК на офіційному сайті НААУ зазначено адресу, за якою зареєстрована незаконна «Адвокатська палата Республіки Крим». Інформація про голову та персональний склад РА АРК, персональний склад РА м. Севастополя на сайті НААУ відсутня. Офіційні сайти РА АРК та РА м. Севастополя не працюють.

Рішенням РАУ «Про створення робочої групи по вивченню стану прав адвокатів Автономної Республіки Крим» від 2 квітня 2014 року №27 було створено робочу групу з метою вивчення питань щодо професійних прав адвокатів України та гарантій їх діяльності на території АРК та м. Севастополя, проте на сайті НААУ відсутня будь-яка інформація про хід та результати діяльності цієї робочої групи.

Одним з рішень III З'їзду адвокатів України, який відбувся у м. Одеса 2–3 липня 2015 року, передбачалось відновлення роботи РА АРК у м. Херсон. Проте, вказане рішення виконане не було.

Відповідно до Звіту НААУ за 2017 рік [80] у АРК та м. Севастополь не проводились регіональні конференції адвокатів для обрання делегатів на звітно-виборний з'їзд адвокатів, який відбувся 9 червня 2017 року. У звіті відсутня будь-яка інформація про діяльність ОАС АРК та м. Севастополя.

Відповідно до Плану-графіку проведення семінарів та

тренінгів з підвищення кваліфікації на 2018 рік НААУ не заплановано проведення жодного заходу з підвищення кваліфікації для адвокатів АРК та м. Севастополя.

Прикметно, що станом на 29 травня 2018 року тільки 7 адвокатів АРК з 851, зазначених у ЄРАУ, та 3 адвоката м. Севастополя з 235, зазначених у ЄРАУ, сплатили НААУ частину щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування у 2018 році. При цьому жоден адвокат АРК та м. Севастополя не сплатив іншу частину щорічних внесків до РА АРК та РА м. Севастополя. Очевидно, це не відображає реальної кількості адвокатів АРК та м. Севастополь, які здійснюють адвокатську діяльність на материковій частині України, оскільки більшість з них змушена була перереєструватись в інших регіонах, оскільки НААУ не забезпечило відновлення діяльності РА АРК та РА м. Севастополь на підконтрольній Україні території. Внаслідок такої бездіяльності відсутні об'єктивні дані про кількість адвокатів, які провадять свою професійну діяльність на підконтрольній Україні території.

У той же час, відомими є випадки переслідування адвокатів Емілія Курбединова, Едема Семедляева, Мамета Мамбетова, Миколи Полозова та інших на території АРК та м. Севастополя. Інформації про будь-яке реагування на ці факти з боку ОАС національного рівня у відкритих джерелах немає.

ОРДЛО

У червні 2016 року з відкритих джерел стало відомо про створення терористичною організацією «Донецька народна республіка» власного реєстру адвокатів. Відповідні заяви були опубліковані на сайті так званого «Міністерства юстиції ДНР». На сайті «Ради адвокатів ДНР» було розміщено інформацію про створення «Єдиного реєстру адвокатів ДНР».

Після ознайомлення та аналізу інформації, яка знаходиться у відкритому доступі, зокрема розміщена на сайтах структурних підрозділів «ДНР», виявилось, що 317 адвокатів України увійшли до так званого «Єдиного реєстру адвокатів ДНР» і є причетними до діяльності терористичної організації «ДНР».

До реєстру увійшли і два члени РА Донецької області – Ірина Маркова та Микола Каракаш, а також адвокат

України Олена Радомська, яка була призначена «Міністром юстиції ДНР».

Відповідно до «Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів ДНР», затвердженого наказом «Міністерства юстиції ДНР» від 30 березня 2016 року № 247, всі дані, які розміщені у реєстрі, надаються адвокатами на добровільній основі. При цьому відповідно до інформації, розміщеної на цьому сайті, адвокати, які включені у реєстр адвокатів ДНР, зобов'язані у своїй діяльності керуватись «законодавством» терористичної організації «ДНР», в тому числі так званим «Законом ДНР» «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Таким чином, 317 адвокатів України, які прийняли рішення увійти до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР», своїми діями публічно оголосили про свою підтримку діяльності терористичної організації «ДНР», готовність здійснювати діяльність на окупованій території України, визнавати «законодавство» самопроголошеного квазідержавного утворення, що, очевидно, є несумісним з високим професійним званням адвоката України.

У зв'язку з вищевикладеним, адвокатом Іллею Костиним до ВКДКА та КДКА Донецької та Київської областей було подано низку скарг з метою притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб, які всупереч нормам законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність стали адвокатами «ДНР», більшість з яких були залишені без розгляду. У задоволенні скарги від 27 вересня 2016 року до КДКА Київської області про вчинення дисциплінарних проступків адвокатом Юрієм Талдикініним, який на своєму сайті рекламував послуги з представництва в так званих правоохоронних органах, державних установах або суді в Донецьку та «ДНР», було відмовлено в порушенні дисциплінарної справи у зв'язку з відсутністю ознак дисциплінарного проступку (рішення КДКА Київської області від 26 липня 2017 року).

До того ж, з приводу притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів, що увійшли до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР», звертався і народний депутат України Андрій Левус (депутатське звернення до Голови КДКА Донецької області від 11 липня 2016 року №Д-023/203) [118], проте і за його зверненням не було порушено дисциплінарне провадження через недоведеність обставин (лист від 27 липня 2016 року №140).

Проте, незважаючи на достатню кількість фактів, що свідчать про порушення адвокатами норм чинного законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність, присяги адвоката України та ПАЕ, ВКДКА, КДКА Донецької області, КДКА Київської області так і не знайшли підстав для порушення дисциплінарних проваджень та притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності.

Одразу після подання скарги на членів РА Донецької області Ірину Маркову та Миколу Каракаша за вчинення ними дисциплінарних проступків від 11 липня 2016 року листом КДКА Донецької області було повідомлено, що повноваження цих осіб як членів РА Донецької області було припинено, у зв'язку з чим скаргу не було розглянуто ВКДКА.

Народним депутатом України Андрієм Левусом як Головою підкомітету з питань державної безпеки Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони було подано низку заяв про вчинення злочину адвокатами, що увійшли до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР». Вказані заяви СБУ було долучено до кримінального провадження №22015000000000245 за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 ст. 109, ч. 2 ст. 110, ч. 1 ст. 258–3 Кримінального кодексу України, про створення терористичної організації «Донецька народна республіка».

Відмова у розгляді скарг та відмова у відкритті дисциплінарних проваджень відносно адвокатів, які добровільно, за власним бажанням, увійшли до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР» та здійснюють адвокатську діяльність на території «ДНР», визнаючи дію так званих органів, організацій, а також так званих «нормативно-правових актів» «ДНР», свідчить про бездіяльність ВКДКА та КДКА Донецької та Київської областей в питаннях притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів за порушення Присяги адвоката України.

Рішенням РАУ від 1 червня 2018 року №65 «Про результати розгляду звернень адвокатів Колошина В.П., Волинської В.І., Костіна І.П. щодо роз'яснення пов'язаних із представництвом адвокатом України інтересів клієнтів, права яких порушені на тимчасово окупованих територіях, та інших пов'язаних питань» [28], РАУ відмовилась дати оцінку діям адвокатів, які добровільно, за власним бажанням, увійшли до «Єдиного реєстру

адвокатів ДНР» та здійснюють адвокатську діяльність на території «ДНР», визнаючи дію так званих органів, організацій, а також так званих «нормативно-правових актів» «ДНР», посилаючись на відсутність у неї відповідних повноважень. Прикметно, що вказане рішення РАУ не оприлюднене на сайті НААУ.

Дані щодо діяльності адвокатів на окупованій території Луганської області відсутні і потребують окремого пошуку та дослідження.

Таким чином:

- діяльність ОАС в АРК та м. Севастополі фактично зупинена;
- РАУ не вчиняє будь-яких дій, спрямованих на захист професійних прав адвокатів в АРК та м. Севастополі, підвищення їх професійного рівня:
 - не приймає жодних рішень, спрямованих на відновлення адвокатського самоврядування в АРК та м. Севастополі, на підконтрольній території України;
 - самоусувається від правової оцінки дій адвокатів, які добровільно, за власним бажанням, увійшли до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР» та здійснюють адвокатську діяльність на території «ДНР», визнаючи дію так званих органів, організацій, а також так званих «нормативно-правових актів» «ДНР», чим очевидно порушують присягу адвоката України;
- ВКДКА та КДКА не знаходять підстав для порушення дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів, які добровільно, за власним бажанням, увійшли до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР» та здійснюють адвокатську діяльність на території «ДНР», визнаючи дію так званих органів, організацій, а також так званих «нормативно-правових актів» «ДНР», чим очевидно порушують присягу адвоката України.

5. ПРОЕКТ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

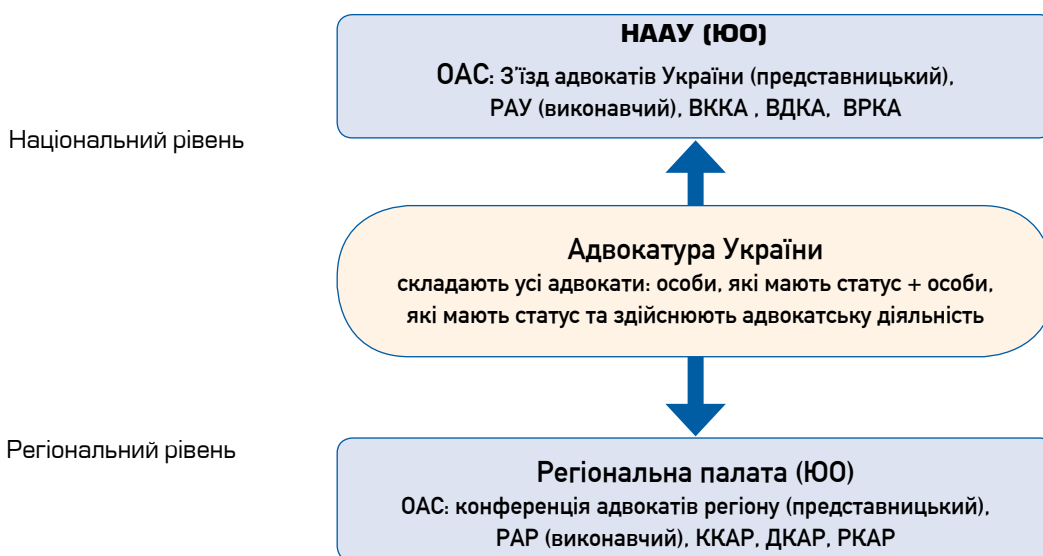
5.1. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Робота над проектом нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» велась робочою групою з реформування адвокатури, прокуратури та системи БПД РСР після затвердження Стратегії реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, з червня 2015 року по лютий 2018 року. До складу робочої групи входили керівники НААУ, РАУ, РА м. Києва та Київської області, адвокати, науковці. До обговорення законопроекту

на різних етапах кілька разів були долучені всі голови РАР та КДКА. Коментарі та висновки щодо тексту законопроекту на відповідність загальноновизнаним міжнародним стандартам організації та діяльності адвокатури неодноразово надавали експерти ЄС [92; 91] та РЕ. Далі у цьому розділі буде проаналізовано проект Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», затверджений в цілому Радою з питань судової реформи шляхом опитування більшістю голосів у червні 2018 року [66]. Докладніше про роботу над законопроектом: [114; 115].

Малюнок 8.

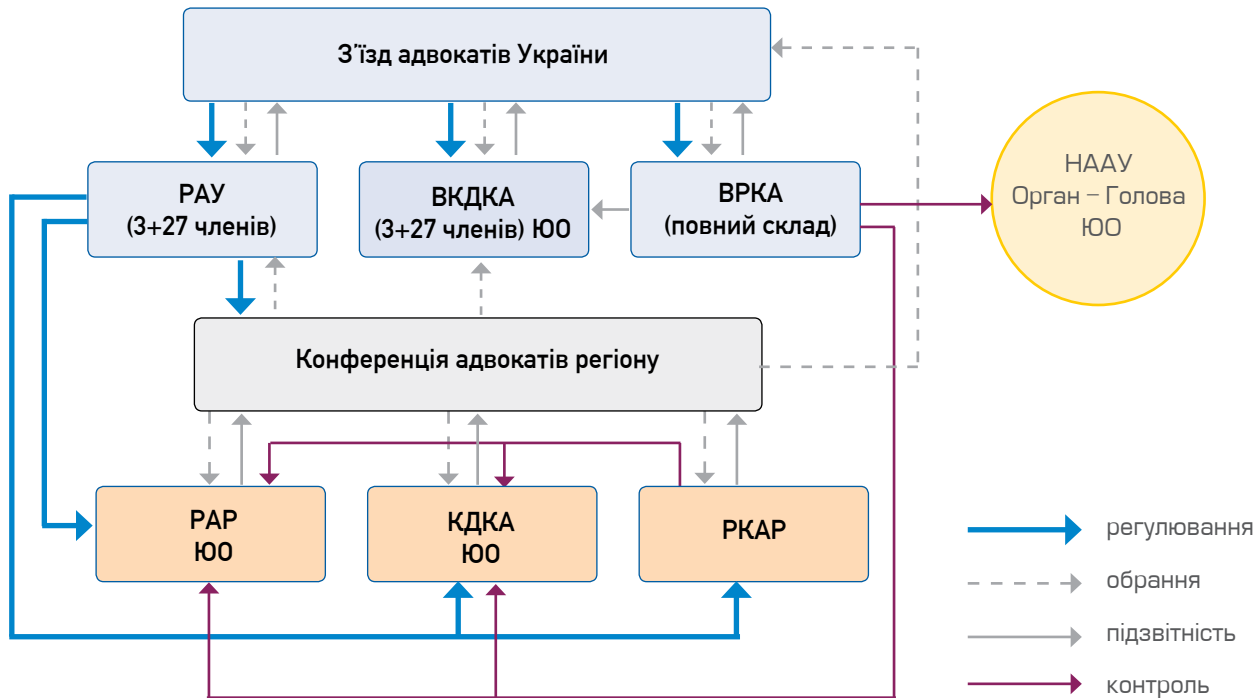
Органи адвокатського самоврядування за проектом закону

Джерело: аналіз авторів

Малюнок 9.

Органи адвокатського самоврядування за чинним Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Джерело: аналіз авторів

Малюнок 10.

Структура Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та проект Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року	Проект нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» затверджений РСР у червні 2018 року
61 стаття 10 розділів	75 статей 11 розділів
I. Загальні положення	I. Загальні положення
II. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю. Організаційні форми адвокатської діяльності	II. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю. Організаційні форми адвокатської діяльності
III. Види адвокатської діяльності. Права і обов'язки адвоката. Гарантії адвокатської діяльності	III. Адвокатська діяльність та її гарантії. Права і обов'язки адвоката

	IV. Адвокатська діяльність та інші види діяльності
IV. Договір про надання правової допомоги	V. Договір про надання правничої допомоги
V. Зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю	VI. Зупинення та припинення права на здійснення адвокатської діяльності
VI. Дисциплінарна відповідальність адвоката	VII. Дисциплінарна відповідальність адвоката
VII. Адвокатське самоврядування	VIII. Адвокатське самоврядування
	IX. Фінансове забезпечення адвокатського самоврядування
VIII. Здійснення в Україні адвокатської діяльності адвокатом іноземної держави. Особливості статусу адвоката іноземної держави	X. Здійснення в Україні адвокатської діяльності іноземним адвокатом. Особливості статусу іноземного адвоката
IX. Прикінцеві положення	
X. Перехідні положення.	XI. Прикінцеві положення та перехідні положення.

Джерело: аналіз авторів

Загальні положення:

- Розширено перелік основних термінів, визначених у законі, за рахунок термінів: «бюджет Національної асоціації адвокатів України або бюджет адвокатського самоврядування України», «бюджет регіональної палати адвокатів», «Єдиний реєстр адвокатів України», «іноземний адвокат», «правнича допомога», «рейтингове голосування», «фідучіарна діяльність»;
- вилучено терміни «інші види правової допомоги» та «конфлікт інтересів»;
- уточнено терміни: «адвокат», «адвокатська діяльність», «клієнт», «захист», «представництво»;
- термін «договір про надання правової допомоги» змінено на «договір про надання правничої допомоги»;
- завданням адвокатури визначено сприяння практичній реалізації принципу верховенства права та забезпечення права кожного на отримання професійної правничої допомоги;
- розширено правові основи діяльності адвокатури за рахунок міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВР України, ПАЕ та інших актів ОАС;
- суттєво розширено засади адвокатської діяльності за рахунок: добросовісності та професійної гідності; лояльності до інтересів клієнта; поваги до колег за професією; поваги до суду та правил судочинства; дотримання належних стандартів якості правничої допомоги;
- принцип конфіденційності замінено на засаду збереження професійної таємниці; принцип законності – вилучено;
- передбачено можливість поєднання індивідуальної адвокатської діяльності із діяльністю у формі АБ чи АО;
- у відносинах з державою передбачено гаранту-

вання з боку держави незалежності адвокатури, дотримання гарантій адвокатської діяльності,

- унеможливлення будь-якого втручання у її здійснення та невтручання у функціонування адвокатури та органів адвокатського самоврядування.

Доступ до професії. Форми адвокатської діяльності:

- Уточнено вимоги для набуття статусу адвоката:
 - скасовано вимогу щодо обов'язкового проходження стажування протягом 6 місяців;
 - звужено можливість набуття стажу роботи в галузі права – тільки як стажера адвоката та (або) на посаді судді, прокурора;
 - збільшено термін для поновлення статусу адвоката для осіб, позбавлених статусу адвоката, з 2-х до 3-х років;
- вимоги щодо несумісності приведені у відповідність із п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»;
- збільшено строк для подачі заяви про зупинення адвокатської діяльності у зв'язку із виникненням обставин несумісності з 3 до 10 днів;
- запроваджено складання кваліфікаційного іспиту шляхом письмового анонімного тестування;
- визначено вичерпний перелік документів, які додаються до заяви про допуск до складення кваліфікаційного іспиту;
- передбачається фіксація перебігу кваліфікаційного іспиту за допомогою технічних засобів та протоколу;
- змінено текст Присяги адвоката України;
- змінено назву документу, який посвідчує статус адвоката: із «Свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю» на «Свідоцтво адвоката України»;
- передбачена можливість одночасного внесення до ЄРАУ декількох організаційних форм адвокат-

ської діяльності;

- передбачено можливість здійснення адвокатської діяльності у формі АБ або АО, засновника АБ або учасника АО, або перебуваючи з ними у трудових відносинах;
- передбачено можливість адвоката, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, в АБ та АО, за згодою клієнта залучати до виконання укладених договорів про надання правничої допомоги інших адвокатів, АБ або АО на договірних засадах, зберігаючи відповідальність перед клієнтом за належне надання правничої допомоги;
- змінено вимоги до освітнього рівня помічника адвоката (не нижче бакалавра);
- передбачено можливість встановлення загальних правил діяльності помічника адвоката положенням про помічника адвоката, яке затверджується з'їздом адвокатів України;
- запроваджено посаду стажера адвоката – помічника адвоката, який має вищу юридичну освіту не нижче ступеня магістра та здійснює діяльність під керівництвом адвоката з метою отримання статусу адвоката та самостійного здійснення адвокатської діяльності;
- передбачена можливість адвоката при розгляді справ у судах здійснення професійної діяльності у мантії та з нагрудним знаком, зразки яких затверджуються РАУ.

Гарантії адвокатської діяльності. Права і обов'язки адвоката:

- Види адвокатської діяльності доповнено наданням інформації, консультацій, роз'яснень з питань медіації, участю в організації та проведенні процедури медіації та фідуціарною діяльністю;
- професійні права адвоката доповнені:
 - правом збирати докази будь-якими не забороненими законом засобами;
 - правом мати ідентифікований доступ до держав-

- них реєстрів у порядку, визначеному відповідним держателем реєстру або автоматизованою системою за погодженням з РАУ, крім реєстрів, що містять інформацію, яка є державною таємницею;
- правом застосовувати не заборонені законом технічні засоби без будь-якого дозволу посадових осіб або суду;
- правом безперешкодного доступу до приміщень судів, органів прокуратури, поліції, органів внутрішніх справ, інших правоохоронних органів, установ для попереднього ув'язнення та виконання покарань, органів державної влади у будь-який час, якщо в цих приміщеннях перебуває клієнт;
- правом брати участь у будь-яких слідчих (розшукових) або процесуальних діях, у яких має право брати участь клієнт;
- правом користуватися іншими професійними правами, передбаченими цим та іншими законами, ЄКПЛ та протоколами до неї, іншими міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також практикою ЄСПЛ.
- професійні обов'язки адвоката доповнені обов'язками:
 - сприяння здійсненню незалежного і безстороннього правосуддя відповідно до принципу верховенства права, виявляти повагу до суду;
 - щодо невчинення будь-яких дій, які становлять небезпеку для клієнта або його інтересів, уникати ризиків конфлікту інтересів;
 - мати робоче місце;
 - збереження та захищення відомостей, що становлять адвокатську таємницю;
 - добросовісного користування професійними правами;
- сплачувати щорічні внески на фінансування діяльності ОАС у розмірі та строки, встановлені з'їздом адвокатів України відповідно до затвердженого з'їздом адвокатів України бюджету;
- закон доповнено детальною статтею про уникнення конфлікту інтересів;
- розширено поняття адвокатської таємниці, удосконалено порядок її зберігання та розкриття;
- істотно розширені гарантії адвокатської діяльності, зокрема щодо:
 - захисту інформації і документів, що є адвокатською таємницею або отримані адвокатом у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності, або використовуються для здійснення адвокатської діяльності;
 - застосування до адвоката заходів забезпечення кримінального провадження;
 - заборони проникнення в житло або інше володіння адвоката, приміщення, в якому знаходиться робоче місце адвоката, проведення в них огляду, обшуку чи інших слідчих (розшукових) дій, а також проведення особистого обшуку адвоката, огляду, витребування чи вилучення речей та документів адвоката;
 - заборони збирання інформації щодо спілкування, листування, інших комунікацій адвоката;
 - особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката тощо;
- удосконалення інституту адвокатського запиту, зокрема:
 - істотного звуження обсягу інформації, яка не підлягає розкриттю на адвокатський запит (тільки таємної та службової інформації, якщо розкриття інформації порушуватиме права третіх осіб на захист персональних даних або на охорону інтелектуальної власності; інформація стосується особистого життя фізичної особи);

- встановлення відповідальності за зловживання правом на адвокатський запит.

Адвокатська діяльність та інші види діяльності:

- Передбачено можливість здійснення адвокатом будь-яких видів діяльності, які не заборонені законом, зокрема не є несумісним з адвокатською діяльністю;
- передбачено особливості статусу адвоката у трудових відносинах;
- передбачено можливість суміщення адвокатської діяльності зі статусом посадової особи господарського товариства або іншої юридичної особи;
- визначено особливості статусу адвоката на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування.

Зупинення та припинення права на здійснення адвокатської діяльності:

- Передбачено можливість накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на здійснення адвокатської діяльності в разі:
 - несплати щорічного внеску адвокатів на фінансування діяльності ОАС після застосування за таку несплату іншого дисциплінарного стягнення;
 - істотного порушення ПАЕ та/або норм цього Закону, в тому числі таке, яке є підставою для дисциплінарного стягнення у вигляді припинення права на здійснення адвокатської діяльності, якщо за конкретних обставин припинення права на здійснення адвокатської діяльності є надмірним дисциплінарним стягненням;
- систематичне або грубе одноразове порушення ПАЕ вилучено як одну з підстав накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на здійснення адвокатської діяльності;
- розширено перелік підстав для припинення права

на здійснення адвокатської діяльності, зокрема, в разі:

- систематичного порушення ПАЕ та/або норм Закону, що підриває авторитет адвокатури та адвокатської професії;
- неодноразового протягом року притягнення до дисциплінарної відповідальності за зловживання правом доступу до державних реєстрів та правом на адвокатський запит;
- здійснення представництва чи вчинення інших дій від імені іншої особи без повноважень або з порушенням обмежень повноважень, крім дій, вчинених на захист інтересів клієнта, які не завдали йому шкоди, та дій, в подальшому схвалених особою, від імені або в інтересах якої вони були вчинені;
- надання адвокатом завідомо неправдивих відомостей про обсяг його повноважень, у тому числі невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмеження його повноважень;
- здійснення адвокатом адвокатської діяльності в період зупинення права на здійснення адвокатської діяльності.

Дисциплінарна відповідальність адвоката:

- Встановлено, що адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності виключно з підстав, передбачених цим Законом;
- визначено, що дисциплінарне провадження стосовно адвоката, у тому числі члена ОАС, здійснюється дисциплінарною комісією адвокатів регіону за адресою основного робочого місця адвоката, зазначеною в ЄРАУ, крім членів дисциплінарних комісій, провадження щодо яких здійснюється дисциплінарною комісією адвокатів іншого регіону, яка є територіально найближчою до дисциплінарної комісії адвокатів регіону;
- розширено перелік дисциплінарних проступків, з переліку вилучено такий дисциплінарний просту-

- пок як порушення Присяги адвоката України;
- передбачено, що адвокат не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за висловлення власної думки або позиції по справі, незгоду із рішенням суду, рішенням або позицією органу чи посадової особи ОАС, будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування, або критикою такого рішення або позиції, власною оцінкою відповідних обставин;
 - передбачено, що адвокат, обраний до складу ОАС, не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за дії чи бездіяльність, вчинені (допущені) ним як посадовою особою (членом) такого органу;
 - визначено коло осіб, які можуть звернутись із дисциплінарною скаргою на дії адвоката;
 - визначено вимоги до форми та змісту дисциплінарної скарги, підстави для залишення скарги без розгляду та повернення скаржнику;
 - розширено перелік дисциплінарних стягнень:
 - попередження;
 - догана;
 - грошове стягнення у розмірі до трьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб;
 - зупинення права на здійснення представництва та захисту клієнтів у суді на строк від 1 до 6 місяців;
 - для адвокатів України – зупинення права на здійснення адвокатської діяльності на строк від одного місяця до одного року, а для іноземних адвокатів – виключення з ЄРАУ на строк від 1 місяця до 1 року;
 - для адвокатів України – припинення права на здійснення адвокатської діяльності з включенням відомостей про це до ЄРАУ, а для іноземних адвокатів – виключення з ЄРАУ із позбавленням права на повторне включення до нього на строк до 2 років.
 - уточнено перелік стадій дисциплінарного провадження:
 - попереднє вивчення та перевірка дисциплінарної скарги, окремої ухвали суду;
 - відкриття дисциплінарної справи;
 - розгляд дисциплінарної справи;
 - ухвалення рішення про притягнення або відмову в притягненні адвоката до дисциплінарної відповідальності;
 - оскарження та перегляд рішення у дисциплінарній справі.
 - деталізовано порядок дисциплінарного провадження;
 - передбачені підстави для відводу члена дисциплінарної комісії;
 - визначено обставини, які враховуються при визначенні виду дисциплінарного стягнення;
 - уточнено порядок оскарження рішень в дисциплінарній справі.
 - передбачено положення про те, що оскарження рішення в дисциплінарній справі зупиняє його дію.

Адвокатське самоврядування:

1. Загальні положення

- Передбачено, що брати участь у роботі ОАС та бути обраними до їх складу можуть лише адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність;
- розширено та уточнено перелік завдань адвокатського самоврядування;
- передбачено, що адвокатське самоврядування здійснюється через НААУ та РПА (АРК, області, міста Києва, міста Севастополя), які є юридичними особами;
- визначено повноваження НААУ та РПА;

- визначено систему ОАС на національному та регіональному рівні, передбачено децентралізацію їх повноважень;
- до національних ОАС віднесено:
 - з'їзд адвокатів України;
 - РАУ;
 - Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури;
 - Вищу дисциплінарну комісію адвокатури;
 - Вищу ревізійну комісію адвокатури;
- до регіональних ОАС віднесено:
 - конференцію адвокатів регіону (АРК, області, міста Києва, міста Севастополя);
 - РАР (АРК, області, міста Києва, міста Севастополя);
 - кваліфікаційну комісію адвокатів регіону (АРК, області, міста Києва, міста Севастополя);
 - дисциплінарну комісію адвокатів регіону (АРК, області, міста Києва, міста Севастополя);
 - ревізійна комісія адвокатів регіону (АРК, області, міста Києва, міста Севастополя).
- передбачено, що національні та регіональні ОАС не мають статусу юридичної особи та діють у рамках НААУ і РПА незалежно один від одного та не підпорядковані один одному;
- передбачено обов'язковість рішень національних та регіональних рішень ОАС для адвокатів та що рішення ОАС набирає чинності з дня його ухвалення, якщо інший строк не передбачено самим рішенням;
- передбачено, що ОАС обираються строком на 3 роки;
- Передбачено детальний порядок, скликання, проведення та повноваження конференції адвокатів регіону,
- передбачено порядок формування та повноваження РАР та її голови, порядок формування та повноваження кваліфікаційної, дисциплінарної та ревізійної комісії регіону;
- передбачено, що конференція адвокатів регіону є вищим ОАС у відповідному регіоні, у якій мають право брати участь усі адвокати, адреса основного робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні;
- визначено порядок формування та повноваження РАУ, ВККА, ВДКА та ВРКА;

3. Національні ОАС:

- Передбачено, що З'їзд адвокатів України є вищим ОАС в Україні та скликається РАУ щорічно;
- детально врегульовано порядок скликання, проведення та повноваження З'їзду адвокатів України;
- до повноважень З'їзду адвокатів України віднесено:
 - затвердження регламенту своєї роботи;
 - обрання голови і заступників голови РАУ, ВККА, ВДКА, голови і членів ВРКА та дострокове відкликання їх з посад;
 - затвердження статуту НААУ та внесення до нього змін;
 - затвердження ПАЕ;
 - затвердження регламентів РАУ, ВККА, ВДКА, ВРКА та внесення до них змін;
 - розгляд та затвердження звітів РАУ, ВККА, ВДКА, висновків ВРКА;
 - обрання 2-х членів ВРП, 2-х членів ВККСУ, призначення члена КДКП;
 - затвердження бюджету адвокатського самоврядування

2. Регіональні ОАС:

дування України на підставі проекту, підготовленого РАУ;

- встановлення розміру щорічних внесків адвокатів на фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування;
- встановлення розміру плати за складання кваліфікаційного іспиту у межах, визначених Законом;
- затвердження порядку ведення ЄРАУ;
- перегляд та скасування рішення РАУ;
- здійснення інших повноважень відповідно до Закону;
- передбачено, що З'їзд адвокатів України може працювати не більше 30 календарних днів з дня його відкриття та що у роботі з'їзду може бути оголошено перерву або перерви в межах цього строку.

Бюджет та фінанси:

- Визначені джерела фінансування діяльності ОАС, зокрема:
 - плата за складання кваліфікаційного іспиту;
 - щорічні внески адвокатів на фінансування діяльності ОАС;
 - добровільні внески адвокатів, АБ, АО;
 - добровільні внески фізичних і юридичних осіб;
 - інші не заборонені законом джерела.
- передбачено, що установлення ОАС внесків чи інших платежів, не передбачених цим Законом, забороняється;
- встановлено обмеження щодо розміру плати за складання кваліфікаційного іспиту (не більше 3 прожиткових мінімумів для працездатних осіб);
- визначено порядок розподілу коштів, отриманих від сплати щорічних внесків адвокатів на фінансування діяльності ОАС та плати за складання кваліфікацій-

ного іспиту між ОАС;

- передбачено складення проекту бюджету адвокатського самоврядування України РАУ та ухвалення його з'їздом адвокатів України щорічно;
- передбачено складення РАР проекту бюджету РПА та ухвалення його конференцією адвокатів регіону щорічно;
- встановлюється зміст відомостей та порядок оприлюднення фінансової звітності національних та регіональних ОАС, а також висновки ВРКА та РКАР.

Здійснення в Україні адвокатської діяльності іноземним адвокатом. Особливості статусу іноземного адвоката:

- передбачено, що іноземний адвокат може надавати правничу допомогу на території України виключно з питань права відповідної іноземної держави та/або міжнародного публічного права.

Прикінцеві положення та перехідні положення:

- З дня набрання чинності цим Законом передбачено:
 - збереження статусу адвоката та право на здійснення адвокатської діяльності за особами, які набули статус адвоката та право на заняття (здійснення) адвокатською діяльністю;
 - збереження в силі свідоцтв про право на заняття адвокатською діяльністю, виданих без необхідності заміни на свідоцтво адвоката України;
 - збереження повноважень членів ВРП, ВККСУ, КДКП, обраних (призначених) з'їздом адвокатів України до закінчення строку таких повноважень;
 - збереження повноважень голови та членів РАУ, ВКДКА, ВРКА, до дня обрання з'їздом адвокатів України голів та членів національних органів адвокатського самоврядування;
 - збереження повноважень голови та члени РАР, КДКА, РКАР до обрання конференціями адвокатів регіону голів та членів відповідних регіональних ОАС;

- особливості здійснення кваліфікаційними та дисциплінарними палатами КДКА своїх функцій до створення конференцією адвокатів відповідного регіону кваліфікаційних та дисциплінарних комісій адвокатів регіону;
- особливості здійснення функції ВКДКА до ухвалення з'їздом адвокатів України рішення про створення ВККА та ВДКА;
- збереження чинності рішень, інших актів ОАС, що не суперечать цьому Закону, до ухвалення нових рішень та актів ОАС у відповідності із цим Законом.
- установлено, що протягом 4 років з дня набрання чинності цим Законом особи, які виявили намір стати адвокатом, мають вищу юридичну освіту ступеня магістра (або прирівняну до неї), володіють державною мовою, мають право набути статус адвоката у встановленому цим Законом порядку шляхом складення письмового анонімного тестування без проходження стажування за наявності стажу роботи на посаді помічника адвоката (стажера), якщо на момент звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають не менше ніж 3 роки стажу роботи у галузі права після здобуття вищої юридичної освіти як самозайняті особи або роботи на посадах:
 - юриста, юрисконсульта, головного юрисконсульта, начальника юридичного відділу, іншої аналогічній посаді (посадах) в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях незалежно від форми власності, робота на яких передбачає надання правничої (правової) допомоги;
 - слідчого, нотаріуса;
 - помічника судді, помічника нотаріуса;
 - педагогічного або науково-педагогічного працівника, який здійснює навчання, виховання та професійну підготовку у вищих навчальних закладах або вищих навчальних закладах післядипломної освіти;
 - наукового працівника, який здійснює наукову діяльність у науковій або науково-дослідній установі;
- протягом 1 року з дня набрання чинності цим Законом особи, які мають 1 рік стажу роботи за останні 2 роки на посаді помічника адвоката та (або) 2 роки стажу роботи в галузі права, можуть набути статус адвоката у порядку, передбаченому Законом 5076;
- стажування, розпочате до дня набрання чинності цього Закону особами, які отримали свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, продовжується ними у порядку, передбаченому Законом 5076, до дня завершення стажування.
- особи, які отримали свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, не мають 1 рік стажу роботи на посаді помічника адвоката та не розпочали стажування, здійснюють стажування у порядку, передбаченому Законом 5076, до дня завершення стажування.
- складення кваліфікаційних іспитів здійснюється у порядку, передбаченому Законом 5076, до затвердження РАУ тимчасового положення про кваліфікаційний іспит;
- не пізніше 4 місяців з дня набрання чинності цим Законом РАУ скликають та проводять конференції адвокатів регіонів, які:
 - обирають делегатів на з'їзд адвокатів України;
 - ухвалюють рішення про створення РПА та затверджують їх статuti;
 - ухвалюють рішення про припинення РАУ як юридичної особи;
 - визначають кількість членів РАУ, обирають голову та членів РАУ, затверджують регламент РАУ;
 - ухвалюють рішення про припинення КДКА як юридичної особи;
 - ухвалюють рішення про створення ККАР, ДКАР, РККАР, затверджують їх регламенти, кількісний склад, обирають голів та членів;
 - затверджують бюджети РПА;

- обирають представників адвокатів регіону до складу РАУ, ВККА та ВДКА.
- з дня ухвалення конференцією адвокатів регіону рішення про затвердження статуту РПА здійснюється державна реєстрація РПА;
- РАР та КДКА припиняються як юридичні особи в результаті реорганізації шляхом приєднання до РПА;
- РАУ, не пізніше 6 місяців з дня набрання чинності цим Законом, скликає та проводить з'їзд адвокатів України, який:
 - ухвалює рішення про припинення ВКДКА як юридичної особи;
 - ухвалює рішення про створення ВККА, ВДКА, ВРКА, затверджує їх регламенти, обирає голів та заступників ВККА, ВДКА, РАУ, голову та членів ВРКА;
 - встановлює розмір плати за складання кваліфікаційного іспиту;
 - встановлює розмір щорічних внесків адвокатів на фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування;
 - затверджує бюджет адвокатського самоврядування України;
 - ВКДКА припиняється як юридична особа в результаті реорганізації шляхом приєднання до НААУ.
- РАУ:
 - розробляє та затверджує тимчасове положення про кваліфікаційний іспит відповідно до цього Закону;
 - розробляє проект бюджету адвокатського самоврядування України;
 - разом із РАР здійснює організаційно-технічні заходи щодо внесення відомостей до ЄРАУ про осіб, які на день набрання чинності цим Законом мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та відомості про яких не внесені до ЄРАУ.
- РАР:
 - розробляють проект бюджету РПА;
 - забезпечують подання необхідних документів для державної реєстрації РПА;
 - вносять відомості до ЄРАУ про осіб, які на день набрання чинності цим Законом мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та відомості про яких не внесені до ЄРАУ.
- держателі (адміністратори) державних реєстрів та автоматизованих систем:
 - забезпечують внесення змін до положень про державні реєстри та інших нормативно-правових актів з метою реалізації права адвокатів на ідентифікований доступ до відповідних державних реєстрів та автоматизованих систем;
 - разом із РАУ забезпечують надання адвокатам ідентифікованого доступу до державних реєстрів та автоматизованих систем.

5.2. СИЛЬНІ СТОРОНИ ЗАКОНОПРОЕКТУ

Сильними сторонами законопроекту є:

- визначення завдань діяльності адвокатури України (ч. 1 ст. 3);
- розширення засад адвокатської діяльності з метою приведення їх у відповідність до загальновизначаних міжнародних стандартів (ч. 1 ст. 4);
- вдосконалення порядку доступу до професії адвоката через посилення вимог та обмежень до осіб, які мають намір набути статус адвоката, удосконалення порядку складання кваліфікаційного іспиту шляхом запровадження письмового анонімного тестування,

- фіксації його перебігу технічними засобами та веденням протоколу (ст. 6, 8, 9);
- приведення у відповідність із Законом України «Про запобігання корупції» вимог щодо несумісності (ч. 1 ст. 7);
- запровадження можливості здійснення професійної діяльності при розгляді справ у судах у мантії та з нагрудним знаком, зразки яких затверджуються РАУ (ч. 2 ст. 18);
- розширення переліку видів адвокатської діяльності (п. 9, 10 ч. 1 ст. 19);
- розширення професійних прав адвокатів, через наділення адвокатом правом: збирання доказів будь-якими не забороненими законом засобами та ідентифікованого доступу до державних реєстрів тощо (ч. 1 ст. 20);
- удосконалення інституту адвокатського запиту, зокрема, істотного звуження обсягу інформації, яка не підлягає наданню на адвокатський запит (ст. 25);
- детальне врегулювання питань про конфлікт інтересів (ст. 22);
- розширення поняття адвокатської таємниці, удосконалення порядку її зберігання та розкриття (ст. 23);
- істотне посилення гарантій адвокатської діяльності, зокрема, в кримінальному провадженні (ст. 24);
- удосконалення дисциплінарної відповідальності (Розділ VII), зокрема:
 - встановлення гарантій не притягнення до відповідальності за висловлення власної думки або позиції по справі, незгоду із рішенням або позицією органу чи посадової особи ОАС або критикою такого рішення або позиції, власною оцінкою відповідних обставин (ч. 4 ст. 39);
 - неможливості притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, обраного до складу ОАС, за дії чи бездіяльність, вчинені (допущені) ним як посадовою особою (членом) такого органу (ч. 5 ст. 39);
- визначення кола осіб, які можуть звернутись із дисциплінарною скаргою на дії адвоката (ч. 2 ст. 41);
- встановлення вимоги до форми та змісту дисциплінарної скарги (ч. 4 ст. 41);
- розширено перелік дисциплінарних стягнень для забезпечення реалізації принципу пропорційності (ч. 1 ст. 40);
- визначення обставин, які враховуються при визначенні виду дисциплінарного стягнення (ч. 3 ст. 47);
- уточнення порядку оскарження рішень в дисциплінарній справі, зокрема, зупинення застосування дисциплінарного стягнення в разі оскарження рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (ч. 2 ст. 48).
- удосконалення засад та організації адвокатського самоврядування, зокрема, вдосконалення порядку скликання, проведення та повноважень З'їзду адвокатів України та конференції адвокатів регіону, порядку формування та повноважень інших національних та регіональних ОАС (Розділ VIII);
- чітке визначення джерел фінансування діяльності ОАС, заборона встановлення ОАС внесків чи інших платежів, не передбачених Законом (ст. 67);
- запровадження прозорого бюджетного процесу національних та регіональних ОАС (ч. 3–8 ст. 71);
- визначення змісту відомостей та порядку оприлюднення фінансової звітності національних та регіональних ОАС (ст. 72);
- обмеження щодо надання правової допомоги іноземними адвокатами на території України виключно питаннями права відповідної іноземної держави та/або міжнародного публічного права (ч. 2 ст. 73);
- чіткі та логічні перехідні положення Проекту (п. 1–16 Розділу XI);

- зміни до КПК спрямованні на посилення права на захист, розширення процесуальних прав захисника, визначення процесуальних прав адвоката, який надає правову допомогу свідку, вдосконалення порядку підтвердження повноважень захисника, посилення гарантій адвокатської діяльності в кримінальному провадженні (п. 18 Розділу XI).

5.3. НЕДОЛІКИ ЗАКОНОПРОЕКТУ

До недоліків законопроекту можна віднести:

- заміну принципу «конфіденційності» адвокатської діяльності на засаду збереження професійної таємниці, яка є значно вужчою за змістом (п. 8 ч. 1 ст. 4);
- положення, відповідно до якого, рішення ОАС набирає чинності з дня його ухвалення, якщо інший строк не передбачено самим рішенням (ч. 6 ст. 67), що не відповідає ст. 57 Конституції України;
- припинення права на заняття адвокатською діяльністю на підставі систематичного порушення ПАЕ та/або норм цього Закону, що підриває авторитет адвокатури та адвокатської професії (п. 3 ч. 2 ст. 37) без визначення відповідних понять у Законі;
- доповнення ст. 481 КПК України ч. 2, відповідно до якої особам, визначеним у ч. 1 цієї статті, підозра вручається Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора), його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень або за їх дорученням слідчим, прокурором у порядку, визначеному ч. 1 та 2 ст. 278 цього Кодексу, що понижує статус адвоката порівняно з чинним Законом;
- відсутність норми про приведення порядку ведення ЄРАУ у відповідність з вимогами Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженої Постановою КМУ від 21 жовтня 2015 року № 835 (ст. 17).

5.4. ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОПРОЕКТУ

До дискусійних питань законопроекту можна віднести:

- можливість поєднання індивідуальної адвокатської діяльності із діяльністю у формі АБ чи АО (ч. 3 ст. 4) та відповідно внесення до ЄРАУ одночасно декількох організаційних форм адвокатської діяльності (п. 3 ч. 6 ст. 17);
- неможливість для адвоката, який здійснює адвокатську діяльність, суміщати її з роботою за трудовим договором (контрактом), за виключенням наукової, викладацької чи творчої діяльності (ч. 3 ст. 28), оскільки робота за трудовим договором (контрактом) не заборонена законом, зокрема не визначена законом як несумісна з адвокатською діяльністю (ч. 1 ст. 27);
- поєднання статусу адвоката із статусом державного службовця, зокрема, щодо:
 - надання адвокатом, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або органі місцевого самоврядування правничої допомоги цьому органу поза межами адвокатської діяльності (ст. 30);
 - одночасного дотримання адвокатом ПАЕ та Правил етичної поведінки державних службовців (ч. 7 ст. 30), в разі роботи адвоката в органі державної влади, іншому державному органі (ст. 30);
 - поєднання Присяги адвоката України (ч. 1 ст. 10) з Присягою державного службовця (ч. 1 ст. 36 Закону України «Про державну службу»), в разі роботи адвоката в органі державної влади, іншому державному органі (ст. 30);
 - можливість притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності як адвоката (ч. 8 ст. 30).

5.5. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗМІН ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОПРОЕКТУ

З метою усунення недоліків та розв'язання дискусійних питань законопроекту пропонується:

- замінити засаду «збереження професійної таємниці» на «конфіденційність та дотримання професійної таємниці» (п. 8 ч. 1 ст. 4);
- передбачити набрання чинності рішеннями ОАС з наступного дня за днем їх оприлюднення на офіційному веб-сайті НААУ (ч. 6 ст. 67);
- виключити припинення права на заняття адвокатською діяльністю як дисциплінарне стягнення за систематичне порушення ПАЕ та/або норм цього Закону, що підриває авторитет адвокатури та адвокатської професії (п. 3 ч. 2 ст. 37);
- вилучити ч. 2 ст. 481 КПК (п.п. 36 п. 18.2 Розділу XI Прикінцеві та перехідні положення);
- привести норми про порядок ведення ЄРАУ у відповідність з вимогами Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних затвердженого Постановою КМУ від 21 жовтня 2015 року № 835 (ст. 17);
- виключити можливість поєднання індивідуальної адвокатської діяльності із діяльністю у формі АБ чи АО (ч. 3 ст. 4) шляхом збереження поточної редакції ч. 3 ст. 4 (Закон 5076) та, відповідно, можливість внесення до ЄРАУ одночасно декількох організаційних форм адвокатської діяльності (п. 3 ч. 6 ст. 17) шляхом збереження поточної редакції п. 3 ч. 2 ст. 17 (Закон 5076);
- вилучити норму відповідно до якої адвокат, що здійснює адвокатську діяльність, не може суміщати її з роботою за трудовим договором (контрактом), за винятком наукової, викладацької чи творчої діяльності (ч. 3 ст. 28), оскільки робота за трудовим договором (контрактом) не заборонена законом, зокрема не визначена законом як несумісна з адвокатською діяльністю (ч. 1 ст. 27) та передбачити можливість суміщення адвокатської діяльності з роботою за трудовим договором (контрактом) (ч. 3 ст. 28);
- допрацювати можливість поєднання статусу адвоката з державною службою та надання адвокатом, який працює в органі державної влади, іншому державному органу або органі місцевого самоврядування, правничої допомоги цьому органу поза межами адвокатської діяльності (ст. 30) та виключити можливість притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності як адвоката (ч. 8 ст. 30).

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до загально визнаних міжнародних стандартів незалежна адвокатура є необхідною умовою утвердження верховенства права та демократії в суспільстві.
 2. Реформа адвокатури є складовою судової реформи та стратегії у сфері прав людини, реалізація яких не може бути успішною без інституціонально розвинутої незалежної адвокатури.
 3. Державна політика у сфері адвокатури та адвокатської діяльності є неефективною. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року, який визначає засади її організації та діяльності, містить значні недоліки, які мають істотний негативний вплив на виконання адвокатурою її особливої соціальної ролі у суспільстві. Цей Закон вже два роки залишається не приведеним у відповідність до Конституції України після внесення змін до неї щодо правосуддя.
 4. Розвиток адвокатури в Україні у 2012–2018 роках виявив низку проблем і у застосуванні Закону:
 - органи адвокатського самоврядування сформовані в недемократичний спосіб, оскільки на центральному рівні та в окремих регіонах створювалися штучні перешкоди для участі адвокатів у цьому процесі, що ставить під сумнів їх легітимність;
 - Рішення ОАС національного рівня, які приймаються всупереч вимогам законодавства, призводять до конфліктів в адвокатській спільноті, підривають авторитет адвокатури в суспільстві, не дають змоги досягти цілей, зазначених у статуті НААУ.
- регулятивна діяльність органів адвокатського самоврядування, насамперед Ради адвокатів України, включає систематичне прийняття рішень, що суперечать Конституції України та законам України, порушують права людини, права адвокатів та гарантії адвокатської діяльності, зокрема, спрямовані на обмеження незалежності адвокатської діяльності, отримання незаконних, необґрунтованих та несправедливих платежів з адвокатів та інших осіб, у тому числі окремих категорій соціально незахищених громадян;
 - штучно ускладнений доступ до професії адвоката шляхом встановлення додаткових, не передбачених законом, вимог та обмежень, зокрема, необґрунтовано високих платежів (до встановлення законодавчого обмеження з ініціативи законодавця) за проходження стажування та проходження обов'язкового платного навчання для претендентів на отримання права на зайняття адвокатською діяльністю у Вищій школі адвокатури НААУ;
 - професійні права адвокатів і гарантії адвокатської діяльності є недостатніми для ефективного виконання адвокатурою її особливої соціальної ролі в суспільстві;

- Єдиний реєстр адвокатів України, який мав би бути всього лише технічним інструментом обліку адвокатів, шляхом незаконних втручань до нього та інших дій використовується Радою адвокатів України як потужний інструмент тиску на адвокатів, зокрема, незаконного позбавлення їх права на зайняття адвокатською діяльністю поза дисциплінарною процедурою, маніпуляцій з метою впливу на вибори до органів адвокатського самоврядування;
 - етичні стандарти адвокатури України не відповідають міжнародним стандартам адвокатської діяльності, дисциплінарна система недосконало врегульована на законодавчому рівні, ВКДК та КДКА є фінансово залежними від Ради адвокатів України та від рад адвокатів регіонів, дисциплінарна практика непрозора, відсутній її аналіз, який міг би використовуватись, зокрема, для удосконалення етичних стандартів та планування підвищення кваліфікації адвокатів;
 - непрозора система доступу адвокатів до підвищення кваліфікації, сертифікації та акредитації провайдерів послуг з підвищення кваліфікації адвокатів;
 - Рада адвокатів України самоусунулась від захисту професійних прав адвокатів АРК та м. Севастополь, не вживає заходів для відновлення діяльності органів адвокатського самоврядування АРК та м. Севастополь на підконтрольній Україні території;
 - Рада адвокатів України, ВКДА та окремі КДКА фактично толерують дії адвокатів, які добровільно, за власним бажанням, увійшли до «Єдиного реєстру адвокатів ДНР» та здійснюють «адвокатську діяльність» на території «ДНР», визнаючи дію так званих органів, організацій, а також так званих «нормативно-правових актів» «ДНР», чим очевидно порушують присягу адвоката України та підривають авторитет адвокатури України.
5. Незважаючи на наявність окремих недоліків та декількох дискусійних питань, Проект нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», затверджений Радою з питань судової реформи у червні 2018 року, в цілому відповідає загальновизнаним міжнародним стандартам, суттєво вдосконалює засади організації та діяльності адвокатури, дозволить, у разі його прийняття, розв'язати більшість проблем, що виникли в діяльності адвокатури України у 2012–2018 роках, та забезпечити її прогресивний розвиток в інтересах суспільства і цілях справедливого правосуддя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Закони України та документи планування політики

1. Конституція України
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Господарський процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
4. Кодекс адміністративного судочинства України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
6. Цивільний процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
7. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
8. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
9. Закон України «Про внесення змін до Конституції (щодо правосуддя)» <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>
10. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1791-19>
11. Закон України «Про доступ до публічної інформації» <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
12. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

13. Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України 25 серпня 2015 року № 501/2015 <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>
14. Постанова КМУ від 21 жовтня 2015 року № 835 Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF>

Міжнародні документи

15. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам 27 серпня – 7 вересня 1990 року http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835
16. Проект Загальної декларації про незалежність правосуддя (декларація Сінгхві) <http://repository.un.org/handle/11176/351453>
17. Рекомендація Комітету Міністрів РЄ R (2000)21 про свободу здійснення професії адвоката від 25 жовтня 2000 року https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf
18. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії від 25 листопада 2006 року http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Hartiya_brenduvannya.pdf
19. Кодекс поведінки європейських адвокатів від 28 жовтня 1988 року [http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf)
20. Загальна декларація прав людини http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
21. Європейська конвенція з прав людини https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf
22. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

Рішення ОАС

23. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборчим з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf
24. Правила адвокатської етики, затверджені Установчим з'їздом адвокатів України від 17 листопада 2012 року https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/National_Regulations/DEON_National_CoC/UK_Ukraine_UNBA_Rules_of_Professional_Conduct.pdf
25. Правила адвокатської етики, схвалені ВККА при КМУ від 1 жовтня 1999 року http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/MUS128.html
26. Статут недержавної некомерційної організації «Національна асоціація адвокатів України» https://kmdka.com/sites/default/files/files/statut_naau_na_1_listopada_2012.pdf
27. Концепція реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю, затверджена рішенням ПАУ від 30 березня 2018 року № 25 http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2018-03-30-r-shennya-rau-25_5acf55f8a1406.pdf
28. Рішення ПАУ № 65 від 1 червня 2018 року на звернення від 21 вересня 2017 року <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/NAAU.-Rishennya-RaU-65-vid-21.09.18-na-zvernennya-vid-21.09.17.pdf>
29. Питання забезпечення організаційних заходів проходження стажування, рішення ПАУ від 16 грудня 2016 року № 292 http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-12-15-r-shennya-rau-292_58663b606d4f8.pdf
30. План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затверджене розпорядженням КМУ від 23 листопада 2015 року № 1393-р <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248740679>
31. Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція), затверджене рішенням ПАУ від 16 лютого 2013 року № 72 року із змінами та доповненнями <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2014.07.04-05-pologennya-75.pdf>
32. Положення про встановлення розміру та порядку сплати щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, затверджене Рішенням ПАУ від 17 грудня 2012 року № 24 https://istina.net.ua/vlogenia/zbirka_rishen.pdf
33. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затверджене рішенням ПАУ від 1 червня 2018 року № 80 http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2018-06-01-polozhennya_5b6071845e750.pdf
34. Положення про ордер адвоката та порядок ведення реєстру ордерів, затверджене рішенням ПАУ від 17 грудня 2012 року №36 <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2013.02.16-pologennya-79.pdf>
35. Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України, затверджене Рішенням ПАУ від 1 червня 2013 року № 155 <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2013.06.01-polozhennya-155.pdf>
36. Положення про помічника адвоката, затверджене рішенням ПАУ від 25 вересня 2015 року № 113 (зі змінами та доповненнями) <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2015.09.25-pologennya-113.pdf>
37. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене Рішенням ПАУ від 30 серпня 2014 року № 120 зі змінами та доповненнями <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/>

- pologennya/2018-06-02-polozhennya-86_5b44a26ca5f1e.pdf
38. Порядок ведення ЄРАУ, затверджений Рішенням РАУ від 17 грудня 2012 року № 26 (із змінами та доповненнями)
http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2018-07-25-poryadki-109_5b597b1f8c28b.pdf
39. Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затверджений рішенням РАУ від 17 грудня 2013 року № 270
http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2018-06-02-poryadki-86_5b44a4d6e742b.pdf
40. Порядок оприлюднення фінансової звітності органів адвокатського самоврядування, затверджений рішенням РАУ від 17 грудня 2013 року №253 <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/poryadki/2013.12.17-poryadok-253.pdf>
41. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджений рішенням РАУ від 16 лютого 2013 року №85 http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2016-06-13-poryadki_57ebd2d6f3f41.pdf
42. Про встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) до КДКА регіону та ВКДКА, рішення РАУ від 23 вересня 2017 року №203 (у редакції рішення РАУ від 16 листопада 2017 року № 257) http://vkdka.org/wp-content/uploads/2018/01/rishennya-rau-203_edit16nov2017.pdf
43. Про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджений Рішенням РАУ від 30 серпня 2014 року № 120 із змінами та доповненнями http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2018-06-02-polozhennya-86_5b44a26ca5f1e.pdf
44. Програма складення кваліфікаційного іспиту, затверджена рішенням РАУ від 26 лютого 2016 року № 68 http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/programi/2016-02-26-programi-68_56f39531a1def.pdf
45. Рішення ВКДКА від 1 березня 2018 року «Про практику застосування КДКА дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю» <http://vkdka.org/12265-2/>
46. Рішення ВКДКА від 28 жовтня 2016 року «Про застосування строків притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності при здійсненні дисциплінарного провадження» <http://vkdka.org/zastosuvannya-strokov-prityagnennya-advokata-do-distiplinarnoi-vidpovidalnosti-pri-zdijsnenni-distiplinarnogo-provazhennya/>
47. Рішення ВККА при КМУ від 11 вересня 2012 року № VI/18-897 <http://www.vkdka.com.ua/solutions-1133.html>
48. Рішення КДКА від 26 липня 2017 року <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Rishennya-KDKA-vid-26.07.17.pdf>
49. Рішення РАУ від 1 червня 2013 року № 156 «Про встановлення для адвокатів іноземних держав розміру одноразового внеску на організаційно-технічне забезпечення» <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2013.06.01-rishennya-156.pdf>
50. Рішення РАУ від 1 червня 2013 року № 157 «Про встановлення для адвокатів іноземних держав щорічного внеску на адвокатське самоврядування» <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2013.06.01-rishennya-157.pdf>
51. Рішення РАУ від 1 червня 2018 року №65 «Про результати розгляду звернень адвокатів Колошина В.П., Волинської В.І., Костіна І.П. щодо роз'яснення пов'язаних із представництвом адвокатом України інтересів клієнтів, права яких порушені на тимчасово окупованих територіях, та інших пов'язаних питань»
52. Рішення РАУ від 11 червня 2016 року «Про скликання позачергової конференції адвокатів міста Києва, затвердження Порядку висування та обрання делегатів конференції адвокатів міста Києва, Регламенту конференції адвокатів міста Києва та встановлення квоти представництва» <http://unba.org.ua/assets/uploads/>

news/anonsi/2016-07-18.rishennya.pdf

53. Рішення РАУ від 16 лютого 2013 року № 103 «Про розмежування юрисдикцій КДКА та РА Києва та Київської області» https://istina.net.ua/vlogenia/zbirka_rishen.pdf
54. Рішення РАУ від 16 листопада 2017 року «Про встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) до КДКА регіону та ВКДКА» http://vkdk.org/wp-content/uploads/2018/01/rishennya-rau-203_edit16nov2017.pdf
55. Рішення РАУ від 17 грудня 2012 року № 24 «Про затвердження Положення про встановлення розміру та порядку сплати щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування» https://istina.net.ua/vlogenia/zbirka_rishen.pdf
56. Рішення РАУ від 22 вересня 2017 року № 191 «Питання організаційного забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України» https://istina.net.ua/vlogenia/zbirka_rishen.pdf
57. Рішення РАУ від 22 вересня 2017 року № 194 «Питання організаційно-технічного забезпечення процесу акредитації заходів з підвищення кваліфікації адвокатів та їх організаторів» http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-09-22-r-shennya-rau-194_59d228f56318f.pdf
58. Рішення РАУ від 4-5 липня 2014 року № 71 «Про надання роз'яснень практичних питань реалізації Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо організаційних форм адвокатської діяльності» <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2014.07.04-05-rishennya-71.pdf>
59. Рішення РАУ від 4-5 липня 2014 року № 75 «Про внесення змін до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування» http://osav.vn.ua/images/files_pdf/rishennya_nau/75.pdf
60. Рішення РАУ від 4-5 липня 2014 року № 76 «Про внесення змін до Порядку ведення ЄРАУ» https://istina.net.ua/vlogenia/zbirka_rishen.pdf

61. Рішення РАУ від 13 вересня 2016 року № 179 «Щодо питань, які виникли у зв'язку з проведенням Конференції адвокатів Київської області 10.09.2016» http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-09-13-r-shennya-rau-179_57e914231499a.pdf

Проекти законів

62. Проект Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», затверджений в цілому Радою з питань судової реформи шляхом опитування більшістю голосів у червні 2018 року http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Draft_Law_Bar_June_2018.pdf
63. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо приведення визначення понять, що вживаються у законі, до вимог чинного законодавства та щодо призупинення набрання законної сили рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури про накладення дисциплінарних стягнень на адвокатів у результаті їх оскарження) від 24 травня 2017 року № 6495 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61872
64. Проект Закону про внесення змін до пункту 1 частини 1 статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо вимог несумісності http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH5PC00A.html
65. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо забезпечення рівного доступу на здобуття професії) від 16 травня 2017 року № 6451 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61792
66. Проект Закону про внесення змін до статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про ад-

вокатуру та адвокатську діяльність») від 17 грудня 2017 року №7393
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63134

Судові рішення

67. Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>
68. Рішення КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатово Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 КПК, статей 268, 271 КУпАП (справа про право вільного вибору захисника) від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-00>
69. Постанова ВС від 29 березня 2018 року у справі № 640/12325/15-ц <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73304946>
70. Постанова ВС від 14 березня 2018 року у справі № 826/23545/15 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72863807>
71. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 7 листопада 2014 року у справі №826/16854/14: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41391622>
72. Ухвала Окружного адміністративного суду м. Києва від 15 квітня 2013 року
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31153991>
73. Ухвала Апеляційного суду Тернопільської області від 12 серпня 2016 року в справі № 607/3128/16-
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59751898>
74. Ухвала ВАСУ від 18 червня 2015 року у справі №826/16854/14: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45383763>
75. Ухвала ВАСУ від 22 квітня 2015 року у справі №

822/4689/13-а <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43795535>

76. Ухвала Київського адміністративного апеляційного суду від 29 січня 2015 року у справі №826/16854/14: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42559665>
77. Ухвала про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову від 7 листопада 2014 року у справі №826/16854/14: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41391705>

Офіційні звіти ОАС

78. Звіт «НААУ: 5 років успіху»
http://unba.org.ua/assets/uploads/43f83bd682afc309ca20_file.pdf
79. Звіт Національної асоціації адвокатів України за 2016 рік
http://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_ANNUAL_REPORT_2016.pdf
80. Звіт Національної асоціації адвокатів України за 2017 рік
http://unba.org.ua/assets/uploads/043909f19cbe525d4f62_file.pdf
81. Звіт про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні 2013–2016, затверджений рішенням РАУ від 26 лютого 2016 року №2
82. Звіт про порушення прав адвокатів та порушення адвокатської діяльності в Україні 2013–2018
[http://unba.org.ua/assets/uploads/news/novosti/UNBA_Zahyst_Adv_2018_UKR_WEB\(1\).pdf](http://unba.org.ua/assets/uploads/news/novosti/UNBA_Zahyst_Adv_2018_UKR_WEB(1).pdf)
83. Звіт Ради адвокатів України (2012–2017 pp.)
http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Zvit_RAU_2012-2017.pdf
84. Звіт Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України (2012–2017)
http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Zvit_VKDKA_2012-2017.doc.pdf
85. Доповідь Міжнародної комісії юристів від 11 лютого

2014 р.: «Україна: конфлікт, позбавлення права займатись адвокатською діяльністю та зупинення дії ліцензій на здійснення адвокатської діяльності»
<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=530cb4444>

моврядування в Україні в рамках проекту «Консолідація реформ правосуддя в Україні», що реалізується РЄ в 2017–2018 рр.

Інші джерела

86. Звіт місії ССВЕ до Києва щодо виявлення фактів 10–12 липня 2013 року
<http://vkdk.com.ua/dopov%DO%86d-za-rezultatami-v%DO%86zitu-delegacz%DO%86%DO%87-ccbe-z-metoyu-perev%DO%86rki-fakt%DO%86v.html>
87. Звіт ССВЕ про подальші заходи по Україні від 26 лютого 2014 року https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/PECO/PECO_Reports/EN_PECO_20140226_CCBE_Follow-up_report_on_Ukraine.pdf
88. Резолюція 1346 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання Україною своїх обов'язків та зобов'язань» від 29 вересня 2003 року http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_608
89. Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 4 жовтня 2010 року http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a19
90. Висновок № 190(1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо вступу України до Ради Європи від 26 вересня 1995 року http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590
91. Звіт щодо проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» експертів Проекту ЄС «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» від 21 грудня 2017 року <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Addendum-1.-EU-experts-report-re-Draft-law-On-the-Bar.pdf>
92. Коментарі до проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», розробленого Радою з питань судової реформи http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Law-Bar-Comments-EUProjectTeam_22April-2016_ukr_.pdf
93. Звіт про результати оцінки потреб адвокатського самоврядування в Україні в рамках проекту «Консолідація реформ правосуддя в Україні», що реалізується РЄ в 2017–2018 рр.
94. Офіційний веб-сайт НААУ <http://unba.org.ua>
95. Офіційний сайт альтернативної РА м. Києва та КДКА м. Київ <http://kyiv.unba.org.ua/>
96. Офіційний сайт РА м. Києва та КДКА м. Києва <https://kmdka.com/>
97. Звернення до РАУ від 21 вересня 2017 року <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Zvernennya-do-RAU-vid-21.09.17.pdf>
98. Звіт Всеукраїнської громадської організації «Асоціація правників України» про «Ефективне застосування та модернізація КПК у світлі принципу змагальності та права на захист» https://uba.ua/documents/Zvit_EU_fin.pdf
99. Опитування адвокатів Програми «Адвокат Майбутнього» на тему: «Корупційні ризики в системі органів адвокатського самоврядування», 29 червня 2018 року http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2018/09/1_polling-corruption-risks-in-system-of-bar-self-government-bodies-in-Ukraine-1-1.pdf
100. Опитування адвокатів Програми «Адвокат Майбутнього» на тему: «Незалежність адвоката у професійній діяльності та професійних асоціаціях», 16 липня 2018 року http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/11/Опитування-незалежність-адвоката-16_07_2018.pdf
101. Камо грядеши, адвокатуро? Юридична газета, 27 грудня 2016 року <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kamo-gryadeshi-advokaturu.html>
102. ЄРАУ відновлено, однак напруження триває. Юридична газета, 20 листопада 2014 року <http://jur-gazeta.com/publications/actual/erau-vidnovleno-odnak-naprzhennya-trivae.html>

103. Посилання на інформаційний ресурс –<http://iadvocate.com.ua/rejderske-zahoplennya-organiv-advokatskogo-samovryaduvannya-mista-kyyeva/>
104. В Києве прошли два параллельных Учредительных съезда адвокатов Украины. Юрлига, 19 листопада 2012 року.
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/11/19/77345.htm>
105. Раскол адвокатуры. Часть 1: «Страсти в «Руси». Юрлига, 20 листопада 2012 року
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/11/21/77441.htm>
106. Раскол адвокатуры. Часть 2: «План «Б». Юрлига, 21 листопада 2012 року
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/11/21/77611.htm>
107. Раскол адвокатуры. Часть 3: «Без компромиссов». Юрлига, 26 листопада 2012 року
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/11/26/77951.htm>
108. Кворум для проведення хоча б першого засідання Ради адвокатів і ВКДКА. Адвокатське об'єднання «Міжрегіональна колегія адвокатів», 11 грудня 2012 року <http://www.collegiya.com.ua/uk/advNewsArticle/novini/kvorum-dlya-provedennya-hocha-b-pershogo-zasidannya-radi-advokativ-i-vkdka>.
109. Нові ПАЕ як дзеркало адвокатського самоврядування в Україні. Юридична газета, 3 жовтня 2017 року <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/novi-pae-yak-dzerkalo-advokatskogo-samovryaduvannya-v-ukrayini.html>
110. Данило Курдельчук: Одеський варіант. Чому з'їзд адвокатів не став знаковою подією <http://iadvocate.com.ua/danilo-kurdelchuk-odeskij-variant-chomu-zyizd-advokativ-ne-stav-znakovoyu-podiyeyu/>
111. Відкрите голосування за закритими дверима <http://iadvocate.com.ua/vidkryte-golosuvannya-za-zakrytymy-dveryma/>
112. З'їзд адвокатів України. Враження <https://radako.com.ua/news/zyizd-advokativ-ukrayini-vrazhennya>
113. Операція «Корпорація», або Чому я підриваю авторитет адвокатури <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/07/30/7187615/>
114. Адвокатура і влада: сутичка над етичною прірвою <https://dt.ua/internal/advokatura-i-vlada-sutichka-nad-etichnoyu-prirvoyu-257616.html>
115. Реформа адвокатури. Вихід на фінішну пряму. https://blogs.pravda.com.ua/authors/golovan/5a8979f550dec/view_print/
116. Скарга до КДКА Донецької області від 11 липня 2016 року <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Skarga-do-K-DKADO-vid-11.07.16.pdf>
117. Список сертифікованих експертів НААУ http://unba.org.ua/assets/uploads/files/education-certificated-experts_2018%20_80.pdf
118. Депутатське звернення народного депутата України Андрія Левуса до КДКА Донецької області від 11 липня 2016 року
http://ipress.ua/ru/news/mynustr_yustytsyy_dnr_y_eshche_317_predateley_do_syh_por_ukraynskye_advokati_levus_dokumenti_173195.html
119. Звернення до РАУ від 13 жовтня 2017 року щодо призначення дати розгляду <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Zvernennya-do-RAU-vid-13.10.17-shhodo-pryznachennya-daty-rozglyadu.pdf>

**ЛАБОРАТОРІЯ
ЗАКОНОДАВЧИХ
ІНІЦІАТИВ**

www.parlament.org.ua